Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 29 лістапада 1985 г. № 48 (3302) ⊙ Выходзіць з 1932 г. ⊙ Цана 10 кап.

ВОСЕНІ СТРУНЫ ПЯВУЧЫЯ

ЗАЎТРА, 30 лістапада, прагучаць заключныя акорды «Беларускай музычнай восені». Заўтра — урачыстае закрыццё гэтага традыцыйнага Усесаюзнага фестывалю: у Дзяржаўным тэатры музкамедыі БССР адбудзецца канцэрт майстроў мастацтваў. Выступяць у ім пасланцы Расіі, Украіны, Прыбалтыкі, Малдавіі, Сярэдняй Азіі, Закаўказзя, беларускія артысты... Зразумела, праграма заключнага канцэрта яшчэ ўдакладняецца. Гэта ж вельмі няпроста: за адзін вечар прадставіць жанравую, стылявую, «геаграфічную» нават, шматстайнасць галасоў і фарбаў фестывалю! І ўжо зусім няпроста — вызначыць таропкім газетным словам усе тыя «галасы» і «фарбы», адметнасць музычнай палітры «Восені».

Сёлетняя (ужо дванаццатая) «Беларуская музычная восень» праведзена пад знакам творчай справаздачы майстроў мастацтваў напярэдадні XXVII з'езда КПСС. Аркестры, танцавальныя і харавыя калектывы, эстрадныя ансамблі, салісты-спевакі, музыканты-інструменталісты, дырыжоры, чытальнікі выступалі перад самай рознай і ў поўным сэнсе слова масавай аўдыторыяй. На дзесяць фестывальных дзён у канцэртную залу ператварылася ўся рэспубліка. І, відавочна, было б памылкай сказаць, што цэнтр фестывалю, як у ранейшыя гады, засяродзіўся ў Мінску. Наадварот. Мінчане маглі нават пазайздросціць слухачам, гледачам розных раёнаў Беларусі.

Дзяржаўны акадэмічны рускі хор СССР, напрыклад, пачаў маршрут з Полацка (славуты калектыў спяваў у канцэртнай зале Сафійскага сабора), Літоўскі камерны аркестр — з Віцебска. Ансамбль народнага танца Паўночнай Асеціі «Алан» выступаў на Магілёўшчыне, на Гомельшчыне. Гамяльчане першымі віталі і яркае самабытнае мастацтва малдаўскіх танцораў ансамбля «Жок». З Гродна прыходзілі весткі пра поспех Акадэмічнага аркестра казахскіх народных інструментаў... Большасць беларускіх

(Заканчэнне на стар. 2—3).

Хлеб-соль — удзельнікам фестывалю. Дырыжор Дзяржаўнага акадэмічнага аркестра казахскіх народных інструментаў, народны артыст Казахскай ССР А. Мурзабекаў (справа), мастацкі кіраўнік Мінскага камернага аркестра, лаўрэат Усесаюзнага і Міжнароднага конкурсаў І. Галаўчын (у цэнтры) і намеснік начальніка Гродзенскага абласнога ўпраўлення культуры В. Губіч.

Артысты Дзяржаўнага ансамбля народнага танца Паўночна-Асецінскай АССР «Алан» гутараць з удзельнікамі мастацкай самадзейнасці Магілёва.

ПОСТУП ТЫДНЯ

ЧАЦВЁРТАЯ СЕСІЯ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА СССР АДЗІНАЦЦАТАГА СКЛІКАННЯ

26—27 снежня ў Маскве, у Вялікім Крамлёўскім палацы праходзіла Чацвёртая сесія Вярхоўнага Савета СССР адзінаццатага склікання. Былі абмеркаваны наступныя пытанні:

1. Аб зацвярджэнні Указаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад 27 верасня 1985 года аб назначэнні таварыша Рыжкова М. І. Старшынёй Савета Міністраў СССР і аб вызваленні таварыша Ціханава М. А. ад абавязкаў Старшыні Савета Міністраў СССР.

2. Аб змяненнях у саставе Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР.

3. Аб Дзяржаўным плане эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР на 1986 год і аб ходзе выканання Дзяржаўнага плана эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР у 1985 годзе.

4. Аб Дзяржаўным бюджэце СССР на 1986 год і аб выкананні Дзяржаўнага бюджэту СССР за 1984 год.

5. Аб унясенні змяненняў у Асновы заканадаўства Саюза ССР і саюзных рэспублік аб народнай асвеце і іншыя заканадаўчыя акты СССР у сувязі з Асноўнымі напрамкамі рэформы агульнаадукацыйнай і прафесіянальнай школы.

6. Аб зацвярджэнні Указаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР.

7. Аб выніках савецка-амерыканскай сустрэчы на вышэйшым узроўні ў Жэневе і міжнароднай абстаноўцы.

Па першаму пункту павесткі дня выступіў Генеральны сакратар ЦК КПСС дэпутат **М. С. Гарбачоў.**

Дэпутаты аднагалосна прынялі пастанову Вярхоўнага Савета СССР аб назначэнні таварыша Рыжкова М. І. Старшынёй Савета Міністраў СССР, зацвердзіўшы Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад 27 верасня 1985 года па даным пытанні і пастанову аб зацвярджэнні Указа Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР аб вызваленні таварыша Ціханава М. А. ад абавязкаў Старшыні Савета Міністраў СССР па яго просьбе ў сувязі з выхадам на пенсію па стану здароўя.

Затым выступіў Старшыня Савета Міністраў СССР дэпутат **М. І. Рыжкоў.**

Пасля разгляду другога пытання з дакладам аб Дзяржаўным плане эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР на 1986 год і аб ходзе выканання плана ў 1985 годзе выступіў першы намеснік Старшыні Савета Міністраў СССР, старшыня Дзяржплана СССР дэпутат **М. У. Талызін.**

З дакладам аб Дзяржаўным бюджэце СССР на 1986 год і аб выкананні бюджэту за 1984 год выступіў першы намеснік міністра фінансаў СССР **В. У. Дземенцаў.**

Абмеркаваўшы даклады, дэпутаты раздзельным галасаваннем па палатах аднагалосна прынялі Закон аб Дзяржаўным плане эканамічнага і сацыяльнага развіцця на 1986 год і Закон аб Дзяржаўным бюджэце СССР на 1986 год.

Затым дэпутаты разгледзелі пытанне аб унясенні змяненняў у Асновы заканадаўства СССР і саюзных рэспублік аб народнай асвеце і іншыя заканадаўчыя акты СССР у сувязі з Асноўнымі напрамкамі рэформы агульнаадукацыйнай і прафесіянальнай школы і раздзельным галасаваннем па палатах аднагалосна прынялі Законы СССР аб унясенні змяненняў у Асновы заканадаўства Саюза ССР і саюзных рэспублік аб народнай асвеце і ў некаторыя іншыя заканадаўчыя акты СССР.

З дакладам аб зацвярджэнні Указаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР выступіў сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР **Т. М. Ментэшашвілі.** Дэпутаты прынялі па дакладу адпаведныя Законы і пастановы.

З дакладам па пытанні аб выніках савецка-амерыканскай сустрэчы на вышэйшым узроўні ў Жэневе і міжнароднай абстаноўцы выступіў Генеральны сакратар ЦК КПСС, член Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР **М. С. Гарбачоў.**

Пасля абмеркавання даклада выступіў сакратар ЦК КПСС, старшыня камісіі па замежных справах Савета Саюза **Я. К. Лігачоў** і ўнёс па прапанове камісій па замежных справах абедзвюх палат Вярхоўнага Савета Саюза ССР на разгляд сесіі праект пастановы Вярхоўнага Савета СССР «Аб выніках савецка-амерыканскай сустрэчы на вышэйшым узроўні ў Жэневе і міжнароднай абстаноўцы».

Дэпутаты аднагалосна прынялі пастанову Вярхоўнага Савета СССР «Аб выніках савецка-амерыканскай сустрэчы на вышэйшым узроўні ў Жэневе і міжнароднай абстаноўцы».

МАШТАБНАСЦЬ ПЛАНАЎ, ВЕЛІЧ ЗДЗЯЙСНЕННЯЎ

ДА НОВЫХ ПОСПЕХАЎ

Прасякнуты гуманізмам і вялікім клопатам пра лёс народа, усяго сацыялістычнага грамадства, праект новай рэдакцыі Праграмы Камуністычнай партыі Савецкага Саюза народжаны самім жыццём. З асаблівым хваляваннем чытаеш кожны радок, у якім адчуваеш геніяльныя ленінскія думкі пра мір, пра мірнае суіснаванне дзяржаў з розным грамадскім ладам.

Для ўсіх савецкіх людзей праект новай рэдакцыі Праграмы, у якім сказана аб тым, што «канчатковая мэта КПСС— пабудова камунізму ў нашай краіне», па-сапраўднаму блізкі і каштоўны. Сказана тут і пра фарміраванне гарманічна развітой, грамадска актыўнай асобы. У вырашэнні гэтай вялікай высакароднай задачы важную ролю адыгрываюць мастацтва, музыка, асноватворныя прынцыпы якіх— народнасць і партыйнасць. Спашлюся на такія радкі новай рэдакцыі Праграмы: «КПСС надае вялікае значэнне больш поўнаму і глыбокаму засваенню працоўнымі масамі багаццяў духоўнай і матэрыяльнай культуры, актыўнаму далучэнню іх да мастацкай творчасці». А гэтая высакародная задача павінна вырашацца пры самым актыўным удзеле беларускіх дзеячаў музыкі і, мабыць, перш за ўсё — кампазітараў, стваральнікаў духоўных каштоўнасцей.

Кампазітары Савецкай Беларусі, як ніколі раней, павінны садзейнічаць павышэнню ролі музыкі ў фарміраванні высокіх эстэтычных густаў слухачоў, ствараць музыку, якая ўзбагачала б унутраны свет нашых сучаснікаў, прыносіла б людзям пачуццё глыбокага душэўнага задавальнення.

Прасочваеш шлях, пройдзены беларускай музыкай за апошнія гады, зазначаеш павышэнне яе ролі ў культурным жыцці народа. Яна глыбей і больш важка ўвайшла ў музычны побыт, стала лепш адпавядаць мастацкім запатрабаванням шырокай аўдыторыі. Нельга не радавацца таму, што творы, прысвечаныя гераіка-патрыятычнай тэматыцы, праблемам сучаснага жыцця,— у авангардзе творчасці беларускіх кампазітараў. Праз мастацкія вобразы гэтых твораў раскрываецца гераіка Вялікай Айчыннай вайны, барацьба за мір, працоўныя подзвігі нашых сучаснікаў. Гэта актуальная тэматыка атрымлівае яркае ўвасабленне як у буйных жанрах, так і ў песеннай творчасці.

Беларуская савецкая музыка, у прыватнасці аркестравая, спалучае смелае наватарства з развіццём плённых і прагрэсіўных традыцый. Прыклад — сімфанічныя творы Я. Глебава і Д. Смольскага, прысвечаныя нашай сучаснасці. У іх сімфоніях адчуваецца высокі ўзровень кампазітарскага мыслення, валоданне формай, актуальнасць творчай задумы, яснасць яе ўвасаблення.

Нашы кампазітары маюць поспехі і ў камерна-інструментальным, і ў вакальным жанрах. Праўда, пакуль аўтараў, якія працуюць у гэтай складанай і цікавай галіне, не многа. У гэтых жанрах. дарэчы, мала выкарыстоўваецца багатая музычная спадчына беларускага народа. Хоць апошнім часам выдадзена нямала зборнікаў песень, што сведчаць пра невычэрпнасць меладыйных шэдэўраў, — якое мізэрна сціплае іх выкарыстанне ў прафесійнай творчасці!

Творчая рэдакцыя Праграмы КПСС вызначае галоўную лінію ў развіцці літаратуры і мастацтва як «умацаванне сувязі з жыццём народа». Ідучы насустрач XXVII з'езду КПСС, беларускія кампазітары імкнуцца ўнесці свой уклад за ўмацаванне сувязі з масавай аўдыторыяй, у выхаванне слухача ў духу аддансці Радзіме, партыі, бессмяротным камуністычным ідэалам. Кампазітары шмат працуюць, каб адлюстраваць у мастацкіх вобразах праблемы сучаснасці, каб іх музыка знайшла жывы водгук у сэрцах людзей. У сувязі з гэтым прыгадваю нядаўні пленум нашага творчага саюза, прысвечаны праблемам развіцця масавых музычных жанраў, паспяхова праведзены ў Гомелі. Пленум паказаў, што створана нямала адметных песень, здатных прываблівць слухача сваёй шчырасцю, эмацыянальнай усхваляванасцю.

На мой погляд, да ліку такіх песень належыць «Ліст з 45-га» І. Лучанка на словы М. Ясеня. Яркая і эмацыянальная, яна нясе гераіка-патрыятычны настрой барацьбы супраць фашызму, яна авеяна і лірыка-рамантычным роздумам пра жыццё. Тут аўтарам прачута глыбіня развітання з вясной 45-га ў час гераічнай Перамогі, выказаны мары пра будучыню, пра любоў. Песня спалучае свежасць знаходак з развіццём традыцый лепшых узораў беларускай савецкай песні.

Надзённая праблема — саюз працы і мастацтва, усё больш плённа вырашаецца Саюзам кампазітараў рэспублікі. Створанае параўнальна нядаўна пры саюзе Бюро па прапагандзе беларускай музыкі правяло творчыя сустрэчы нашых кампазітараў у Маскве, Ленінградзе, Львове, Вільнюсе, іншых гарадах краіны. Актыўна і мэтанакіравана праходзяць канцэрты, гутаркі з рабочымі непасрэдна ў цэхах, на заводах Мінска, Барысава, Жодзіна і інш. Часта наладжваюцца таварыскія гутаркі пра музыку, і рабочыя шчыра запрашаюць кампазітараў і выканаўцаў прыехаць зноў. Дарэчы, не толькі песні, а і інструментальныя п'есы ў выкананні на баяне, цымбалах, гітары, балалайцы карыстаюцца вялікім поспехам. Такія сустрэчы іграюць важную ролю ў эстэтычным выхаванні працоўных прамысловых прадпрыемстваў і навабудоўляў.

Як член партыі з 45-гадовым стажам, я да глыбіні сэрца і душы ўсхваляваны праектам новай рэдакцыі Праграмы КПСС. Ён па-новаму асвятляў жыццё і дапамог па-новаму паглядзець на свет. Я ўпэўнены, што новая рэдакцыя Праграмы будзе прынята XXVII з'ездам нашай роднай партыі і стане зарукай надзвычайнага росквіту савецкай эканомікі, культуры і мастацтва.

Браніслаў СМОЛЬСКІ,
заслужаны дзеяч мастацтваў БССР.

З УЗНАГАРОДАЙ!

За заслугі ў развіцці савецкага музычнага мастацтва і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР узнагародзіў кампазітара СЕМЯНЯКУ Юрыя Уладзіміравіча ордэнам Дружбы народаў.

За заслугі ў развіцці беларускай савецкай літаратуры і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў пісьменніка МІРОНАВА Аляксандра Яўгенавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ВОСЕНІ СТРУНЫ ПЯВУЧЫЯ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1).

выканаўцаў — харавая капэла імя Р. Шырмы, ансамбль танца БССР, «Харошкі», салісты нашай філармоніі, оперы, тэатра музкамедыі — таксама вандравалі з канцэртамі па рэспубліцы.

Так, мінчанам на гэты раз выпала амаль «пад заслону» фестывальнай дэкады сустрэцца з выдатнымі музыкантамі: Літоўскім камерным аркестрам пад кіраўніцтвам С. Сандэцкіса, Акадэмічным рускім хорам СССР (мастацкі кіраўнік І. Агафоннікаў), піяністам С. Ігалінскім, спевакамі В. Басісцюк, Х. Крумам... Аднак першыя дні «Беларускай музычнай восені» таксама напоўнілі канцэртнае жыццё Мінска адметнымі падзеямі.

ТРЫ ВЕЧАРЫ выступаў у нас Акадэмічны сімфанічны аркестр Ленінградскай дзяржаўнай філармоніі імя Д. Шастаковіча. Летась гэты калектыў упершыню гасцяваў у Мінску разам з выдатным яго кіраўніком — Яўгенам Мравінскім. Сёлетнія канцэрты ленінградцаў правялі дырыжоры А. Дзмітрыеў, П. Коган, Ю. Яфімаў. Праграмы тых трох вечароў не здзівілі слухача рэдкім рэпертуарам: гучала музыка Чайкоўскага, Бетховена, Брамса, Пракоф'ева. І пераважна — Чайкоўскага: хрэстаматыйныя «Рамэа і Джульета», «Францэска да Рыміні», Пятая сімфонія, сцэна пісьма Таццяны з оперы «Яўгеній Анегін». А ўсё ж і дасведчаны слухач перажыў, відаць, хвіліны здзіўляючага светлага пачуцця: старая, знаёмая, хрэстаматыйная класіка... У «класным», акадэмічным выкананні яна — асабліва кранальная.

Між іншым, сёлета ў жніўні ленінградскі аркестр гастраляваў у Рызе. За пультам стаялі розныя дырыжоры, але почырк творчай асобы таго ці іншага кіраўніка не замінаў разглядзець (дакладней, «пачуць»!) рысы аблічча супольнасці музыкантаў, якія аб'ядналіся і працуюць пад кіраўніцтвам Я. Мравінскага. Варта было аднойчы пачуць, якігралі гэтыя музыканты «Рэквіем» Д. Вердзі ў сценах Домскай канцэртнай залы! Нібы адзін скрыпач, гучала група скрыпак. Нібы першы промень чыстага ранішняга сонца, «успыхваў» у паўпрыцемках старажытнага сабора голас трубы...

Хоць бы адну рэпетыцыю, хоць бы адзін вечар пастаяць за пультам выдатнага аркестра — гэта, відаць, для кожнага дырыжора заваблівa і адказна. Мастацкі кіраўнік Акадэмічнага сімфанічнага аркестра БССР Юрый Яфімаў выступаў з ленінградскім калектывам і ўлетку (якраз у Рызе ў канцэртнай зале «Дзінтары»), і цяпер у Мінску. Ён дырыжыраваў творамі Бетховена, Брамса... У «восеньскіх» канцэртах ленінградцаў удзельнічалі салісты: скрыпачы М. Фядотаў, С. Меерсон, віяланчэліст М. Кушнер, спявачка Л. Казарноўская.

ЛЮБОЎ КАЗАРНОЎСКАЯ, артыстка Акадэмічнага музычнага тэатра імя К. Станіслаўскага і У. Неміровіча-Данчанкі, выступала ў Мінску не раз. Прыязджала яшчэ студэнткай Маскоўскай кансерваторыі. Быў 1981 год, у нас праходзіў X Усесаюзны конкурс вакалістаў імя М. Глінкі. Маладая спявачка была яго ўдзельніцай, упэўнена выйшла ў фінал, атрымала званне лаўрэата. На трэцім конкурсным туры Л. Казарноўская выконвала сцэну пісьма Таццяны з оперы «Яўгеній Анегін». І вось зноў, праз чатыры гады, у гэтай жа філарманічнай зале, загучала ў яе выкананні славутае: «Я к Вам пишу...» Гучала багатае абертонамі лірыка-драматычнае сапрана; раскрывалася яркая артыстычная натура гэтай маладой, ды ўжо добра вядомай у краіне спявачкі.

ГАРТАЮЧЫ ПЛАНЫ «Беларускай музычнай восені», прыкмячаеш: пераважаюць тут праграмы так званага філарманічнага накірунку. Прапаганда сімфанічнай і камернай музыкі робіцца галоўнай задачай гэтага фестывалю. (Зрэшты, яго арганізатары зусім не абмяжоўваюць «фестывальныя правы» эстрадных выканаўцаў: гэтымі днямі, напрыклад, палацы культуры Мінска прымалі Дзяржаўны канцэртна-эстрадны аркестр «Гая» з Азербайджана, украінскі ансамбль «Смярычка», вакальны дуэт Галіны і Віктара Бяседзіных і інш.).

Сярод праграм у Зале камернай музыкі, што на Залатой Горцы, многія мінчане вылучылі сольны вечар Людмілы Колас (канцэртмайстар Л. Талкачова), заслужанай артысткі БССР, опернай салісткі, якая сёлета атрымала І прэмію на Міжнародным конкурсе вакалістаў у Італіі. Разнастайны ка-

У САЮЗЕ ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ПІСЬМЕННІК НА РАДЫЁ І ТЭЛЕБАЧАННІ

СА СХОДУ СЕКЦЫІ ДЗІЦЯЧАЙ І ЮНАЦКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

«ПІСЬМЕННІК на радыё і тэлебачанні» — такая тэма гаворкі на чарговым сходзе секцыі дзіцячай і юнацкай літаратуры Саюза пісьменнікаў рэспублікі была абрана не выпадкова. У наш час, як ніколі, бадай, раней, узрастае значэнне і роля мастацкага слова — аднаго з дзейсных сродкаў у справе выхавання падрастаючага пакалення. Асабліва так званага слова жывога, якое гучыць непасрэдна з вуснаў літаратараў, а радыё і тэлебачанне ў гэтым сэнсе адразу можа сабраць шматмільённую аўдыторыю. Таму важна, каб мікрафон заўсёды выкарыстоўваўся з поспехам. А дзеля гэтага неабходна, каб кожная перадача, у якой прымае ўдзел пісьменнік, кожнае яго публіцыстычнае выступленне праходзілі на высокім ідэйна-мастацкім узроўні, знаходзілі чуйны водгук у душах юных слухачоў і гледачоў.

Што ж зроблена ў гэтым кірунку? Што патрэбна зрабіць, каб і надалей радыё і тэлебачанне не проста прапагандавалі пэўныя творы літаратуры ці творчасць асобных аўтараў, а задачы сацыяльна-грамадзянскага і маральна-эстэтычнага выхавання падрастаючага пакалення разглядалі комплексна, памятаючы, што зерне добрага, вечнага можа даць усходы толькі тады, калі будзе дбайна пасеяна ў дзіцячых душах? На гэтыя і іншыя пытанні паспрабавалі даць адказ удзельнікі сходу.

Як працуе ў гэтым кірунку рэспубліканскае радыё, расказаў намеснік галоўнага рэдактара галоўнай рэдакцыі вяшчання для дзяцей **Ю. Бокач**, які зазначыў, што хоць выступленне перад мікрафонам спецыфічнае ў сваёй аснове, пісьменнікі ахвотна супрацоўнічаюць з рэдакцыяй. Зразумела, многія матэрыялы паступаюць і самацёкам, але супрацоўнікі прымаюць усе захады для таго, каб разнастаіць іх тэматыку, прыцягнуць патрэбных аўтараў. Немалая ўвага надаецца сацыяльнаму заказу.

Прамоўца назваў асобныя перадачы, што вытрымалі выпрабаванне часам. Не адно пакаленне піянераў выхавалася, знаёмячыся з цыклам «Жывое слова», які вядзе дваццаць тры гады У. Юрэвіч. Былыя вучні пісьменніка, менавіта вучні, падкрэсліў Ю. Бокач, назаўсёды палюбілі родную літаратуру, мастацкае слова, многія сталі выкладчыкамі ў школе, а некаторыя звязалі свой лёс з журналістыкай, працай літаратара.

Палюбілася школьнікам і перадача «Вашы першыя крокі», вядучы якой М. Чарняўскі. Цыкл «Зямля бацькоў нашых» рыхтуе Я. Пархута. Шырокую аўдыторыю збіраюць перадачы «Твая новая кніга», «Школьная радыёхрэстаматыя», «Дзеці братніх рэспублік» і іншыя.

Часта ў эфіры гучаць радыёпастаноўкі па вядомых творах, перадаюцца інсцэніраваныя апавяданні. На жаль, сама радыёдраматургія як жанр пакуль што развіваецца вельмі слаба. Беларускія літаратары амаль не пішуць радыёп'ес, у тым ліку для дзяцей, таму і даводзіцца найчасцей звяртацца да інсцэніровак. Востры дэфіцыт адчувае сучасная казка. Тое ж самае можна сказаць пра піянерскую песню. Відаць, падкрэсліў Ю. Бокач, больш плённа павінен працаваць і савет па радыё і тэлебачанні, які створаны пры секцыі дзіцячай і юнацкай літаратуры.

Актыўна прыцягвае да супрацоўніцтва пісьменнікаў Беларускае тэлебачанне. Інфармацыю па гэтым пытанні зрабіў старшы рэдактар галоўнай рэдакцыі праграм для дзяцей **К. Жук**. Практыкуюцца перадачы з удзелам саміх пісьменнікаў — у асноўным паэтаў, празаікаў. Папулярнымі сталі «Літаратурныя сустрэчы». Гасцямі тэлебачання былі Э. Агняцвет, В. Вітка, С. Шушкевіч, А. Вольскі і іншыя. А колькі радасці прынеслі школьнікам сустрэчы з Р. Барадуліным, па кнігах якога было падрыхтавана некалькі перадач! Трансліравалася і бяседа У. Някляева з вучнямі адной з мінскіх школ.

Прамоўца спыніўся і на іншых перадачах, якія адрасуюцца дзецям рознага ўзросту, пачынаючы ад «чамучак», для якіх гучыць «Калыханка», да школьнікаў малодшых класаў. Як і Ю. Бокач, К. Жук выказаў трывогу, што ў перадачах неахвотна прымаюць удзел сталыя, вопытныя літаратары, якім ёсць што сказаць сённяшнім акселератам, пісьменнікі, якія добра ведаюць паўсядзённае жыццё.

На тэлебачанні, як і на радыё, востра стаіць праблема арыгінальных сцэнарыяў, напісаных літаратарамі. Для стварэння інсцэніровак прыцягваюцца і журналісты, і маладыя пісьменнікі, але патрэбны сцэнарыі, пазначаныя смеласцю аўтарскага пошуку, важнасцю ўзнятых пытанняў.

У. Машкоў, які прадоўжыў гаворку, таксама спаслаўся на шэраг канкрэтных перадач, тых, што ў свой час прагучалі найперш па радыё, паколькі і сам у свой час там працаваў. Адзначыўшы несумненныя набыткі, гаварыў і аб праблемах, якія патрабуюць вырашэння. Варта павышаць не толькі ідэйна-мастацкі ўзровень саміх твораў, але і прафесійнае майстэрства акцёраў і рэжысёраў, якое пакуль што на радыё вышэйшае, чым на тэлебачанні.

На думку **М. Чарняўскага**, найбольшая карысць ад радыёперадач, у якіх прымаюць удзел самі пісьменнікі. Жывы голас дзецьмі ўспрымаецца шчыра і непасрэдна, мае большы рэзананс. Безумоўна, супрацоўнічанне з радыё адбірае нямала творчага часу, але ім варта ахвяраваць, бо адкрываецца магчымасць адразу гутарыць з вялікай аўдыторыяй.

У. Юрэвіч, наадварот, выказаў думку, што пісьменніку не трэба спяшацца да мікрафона, паколькі далёка не кожны можа адразу настроіцца на своеасаблівую кароткую дыстанцыю са слухачом. Свае цяжкасці і ў тых, хто выступае па тэлебачанні, на радыё яшчэ тэкст можна запомніць, але калі ён завучаны ў тэлевізійнай перадачы, завучаны, а не пераплаўлены ў сабе, гэта адразу заўважаецца. Трэба, падкрэсліў У. Юрэвіч, каб кожная фраза даходзіла да слухача, каб яна па-свойму прыадкрывала сакрэты творчасці. Варта так расказваць, як пісаць, толькі тады будзе карысць ад выступлення літаратара.

Пэўныя аспекты супрацоўніцтва пісьменніка з радыё і тэлебачаннем, спасылаючыся на канкрэтныя перадачы, закранулі ў сваіх выступленнях супрацоўнік Інстытута заалогіі Акадэміі навук БССР **Э. Самусенка, І. Грамовіч**, рэдактар тэлебачання, адказны за выпуск «Калыханкі» **Л. Качанка, Э. Агняцвет**, галоўны рэдактар галоўнай рэдакцыі вяшчання для дзяцей **Т. Жумар**. Яны гаварылі аб тым, што неабходна разнастаіць перадачы для дзяцей, імкнуцца выкарыстоўваць арыгінальныя сцэнарыі. Магчыма, варта падумаць і аб тым, каб увесці новыя цыклы. Напрыклад, наспеў час на тэлебачанні рыхтаваць перадачы «Дзіцячая кнігарня», тым больш, што радыё даўно і рэгулярна знаёміць з кніжнымі навінкамі.

Паасобныя з удзельнікаў абмеркавання гаварылі аб неабходнасці пры падрыхтоўцы тэлевізійных перадач больш вучыцца ў маскоўскіх калег. Канечне, творчая вучоба заўсёды прынясе жаданы плён, але менавіта вучоба, а не пераймальніцтва. У сувязі з гэтым **П. Місько** вылучыў тры — на яго думку — праблемы, якія неабходна вырашыць як мага хутчэй, каб перадачы тыпу «Калыханка» карысталіся не толькі папулярнасцю, але і мелі свой мастацкі твар. Па-першае, у аснову перадач трэба класці сцэнарыі, напісаныя аўтарамі, якія добра ведаюць спецыфіку тэлебачання. Па-другое, трэба ствараць адпаведныя вобразы лялек, надаючы адначасова ўвасабленню іх адпаведнае сцэнарнае вырашэнне і гукавую афарбоўку. І, нарэшце, патрэбны вядучыя, якія могуць жыва, непасрэдна весці гаворку з экрана.

Нельга капіраваць нават тое, што ў іншых выглядае няблага. Там, дзе простае перайманне, непазбежны правінцыялізм. На гэтым засяродзіў увагу **В. Вітка**. Магчыма, сказваецца тое, што ў тэлебачання пакуль што «кароткая памяць», у яго меншы вопыт, чым у радыё. Адсюль — паўтарэнне і асобных сюжэтных хадоў, аднойчы абраных, на беларускім матэрыяле, і паўтарэнне вобразаў герояў. А ў нас жа, падкрэсліў В. Вітка, такі багаты фальклор, з яго і трэба браць герояў для дзіцячых перадач. І, вядома, больш дбаць аб падрыхтоўцы акцёраў-чытальнікаў.

У размове прыняў удзел сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР **Б. Сачанка**. У апошні час, заўважыў ён, часта ідзе гаворка аб тым, што зніжаюцца тыражы кніг, тым самым памяншаецца колькасць людзей, якія далучаюцца да пісьменніцкага слова. Трэба выкарыстоўваць шырокія магчымасці, якія перад кожным літаратарам адкрываюць радыё і тэлебачанне, што збіраюць шматмільённую слухацкую і глядацкую аўдыторыю. Сёння гэтай трыбунай, зразумела, карыстаюцца многія. Але, як зазначыў прамоўца, пры жаданні можна многае зрабіць лепш.

Старшыня бюро секцыі **А. Вольскі**, які вёў пасяджэнне, адзначыў плённасць гаворкі і падкрэсліў, што толькі агульнымі намаганнямі пісьменнікаў і журналістаў радыё і тэлебачанне могуць дамагчыся яшчэ большага поспеху ў прапагандзе беларускай літаратуры.

НАШ КАР.

мерны рэпертуар (айчынная рамансавая класіка, творы заходнееўрапейскіх кампазітараў) адпавядаў рознабаковым вакальным магчымасцям Л. Колас. А дзівосная акустыка старажытнага будынка! Тут пачуеш і ацэніш тонкае, як сцішанае трапяткое дыханне, піяна, і «салаўіную чысціню» віртуозных рулад...

НА ТОЙ ЧАС, як друкаваліся гэтыя радкі, як вярстаўся чарговы нумар «ЛіМа», ленінградскія музыканты сустракаліся з калектывам МАЗа; у кансерваторыі рыхтаваліся прыняць народнага артыста СССР Саулюса Сандэцкіса; Акадэмічны сімфанічны аркестр БССР выязджаў з Мінска да вяскоўцаў; у кіназале Мінскага Дома афіцэраў іграў цымбаліст Аляксандр Лявончык... Адбываліся новыя сустрэчы ўдзельнікаў фестывалю са слухачамі Беларусі — у розных яе кутках. Ну а заўтра — заўтра паўпрэды мастацтва саюзных рэспублік збяруцца разам у вялікім заключным канцэрце.

С. БЕРАСЦЕНЬ.

Фота карэспандэнтаў БЕЛТА.

ПРАЦЯГ КАНТАКТАЎ

Амерыканскія літаратары знаёмяцца з экспазіцыяй музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.
Фота Ул. КРУКА.

Усё прагрэсіўнае чалавецтва ў гэтыя дні знаходзіцца пад уражаннем жэнеўскіх перагавораў Генеральнага сакратара ЦК КПСС М. С. Гарбачова з прэзідэнтам ЗША Р. Рэйганам, звязаных з расшырэннем двухбаковых адносін паміж Савецкім Саюзам і Злучанымі Штатамі Амерыкі. Тым больш сімвалічна, што менавіта ў гэты час прайшла чарговая, сёмая традыцыйная сустрэча савецкіх і амерыканскіх пісьменнікаў.

Як вядома, пачатак гэтым кантактам быў пакладзены ў 1977 годзе як канкрэтны водгук на Заключны акт Нарады па бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе, падпісаны ў Хельсінкі. З таго часу і адбываюцца сустрэчы па чарзе ў СССР і ЗША. На гэты раз пасля Масквы, Батумі і Кіева гонар прымаць амерыканскіх пісьменнікаў выпаў сталіцы братняй Літвы Вільнюсу, куды прыехала прадстаўнічая дэлегацыя ў складзе Л. Ачынклоса, А. Гінсберга, У. Гэдзіса, У. Гэса, С. Дрэйка, Н. Казінса, Д. Лоўрэнса, А. Мілера, Г. Солсберы, Ч. Фулера і Н. Янга.

У Палацы работнікаў мастацтваў горада Вільнюса адбылося пасяджэнне «круглага стала», у якім прынялі ўдзел госці, а таксама вядомыя савецкія пісьменнікі.

Пасля Вільнюса амерыканскія літаратары наведалі Беларусь. Госці пабывалі ў Хатыні і Дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, сустрэліся з кіраўніцтвам Саюза пісьменнікаў БССР, паглядзелі мастацкі фільм «Ідзі і глядзі».

РАПАРТУЕ «ЮНАЦТВА»

Выдавецтва «Юнацтва» адным з першых у рэспубліцы датэрмінова выканала заданне адзінаццатай пяцігодкі па выпуску дзіцячай і юнацкай літаратуры. За пяць гадоў яго існавання ўбачыла свет 671 назва кніг і брашур агульным тыражом звыш 53 мільёнаў экземпляраў. Нагадаем, што за гады папярэдняй, дзесятай пяцігодкі, выдавецтвамі рэспублікі для падрастаючага пакалення выпушчана 569 назваў тыражом 45 мільёнаў экземпляраў.

Юны чытач атрымаў яркую, з густам ілюстраваную мастацкую літаратуру, навукова-папулярную літаратуру, кніжкі-цацкі.

Сярод аўтараў «Юнацтва» — вядомыя беларускія празаікі, паэты, драматургі М. Танк, І. Шамякін, В. Быкаў, Я. Брыль, П. Панчанка, В. Вітка, В. Зуёнак, Р. Барадулін, А. Грачанікаў, В. Казько, А. Дудараў і многія іншыя.

Кнігі выдавецтва на рускай, беларускай і замежных мовах экспартуюцца больш чым у 100 краін свету.

В. МАСКАЛЕНКА.

Гаспадарскі ХАРАКТАР

Васіль ЯКАВЕНКА

ЛЕТАМ нівы акурат даспявалі, і камбайны аснежынцаў сталі ўжо на лінейцы гатоўнасці — я вырашыў праведаць сваіх знаёмых і блізкіх на Гомельшчыне, паглядзець, што ўрадзіла ў родным кутку. Мы з аграномам саўгаса Віктарам Патоцкім, спакойным, цягавітым у працы і, можна сказаць, не мітуслівым у жыцці, паўдня калясілі па ваколіцах Васілевічаў, перабіралі, цадзілі ў пальцах амаль спелае жыта. Саўгас — не з горшых, але і не самы лепшы, асноўнае — прыбытковы, перспектыўны, зрухі там пэўныя, як не ва ўсіх галінах. Дырэктар, дарэчы, валявога складу характару, трохі нават захарактараваны чалавек, быў тады ў ад'ездзе, недзе ў Пінску.

Ён вярнуўся праз тры дні і, яшчэ не паспеўшы акінуць вокам сваю гаспадарку, запрасіў да сябе ў кабінет галоўнага агранома. «Што новага?» — «З Рэчыцы тэлефанаграму прыслалі. Заўтра патрабуюць вывесці камбайны ў поле. Пачынаць уборку...» — «Ага, — адрэагаваў дырэктар. — Калі ёсць тэлефанаграма, трэба вывесці камбайны; хоць колькі...» І больш на гэту тэму ні слова, ні паўслова. Не пацікавіўся, ці прыспеў час, ці паспелі палеткі. Не запытаўся, што пра гэта думае аграном. Не трэба сябе лішне турбаваць пытаннямі. Ёсць дырэктыва, і ўсё тут. Хай ён мне прабачыць за гэтыя згадкі, ненаўмысную крытыку...

І ўжо дзівакам сярод такіх дырэктараў выглядае Уладзімір Антонавіч Ралько. Я ўяўляю яго хваляванне, яго непакой у пераджніўныя дні. І перш чым даць каманду — камбайнерам у поле! — ён тры-чатыры разы на дзень праедзе і памацае сваімі рукамі калоссе, разгледзіць звонку і ў зломе зерне, перапытае, як мяркуюць таварышы, што стаяць поплеч з ім.

Калі сеяць? Калі касіць або вывозіць на палі ўгнаенні? Колькі сеяць?.. Такія пытанні тут даўно навучыліся вырашаць самі. Але гэта не значыць, што самавітую вёску Аснежыцы абмінаюць ужо ўплывовыя званкі, тэлеграмы. Не-не дый захочацца таму або іншаму начальніку зверху пакіраваць гаспадаркай, патузаць яе. Помню, вясной адзін паважаны вучоны, напрыклад, усё кружыўся на верталёце над раллёй, над зяленівам... І не паспеў атухнуць веснавы ласкавы дзень, як аснежыцкаму старшыні перадаюць з нябачнай ужо вышыні нечаканую думку: «Вельмі слабыя і бляклыя пасевы азіміны ў калгасе «Аснежыцкі», нівы не пакідаюць надзеі на добры ўраджай». Парада адна: «Перасяваць! Хоць бы на асобных плошчах...»

Уладзімір Антонавіч добра ведаў самавітага дарадцу і яго імпэт і адчуў за парадай звычайную гаспадарчую дырэктыву, з ліку тых, якія калегамі Уладзіміра Антонавіча выконваюцца безагаворачна, нават спехам. І не паспеў ён перавесці дух, як усярэдзіне нешта нядобра павярнулася, трэснула, старшыня Ралько выпаліў у адказ: «Перадайце яму, што хлеб вырошчваюць на зямлі. І ўраджай яго трэба вызначаць на зямлі, а не ў небе!»

Падказка «з неба» ўзрушыла і насцярожыла аснежынцаў. У гэтым, бадай, і была яе карысць. Але ні перасяваць, ні падсяваць яны не сталі, а толькі пацягнулі бараной мясціны з зачэрхлай зверху глебай, адкрылі доступ паветру, дзе-нідзе, праўда, падкармілі азотам. І атрыманы ўраджай быў вышэйшы над вышэйшымі ў рэспубліцы! А ці быў бы ён такі, каб тады перасеялі?..

Аднак запальчывы адказ аснежыцкага старшыні вясной быў нечувана дзёрзкі, і наўрад ці хто яшчэ асмеліўся б на такое.

Добра, можа нехта сказаць, гэта ён цяпер, гэты Ралько, такі смелы, упарты. Добра быць смелым, калі на грудзях дзве Зоркі і папулярнасці той — уга колькі!..

Але ж падобныя разважанні не маюць пад сабой глебы, трэба шчыра сказаць. Справа не ў папулярнасці, якая прыйшла да Ралько апошнім часам. Яркі ралькоўскі характар склаўся раней і даволі паслядоўна — ад году к году — пачуваўся ў кожным яго ўчынку, у спрэчках, а здаралася — і ў барацьбе.

Якога толькі псеўдагаспадарчага друзу на сваім шляху не перацёр Ралько, не адмёў убок, як адмятаюць, прасяваючы, мякіну. Ён не цураўся простых людзей і разам з імі касіў на ўзбалоцці і палоў буракі... Разам марылі і разам шукалі рашэння, выйсця з блытаніны праблем. І таму шчыры аграрнік, важак калектыву браў у разлік і ставіў на карту не толькі фізічную працу калгаснага люду, а збіраў, акумуляваў у сабе спакваля яго вопыт жыццёвы, сівы, пракаветны, і досціп апошняга тэхнізаванага дня, улічваў усё гэта ў новым зачыне.

Толькі, калі аб'ектыўна даследаваць работу Ралько і ўвогуле практыку праўлення калгаса, ніяк нельга заплюшчваць вачэй на тое, што праводзіць сваю пэўную лінію, укараняць новае, а тым больш адстойваць добрае старое, занядбанае кімсьці, Ралько і яго паплечнікам часцей за ўсё даводзілася з боем. І не выпадкова. Бо ралькоўская практыка гаспадарання як не на кожным павароце не супадала з агульнымі гаспадарчымі, а то і прававымі палажэннямі, параграфамі, установамі, ухваленымі ў свой час і пасля адмецёнымі жыццём. Зрэшты, і паваротаў тых у Ралько было мала... Тым больш ён рызыкаваў быць незразуметым, і не ўсе яго разумелі. Гэта сёння, відаць, проста, ды і то не скрозь, памяняць калгаснікам аднойчы ў адным месцы нарэзаныя соткі. Сёння і сена на пакосах касцам не дзесятую долю даюць і не трэцюю, як тады Ралько, сёння льга касіць напалавіну. А было ж, за адступленні ад «спушчанага зверху» кіраўнікоў каралі.

Падобных прыкладаў — як маку ў макаўцы. І от чаму варта дзівіцца, дык гэта вытрымцы, цвёрдасці духу, настойлівасці аснежынцаў у дасягненні задуманага. Усё гэта характарызуе ў першую чаргу камуністаў і асабіста Ралько.

Шлях аснежыцкай гаспадаркі ўгору, да вяршынь дабрабыту аказаўся, бадай, самым простым, праўда, і крутым, але правільным, і ніхто, як бы ні спрачаўся пра гэта, не можа яго не прызнаць.

Але зноўку зазначу: вопыт «Аснежыцкага» да сённяшняга дня ў нас яшчэ толкам не асэнсаваны і не раскрыты ў аснове сваёй. Чаму так? Відаць, не выпадкова партыйнымі органамі звернута ўвага на паглыбленне зместу прапагандысцкіх артыкулаў. Сапраўды, у нас яшчэ шмат дзяжурнага, сумнага або заштампавана-траскучага выдаецца з трыбун і старонак газет. Гэтым самым дзядзькі-трыбуны і дзядзькі-журналісты толькі ахвоту слухаць і чытаць адбіваюць. Даволі прымітыўна і выхалашчана расказвалася пра жыццё і працу Ралько і іншых земляробаў з Аснежыц...

Ці для сталай прапаганды аснежыцкага вопыту час не прыспеў? Ці мы для яго пакуль што не падрыхтаваны? А можа, проста хто-кольвек баіцца паказаць героя такімі, якія яны ёсць? Дый не зжыта — цягнецца гэтакая струнка: калі той або іншы — герой, то будзем маляваць яго самога і блізкае яму асяроддзе спрэс ружовым або нейкімі ўмоўнымі фарбамі.

Перад жнівом неяк у Аснежыцы завітаў Віктар Сцяпанавіч Шаўялуха. Нямала ніў дый хлебаробскіх суполак, вялікіх і малых, заможных і ніцых, пабачыў ён на сваім вяку, сам ставіў доследы, вывучаў заканамернасці росту і выспявання раслін, а з такім магутным і дружным разлівам збажыны, жыта, розных гатункаў ячменю яшчэ не даводзілася яму страчацца; вучоны быў уражаны і ціха слухаў кароткія тлумачэнні Ралько. Асабліва ўсхвалявала яго тая акалічнасць, што збажына стаяла на корані — як нідзе на палетках, якія ён агледаў, а, па словах Ралько, усё было проста: пры сяўбе і вырошчванні збожжа ў «Аснежыцкім» не ўносяць у глебу штучнага азоту...

Віктар Сцяпанавіч, слухаючы невысокі, грудны голас старшыні калгаса Ралько, яшчэ раз акінуў вокам жытнёвы масіў і ўсхвалявана пахітаў:

— Акадэмія! Сапраўдная сельскагаспадарчая акадэмія!..

— На тым тыдні, адразу пасля выхадных, чакайце: прышлю паглядзець на вашы нівы ўсіх начальнікаў сельскагаспадарчых упраўленняў — з абласцей і раёнаў.

І от новая, сабраная ў апаратыўным парадку дэлегацыя. Прыехалі, праўда, не самі начальнікі, а галоўныя аграномы ўпраўленняў, упершыню за ўвесь час, і пільна да ўсяго прыглядаліся, прагна слухалі старшыню, сакратара парткома і іншых адказных работнікаў калгаса, сыпалі пытанні, спрачаліся і паехалі з Аснежыц узрушаныя, як мала хто і калі.

Акадэмія! Сказана на пэўных падставах. Мне ж падумалася тады, што першы, хто прайшоў яе ў Аснежыцах яшчэ ў пяцідзесятыя гады, быў Мацюшэўскі Канстанцін Вікенцьевіч, калі хто памятае, герой кнігі Лідзіі Абухавай «Глыбінь-гарадок». І працаваў ён тады не ў калгасе, не аграномам у раёне, а першым сакратаром Пінскага райкома партыі. Вось яго прызнанне:

— У калгас да Ралько я ездзіў часта. Я апіраўся на яго, звяраўся па ім. Калі б не Ралько — і мае поспехі ў працы былі б намнога меншыя, чым яны былі тады.

Аднак не варта думаць, што ўсе пінскія сакратары звяраліся па Уладзіміру Антонавічу Ралько ў сваёй дзейнасці ці ўзялі нешта сабе з аснежыцкага вопыту. Прынамсі, былі і такія, што лічылі сябе больш адукаванымі і наогул закончанымі ў сваёй адукацыі. І яны павучалі, законна і прыстойна, як здавалася ім, павучалі Ралько кожнаму кроку. А адзін дык нават праз меру быў шчыры, запрашаў да сябе важака аснежынцаў і доўга разглядаў яго, мігаючы па-прыяцельску бялявымі вейкамі. Ціха і журліва цёк яго пералівісты галасок:

— От жа, ведаеш, справу ты закруціў: па паказчыках няма аснежынцам роўных! Ай-яй, цябе хваляць, і на гэтым ты, пэўна, не спынішся, а яшчэ ад мяне просіш помачы. А ты ведаеш, Уладзімір Антонавіч, дзе твой калгас у мяне сядзіць?.. Во тут, — ён тыцнуў і працягнуў рабром далоні па сваім тугім карку, скрывіўся, нібы адчуў у тым месцы застылы боль, — рэжа!.. Табе слава, а мне дакор. Ужо каторы раз выклікаюць туды і пытаюць: «Чаму ў раёне ў цябе ўсяго адна такая гаспадарка?» Во як. Пытаюць: — Чаму? Га? — і мізінцам паскроб гладкую лысіну: — І што мне рабіць? Га?..

Жыццё, зрэшты, расцаніла гэтых кіраўнікоў як і належыць, зыходзячы з натуры; атрымаўшы прызнанне і падтрымку людзей, Мацюшэўскі пайшоў далей, падняўся да пасады старшыні аблвыканкома, а той, нягледзячы на ўсё сваё старанне выбіцца яшчэ ў больш высокія начальнікі, астаўся на невысокіх прыступках службовай лесвіцы.

Цяпер адыдзем ад супастаўлення характараў і паставім пытанне: па чым жа вывяраў сябе ў Ралько сакратар райкома?.. І от тут само па сабе саступае на другі план пытанне аб метадах і сродках апрацоўкі зямлі. Відаць, не па гэтым. Мацюшэўскі звяраўся па ягоным рытме, пульсацыі сэрца і думкі... Такі Ралько, па сведчанні зноў жа Канстанціна Вікенцьевіча, тады быў адзін, і быў ён акурат жывою крыніцаю, адно дакрананне да якой асвяжае. І тут партыйны важак спасцігаў яшчэ больш перспектывы, лад, мудрасць працы. Яго, напэўна, захапляла праца творчая, праца смелая і рашучая. Дзёрзкая праца, якой вымагаў ралькоўскі характар. І, дальбог, не адна апрацоўка глебы прыцягвала партыйнага работніка ў Аснежыцы, хоць, прыязджаючы туды, ён і гэтым цікавіўся.

Дух, зачын і мера працы. От што было і, відаць, астаецца вызначальным як у Ралько, так і ў ягоных паплечнікаў-спецыялістаў і ўсіх людзей у гаспадарцы.

Дык чаму ж сёння, калі ордэна Леніна калгас «Аснежыцкі» стаў проста-такі акадэмічнай гаспадаркай у вытворчасці збожжа, малака і мяса, прапагандуючы яе дасягненні, мы забываемся пра чалавека-змагара, пра яго творчы неўтаймоўны дух і ўздымаем высока на шчыт тэхналагічныя цыклы?

Чытаючы некаторыя допісы пра жыццё і працу аснежынцаў, можна падумаць: як проста ў іх усё робіцца, і нібыта яны толькі тое і рабілі, што выконвалі, ажыццяўлялі распараджэнні і каманды планавых і сельскагаспадарчых органаў; праўда, дзе-небудзь прыпісана будзе, што працавалі яны творча...

А творчасць аснежынцаў найчасцей якраз і заключалася ў парушэнні шаблону, які на першым пачатку, вядома, называецца крыху інакш, бо стаіць за ім добры намер, дух наватарства.

Уявім сабе толькі на момант, што ў калгасе «Аснежыцкі» сумленна і шчыра, да гэтага заўжды заклікалі калгаснікаў, выконваліся ўсе рэкамендацыі вучоных у земляробстве і жывёлагадоўлі. За 35 год, як існуе калгас, і наколькі яны супярэчлівыя былі... Сумны факт, але навошта ж ад яго адварочвацца? Нягледзячы на матэрыяльную дапамогу дзяржавы, не было б сёння калгаса — паўторым гэта ўслед за Ралько, — не было б ардэнаноснага «Аснежыцкага», не ззялі б у ім Зоркі. Мала што было б тут... Хіба возьмецца хто гэта аспрэчваць?

Уявім цяпер яшчэ больш неверагоднае і разам з тым даволі звычайнае ў жыцці: старшыню калгаса Ралько з усім яго веданнем справы, і кемнасцю, і ўніклівасцю, чуццём патрэб чалавека і зямлі, але без характару, таго, якім ён надзелены, без моцнай волі... І тады атрымаецца, бадай, дасціпны выканаўца і добры работнік, не выключана, што яго за датэрміновую сяўбу нават хвалілі б, хоць не меў бы ён ні ўласных прынцыпаў гаспадарання, ні перадавой гаспадаркі. Дый ці быў бы ён гаспадаром у пэўным сэнсе слова?

Без умення процістаўляць сябе і сваю гаспадарку не толькі неспрыяльным умовам надвор'я, але і розным скараспелым, хуткім, як у тым выпадку з верталётам, рашэнням, не было б у Аснежыцах старшыні калгаса — кавалера двух залатых медалёў, дэпутата Вярхоўнага Савета СССР Ралько.

А сёння на вёсцы, як, мусіць, ніколі раней, набывае значэнне стратэгія. І, зразумела, у новых гаспадарчых умовах мала карысці ад безыніцыятыўнага або заціснутага ў фармуляры інструкцый і абрэзанага ў правах кіраўніка. Ці гатовы мы гэта прызнаць на справе і паўсюдна? Павінны, бо партыя менавіта гэтага патрабуе ў інтарэсах далейшага развіцця сельскай гаспадаркі, і менавіта ў гэтым адзін з найважнейшых прынцыпаў ленінскай аграрнай палітыкі КПСС на сучасным этапе.

Характар заўсёды патрэбен быў, а ў сённяшніх умовах работы на вёсцы ён патрэбен выключна і, бадай, не меней, чым тэхніка. У старшынёўскім характары, які ў эканамічных разліках бярэцца як рэч суб'ектыўная (а карацей — апускаецца) — так многа аб'ектыўнага, таго менавіта, што дзейнічае, што так ці інакш абумоўлівае поспех нашых перадавых гаспадарак.

Ды праходзіць сёння без увагі міма гэтага — усё роўна што не заўважаць у баразне вала, які і робіць, вядзе баразну.

СУЧАСНАСЦЬ І СУЧАСНАЯ ЛІТАРАТУРА

Якія нашы будні?

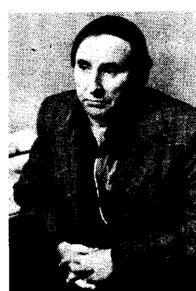

З Анатолем ВЯРЦІНСКІМ гутарыць літоўскі паэт Антанас ДРЫЛІНГА

Антанас ДРЫЛІНГА. Найперш — пра нашы традыцыйныя справы. Мы добра ведаем, якія сувязі паміж беларускай і літоўскай літаратурамі склаліся ў гэтым стагоддзі. Мы ганарымся, што з Вільняю звязаны лёсы Максіма Багдановіча, Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Танка і іншых беларускіх пісьменнікаў. У пасляваенныя дзесяцігоддзі літаратурныя кантакты пашырыліся, узмацніліся, набылі спраўны творчы характар, сталі сістэмай і нормай нашага культурнага жыцця. Выдаецца ўсё больш перакладных кніг (кажу пра кнігі беларускіх і літоўскіх аўтараў). Асабістыя кантакты пісьменнікаў таксама прыносяць плён, узбагачаюць культурнае жыццё. Гэта адпавядае палітыцы Камуністычнай партыі ў сферы інтэграцыі нацыянальных культур краіны.

Аднак зроблена далёка не ўсё, нам давядзецца яшчэ ладна папрацаваць, знаёмячы сваіх чытачоў з дасягненнямі братніх літаратур. Якія тут прыкмячаеце станоўчыя зрухі? І наогул—як ацэньваеце цяперашняе наша супрацоўніцтва? Суседзям, відома, прыемна сустракацца з нагоды літаратурных святаў. А што вы думаеце пра будні нашых адносін?

Анатоль ВЯРЦІНСКІ. Дарэчы будзе сказаць, што ў духоўным жыцці (а, значыць, і ў сяброўскіх дачыненнях суседзяў ды калег) непадзельныя пануюць «свята», «праца», «будні». Сказаў жа нехта: прызначэнне паэзіі — рыхтаваць свята для чалавека і чалавека да свята. Гэта, зразумела, гучныя словы. Калі ж вярнуцца да нашых рэальных літаратурных спраў, дык я сказаў бы вось што: мяркую, нашае добрасуседства сапраўды маглі б замацоўваць больш сістэматычныя творчыя кантакты, а нашы самыя розныя літаратурныя мерапрыемствы маглі б абысціся без фармальных момантаў і стаць больш цікавымі, практычнымі, выніковымі, змястоўнымі. Словам — больш карыснымі. Я прыгадваю нашы сустрэчы ў Мінску і Вільнюсе ў 1977 годзе, калі выйшла анталогія літоўскай паэзіі па-беларуску. Характэрнаю рысай тых сустрэч былі і братэрская сардэчнасць, і святочная прыўзнятасць, і, з другога боку, гаспадарлівая практычнасць, якую дыктавала наша заклапочанасць мастацкім перакладам — найвышэйшым актам сяброўства літаратур.

Гаворачы пра іншыя станоўчыя моманты нашага супрацоўніцтва, я згадаў бы памятны многім «круглы стол», прысвечаны тэме «Духоўны свет савецкага чалавека (на матэрыяле беларускай і літоўскай паэзіі)». Гэтае спатканне ў Мінску, у якім удзельнічалі вялікія дэлегацыі літоўскіх, беларускіх і маскоўскіх літаратараў, дагэтуль не паблякла ў памяці, пакінула след у свядомасці. Думаю, гэтак было таму, што за «круглым сталом» адбылася сапраўды творчая, канкрэтная гутарка пра канкрэтныя паэтычныя творы, што ў той жывой гутарцы абмяркоўваўся (з розных пунктаў гледжання, бо выказаліся і крытыкі, і паэты, і перакладчыкі) рэальны досвед дзвюх братніх літаратур у адлюстраванні духоўнага свету сучасніка. Праўда, я схільны лічыць, што «круглы стол» быў бы больш прадуктыўны і плённы, калі б мы дакладней сфармулявалі яго тэму, бо прадмет гутаркі, здаецца, зрабіўся залішне шырокі.

А вось і іншыя, зусім новыя факты «нашых будняў», якія сведчаць пра ўзаемадзеянне і супрацоўніцтва. Наш штотыднёвік «Літаратура і мастацтва» нядаўна надрукаваў у перакладзе на беларускую мову апублікаваны ў газеце «Літаратура ір мянас» артыкул Б. Масёнене «Балючая памяць беларускай ваеннай прозы» («Небяспека кампрамісу»). Вядома ж, беларускаму чытачу было цікава вачыма літоўскай пісьменніцы паглядзець на даўно вядомыя творы беларускіх аўтараў, параўнаць яе меркаванне з ранейшымі ацэнкамі сваіх крытыкаў. У гэтым выпадку мы сутыкаемся адразу з двума станоўчымі фактамі. Па-першае, літоўская аўтарка на старонках сваёй газеты аналітычна разглядае беларускую прозу. Па-другое, наша беларуская газета выяўляе вартую ўхвалы ініцыятыву, аператыўна пераклаўшы і надрукаваўшы артыкул. Адно варта другога. Каб жа ў такім духу і развівалася нашае творчае супрацоўніцтва.

Яшчэ адзін свежы прыклад. У жнівеньскім нумары часопіса «Полымя» надрукавана нізка вершаў Альфансаса Малдоніса, якую пераклаў наш паэт і перакладчык Алесь Разанаў (які, дарэчы, вывучыў літоўскую мову). Паэта пераклаў паэт, які няблага ведае мову арыгінала, і вершы літоўскага паэта натуральна, пераканаўча гучаць па-беларуску. Прачытаўшы іх, пачынаеш сумнявацца ў пашыраным меркаванні, што паэзія — гэта нешта неперакладальнае.

Я згадаў Алеся Разанава і падумаў: вось які можа быць самы плённы шлях двухбаковых творчых абменаў. Будучы яркім, арыгінальным паэтам, Алесь Разанаў адначасова жыве і клопатам вашай літаратуры, уважліва сочыць за яе развіццём і — гэта асабліва істотна — сістэматычна перакладае з літоўскай. Толькі за апошнія два-тры гады ён пераклаў творы Эдуардаса Межэлайціса, Юсцінаса Марцінкявічуса, Марцэліюса Марцінайціса. Разам з вашым музыказнаўцам Вітаўтасам Ландсбяргісам, аўтарам уступнага артыкула і каментарыяў, Алесь Разанаў падрыхтаваў для альманаха «Братэрства» літаратурныя творы М. К. Чурлёніса. Па просьбе нашай літаратурнай газеты ён пераклаў навелу Вітаўтаса Марцінкуса, а цяпер паглыбіўся ў раман Ёнаса Авіжуса «Час, калі пусцеюць сядзібы». Гэта падмацаваны не словамі, а працаю доказ нашага супрацоўніцтва.

Адначасова я хацеў бы адзначыць той істотны факт, што і сярод літоўскіх літаратараў ёсць даўнія, адданыя прыяцелі, перакладчыкі і папулярызатары беларускай літаратуры. Гэта — Альбінас Жукаўскас, Эўгеніюс Матузявічус, Альгімантас Балтакіс, іншыя. Цудоўна зарэкамендавала сябе перакладчыца беларускай прозы Эмілія Легутэ. Усё больш актыўна далучаецца да пашырэння нашых сувязей перакладчыца і даследчыца Альма Лапінскене.

Дакладна не ведаю, чыя ідэя — супольнымі сіламі выдаць па-літоўску і па-беларуску кнігу пра нашыя гістарычныя і культурныя сувязі (такая кніга — у планах выдавецтваў «Вага» і «Мастацкая літаратура»)...

А. Д. Магу ўдакладніць: ініцыятыву праявілі беларускі Саюз пісьменнікаў, яго старшыня Максім Танк...

А. В. Гэтая ідэя, несумненна, сама па сабе каштоўная і своечасовая. Узровень культуры нашых рэспублік, назапашаны літаратурамі ідэйна-эстэтычны досвед патрабуюць глыбейшага асэнсавання і абагульнення, а, значыць, і новых форм нашых творчых дачыненняў.

Зразумела, штодзённасць нашых дачыненняў магла б быць багацейшая. На карце культурных і літаратурных узаемасувязей абедзвюх рэспублік хапае белых плям. Памятаю, як аднойчы заслужаны дзеяч культуры Беларускай ССР паэт Альбінас Жукаўскас, прыехаўшы ў Мінск, казаў, што ў нашых адрозных мовах багата блізкіх элементаў (асабліва ў сінтаксісе і фразеалогіі). Я тады прывёў такі факт: мовазнаўцы падлічылі, што ў нашых суседніх мовах існуе каля 2000 узаемна перанятых слоў. Гэтае пытанне, падкрэсліў Альбінас Жукаўскас, магло б стаць аб'ектам цікавага даследавання вучоных-філолагаў. Мяркую, што знайшлося б і больш тэм, якія датычаць нашых добрасуседскіх адносін і вартыя ўвагі як беларускіх, так і літоўскіх літаратуразнаўцаў, лінгвістаў.

А. Д. Гутарка пра справы нашай паэзіі магла б ісці вельмі шырока і ў самых розных кірунках. Але мо пагаворым пра сучасную беларускую паэзію. Пра паэзію, дзе, як мы ведаем, апошнімі дзесяцігоддзямі адбываюцца цікавыя працэсы. Тут захоўваюцца тыя ідэйныя і эстэтычныя прынцыпы, якія фарміравалі М. Багдановіч, Я. Купала, Я. Колас. З другога боку, сённяшніх вашых паэтаў ужо не задавальняюць формы традыцыйнай паэзіі: паэзія абнаўляецца не толькі ў сваіх выяўленчых сродках, але і набывае новую якасць у працэсе паказу навакольнага свету. Змяняюцца, становяцца больш складанымі паэтычныя структуры, усё больш інтэлектуалізуецца паэтычны тэкст. Аднак мадэрнізацыя верша не павінна змяншаць камунікабельнасці паэтычнага слова. Тут магчыма пэўная небяспека для паэта, можа скласціся своеасаблівая канфліктная сітуацыя паміж творамі і чытачом.

А. В. Вы палегчылі маю задачу, часткова адказаўшы на пытанне. Сапраўды, сітуацыя прыблізна гэткая, але, думаю, яна не раскрывае спецыфікі развіцця беларускай паэзіі. Працэсы, якія ў ёй адбываюцца, можна, бадай, вызначыць тымі самымі словамі, якімі сённяшні дзень літоўскай паэзіі характарызуе ваш крытык Вітаўтас Кубіліюс у артыкуле «Зорная гадзіна» — наперадзе!..», нядаўна надрукаваным у «Литературной газете». Хіба толькі дадаць пэўныя агаворкі і ўдакладненні, маючы на ўвазе нацыянальную своеасаблівасць. Такім чынам, мне ўжо як быццам і не трэба пра гэта шырэй гаварыць. І яшчэ. Вы гаворыце пра спадчыну нашых папярэднікаў і адносіны да іхняга вопыту, да традыцыйных паэтычных форм. Аднак гэтае пытанне, мяркую, значна больш складанае, чым можа часам здацца. Перш за ўсё, традыцыі — гэта не штосьці закасцянелае, дадзенае раз назаўсёды. Гэта — урокі працэсу, гэта — лінія пераемнасці. Па-другое, абнаўленне выяўленчых сродкаў, тая самая мадэрнізацыя верша, калі гаварыць пра сапраўднае ,а не ўяўнае наватарства, не нейкая суб'ектыўная з'ява, а жывы аб'ектыўны працэс. Па-трэцяе... Дарэчы, для большай нагляднасці звернемся да канкрэтнага прыкладу — верша нашага Максіма Багдановіча «Я хацеў бы спаткацца з Вамі на вуліцы»:

**Я хацеў бы спаткацца з Вамі
на вуліцы
У ціхую сінюю ноч
І сказаць:
«Бачыце гэтыя буйныя зоркі,
Ясныя зоркі Геркулеса!
Да іх ляціць наша сонца,
І нясецца за сонцам зямля.
Хто мы такія!
Толькі падарожныя, — папутнікі сярод нябёс.
Нашто ж на зямлі
Сваркі і звадкі, боль і горыч,
Калі ўсе мы разам ляцім
Да зор!»**

Верш напісаны ў 1915 годзе, гэта значыць сем дзесяцігоддзяў таму. А скажыце, ці ж ён не гучыць і сваім зместам, і духам, і формай так, быццам створаны ў нашы дні, калі азмрочвае пагроза тэрмаядзернай катастрофы, калі са старонак газет усё больш трывожна гучаць паведамленні пра падрыхтоўку ворагаў міру да «зорных войнаў»! Ці ж ён не адпавядае нашаму неспакойнаму атамнаму, касмічнаму веку! Гэты верш — своеасаблівы «ўспамін пра будучыню». Ён можа быць яскравым прыкладам таго, як сапраўдная паэзія жыве адразу на некалькі часавых узроўнях. І, як бачым, не толькі зместам, але і формаю. Наўрад ці можна сказаць, што стыль цытаваных радкоў архаічны.

Такім чынам, сэнс мастацкіх пошукаў (і пошукаў формы таксама) не ў тым, каб быць ні да кога не падобным, каб быць арыгінальнейшым за ўсіх, самым прыкметным, а ў тым, каб быць... самім сабою, каб пра сябе гаварыць як пра час, а пра час — як пра сябе, каб знайсці адпаведнае сучасным патрэбам гучанне паэтычнага слова, грамадзянскі пафас (прыгадаю, што першае значэнне старажытнагрэчаскага слова «патос» — «боль»). І калі вырашыш гэтую задачу, сама сабой адпадае праблема памянёнай «канфліктнай сітуацыі».

А. Д. Мы ведаем вас як паэта, які нямала зрабіў для абнаўлення беларускага верша, узбагачанага праўдай жыцця, афарбаванага каларытам нашай рэчаіснасці. Вы з тых паэтаў, якія не абыходзяць вострых вуглоў сучаснага жыцця. Як вы лічыце, што сёння для паэта найважнейшае? Якою мае быць ягоная асабовая, грамадска-палітычная пазіцыя ў сённяшнім свеце?

А. В. Я часткова ўжо адказаў на гэтае пытанне раней. Магу дадаць вось што. Вы прамовілі слова «палітычная». Яно тут вельмі да месца, яно мне імпануе (мо яшчэ і таму, што апошнія два гады я пісаў кнігу палітычнай публіцыстыкі). І я ўпэўнены, што сёння паэту быць сацыяльна інертным, стаяць у баку ад вялікай палітыкі — гэта значыць стаяць у баку ад праблем вайны і міру, узбраення і раззбраення, няволі і свабоды, чалавечых правоў і бяспраўя, рэакцыі і прагрэсу — проста нельга.

«Небяспека, абумоўленая існаваннем такіх проціглегласцей, як апартэід і нацыянальна-вызваленчы рух, атамная зброя і барацьба за мір, арбіце мовы надае новае вымярэнне...» Нельга не згадзіцца з гэтымі словамі, якія некалькі гадоў таму назад сказаў Уолтэр Ловэнфэльс. Гэтае новае вымярэнне паэтычнай мове дае той відавочны факт, што сёння ўжо недастаткова ліраю будзіць «добрыя пачуцці», апяваць жыццё, радасць зямнога быцця: сёння задача паэзіі, — унесці свой уклад у справу ўратавання свету, у справу абароны цывілізацыі і жыцця.

Словам, сёння паэт, хацеў бы ён таго ці не, мусіць быць палітыкам. Формула антычных аўтараў «мастак — першы палітык» у кантэксце сённяшняй рэальнасці набывае вельмі актуальны сэнс.

«Якую пазіцыю павінен заняць паэт у сучасным свеце!» Так, гэта пытанне над пытаннямі. І ведаеце, пра што я яшчэ падумаў? Вяртаючыся да пачатку гутаркі, я хацеў бы сказаць: вось актуальная тэма нашага агульнага «круглага стала», ці якой іншай сустрэчы, тэма, вартая разгляду — у нас у Мінску ці ў вас у Вільнюсе.

МІНСК — ВІЛЬНЮС.

Гутарка Анатоля Вярцінскага і Антанаса Дрылінгі была апублікавана сёлета ў № 40 газеты «Літаратура ір мянас».

ЛІТАРАТУРНЫЯ ЖАНРЫ: СТАН І ПРАБЛЕМЫ

МАСТАЦКІ ПЕРАКЛАД: учора, сёння... а заўтра?

Праглядаю «Хроніку перакладных выданняў», якая штогод публікуецца ў альманаху «Далягляды». Праглядаю і раблю параўнанні. Кідаецца ў вочы прыкметнае павелічэнне колькасці выданняў замежнай літаратуры на беларускай мове за апошнія 12—15 гадоў. Калі ў 1970 годзе выдавецтвам «Беларусь» былі выпушчаны тры кніжкі замежных аўтараў, дык у наступным годзе іх было пяць, у 1974 годзе — восем, а ў 1981—1984 гадах — у сярэднім каля дваццаці такіх кніг штогод. Творы майстроў замежнай паэзіі і прозы выдаюцца цяпер у двух рэспубліканскіх выдавецтвах — у «Мастацкай літаратуры» і ў «Юнацтве». Нельга не сказаць і пра тое, што з 1975 года выходзяць прыгаданыя ўжо «Далягляды», у кожным выпуску якіх друкуюцца пераклады твораў прыкладна двух дзесяткаў аўтараў; з 1982 года альманах спецыялізуецца толькі на літаратуры замежных краін, а перакладчыкі з моў братніх народаў СССР займелі сваю адмысловую трыбуну — літаратурны зборнік «Братэрства».

Наш чытач толькі за апошнія дзесяць гадоў атрымаў магчымасць прачытаць на роднай мове вершаваныя творы Ёгана Вольфганга Гётэ і Роберта Бёрнса, Фрыдрыха Шылера і Уолта Уітмена, Федэрыка Гарсія Лоркі і Поля Элюара, Ніколы Вапцарава і Пабла Нэруды... Выдадзены па-беларуску празаічныя творы Баляслава Пруса, Антуана дэ Сэнт-Экзюперы, Ганса Фалады, Яраслава Гашака, Браніслава Нушыча і многіх іншых. Выйшла нямала цікавых анталагічных зборнікаў паэзіі і прозы розных краін. Нашы дзеці атрымалі на роднай мове цікавыя (і якія ж прыгожыя!) падарункі. З іх найперш трэба назваць зборнік нямецкіх народных апавяданняў пра дзівакаватых шыльдбюргераў, зборнік выдатных казак Оскара Уайлда, цудоўную казку-легенду Юрыя Брэзана «Чорны млын»...

Высокі ўзровень прафесійнага майстэрства характарызуе вынікі працы нашых майстроў мастацкага перакладу: Юркі Гаўрука і Уладзіміра Дубоўкі, Язэпа Семяжона і Янкі Брыля, Васіля Сёмухі і Ніла Гілевіча, Аляксея Зарыцкага і Рыгора Барадуліна...

Поспехі беларускага мастацкага перакладу, асабліва ў апошні час, безумоўныя. Ці даюць яны падставы сцвярджаць, што ў гэтым жанры літаратуры нашыя справы складваюцца добра? Як увогуле можна ахарактарызаваць сённяшні стан перакладчыцкай справы на Беларусі? Пра гэта мы запыталіся ў вядомых і аўтарытэтных нашых перакладчыкаў Аляксея Зарыцкага і Васіля Сёмухі, а таксама ў загадчыка рэдакцыі замежнай літаратуры ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» Валянціна Рабкевіча.

Аляксей ЗАРЫЦКІ:

— Беларуская літаратура ў галіне мастацкага перакладу займае адно з апошніх месцаў сярод літаратур братніх саюзных рэспублік. І мне здаецца, што мы яшчэ не пранікліся агульнавядомай ісцінай, што без па-сапраўднаму развітой перакладной літаратуры не могуць па-сапраўднаму развівацца арыгінальная літаратура і літаратурная мова.

Васіль СЁМУХА:

— Якасна нашы пераклады, безумоўна, не саступаюць перакладам іншых народаў, а некаторыя зроблены на ўзроўні найвышэйшых дасягненняў гэтага віду творчасці наогул. Але калі гаварыць пра колькасць перакладаў, дык яна, вядома, недастатковая.

Валянцін РАБКЕВІЧ:

— Перакладной літаратуры ў нас выдаецца мала. Праўда, з мэтай паляпшэння перакладчыцкай справы ў нас ужо зроблены першыя добрыя крокі. Штогод у план нашага выдавецтва ўключаецца 14—15 назваў выданняў замежнай літаратуры на беларускай мове. З нядаўняга часу мы маем спецыяльную рэдакцыю, дзе, аднак, працуюць толькі чатыры чалавекі, і на сённяшні дзень мы ў прынцыпе выдаваць больш, чым тыя 14—15 кніжак, не можам. Дый перакладаў да нас прыходзіць не надта многа, і не заўсёды яны якасныя.

Такім чынам, 14 ці 15 кніг замежных аўтараў, якія штогод рыхтуе «Мастацкая літаратура», плюс шэсць-сем такіх выданняў, што выходзяць у «Юнацтве», — гэта тое, на што можа сёння (і ў бліжэйшыя наступныя гады) разлічваць беларускі чытач. Многа гэта ці мала? Ці ёсць, сапраўды, падставы гаварыць, што сярод братніх саюзных рэспублік наша нацыянальная літаратура ў галіне мастацкага перакладу займае адно з апошніх месцаў?

Спашлёмся на лічбы. У 1981—1982 гадах з друку выйшла 38 выданняў замежнай літаратуры на беларускай мове. У гэты самы час, паводле звестак з «Кніжнага летапісу», выйшлі 124 такія выданні на ўкраінскай, 86 — на літоўскай, 75 — на латышскай мовах. Акрамя таго, шмат выданняў у нашых бліжэйшых суседзяў аб'ёмам намнога перавышаюць беларускія: пад адной вокладкай там нярэдка друкуюцца два-тры вялікія раманы. Сярод гэтых выданняў, напрыклад, чарговыя тамы дванаццацітомнага Збору твораў Бальзака на латышскай мове, сорак першы том вялікай серыі «Вяршыні сусветнай літаратуры», якая выдаецца па-ўкраінску. Прыведзеныя тут лічбы не ўключаюць перакладныя перыядычныя выданні (напрыклад, шырокавядомы ўкраінскі «Всесвіт»).

Болей, чым у нас на Беларусі, кніг замежных аўтараў на нацыянальных мовах выходзіць таксама ў Арменіі, Эстоніі, Грузіі, Малдавіі, ва Узбекістане.

Вядома, нашаму чытачу дапамагае тое, што ён умее чытаць па-руску і мае магчымасць гэткім чынам пазнаёміцца са шмат якімі творамі замежнай літаратуры. Толькі ж, як ужо адзначаў вышэй Аляксей Зарыцкі, развіццё мастацкага перакладу вельмі цесна звязана з развіццём нацыянальнай літаратуры і літаратурнай мовы. Ніхто не будзе пярэчыць, што інтэнсіўнае знаёмства з найлепшымі здабыткамі заходнееўрапейскіх і іншых літаратур дало магчымасць рускай літаратуры ў свой час хутка выйсці на перадавыя пазіцыі ў свеце. Можна прыгадаць і тое, што вялікі Пушкін вельмі добра разумеў важнасць набліжэння шэдэўраў еўрапейскіх літаратур да рускага чалавека і сам меў даволі вялікі перакладчыцкі даробак. А нам, беларусам, здавалася б, вельмі красамоўны прыклад далі яшчэ Дунін-Марцінкевіч, а пазней Купала і Багдановіч, якія ўсведамлялі патрэбнасць развіцця беларускага мастацкага перакладу і самі заклалі падмурак вялікага будынка... Але мы зноў звяртаемся да нашых ранейшых суразмоўнікаў.

Валянцін РАБКЕВІЧ:

— Апошнім часам наш атрад перакладчыкаў павялічыўся. Даволі ўпэўнена выступілі ў друку маладыя: Зміцер Колас, Сяргей Шупа, Фелікс Баторын, Алесь Міхальчук, Алесь Істомін, Сяргей Мурашка і іншыя. Актывізавалі сваю працу больш вопытныя Уладзімір Папковіч, Леанід Казыра, Іван Чарота... Прыток свежых сіл, безумоўна, цешыць, але ён усё ж малалікі. Тут ёсць шмат прычын. Напрыклад, у Мінскім інстытуце замежных моў, які мог бы стаць сапраўднай кузняй перакладчыцкіх кадраў, спецыяльна не вывучаецца беларуская мова...

Яшчэ адна праблема. Наша літаратурная крытыка чамусьці вельмі рэдка заўважае тыя перакладныя кнігі, што выходзяць у нашых выдавецтвах. На пальцах адной рукі можна пералічыць рэцэнзіі на такія кнігі на старонках нашай перыёдыкі. Ні друк, ні кнігагандлёвыя арганізацыі не займаюцца рэкламай «Даляглядаў» ці то беларускіх выданняў замежнай паэзіі і прозы.

Нарэшце, ёсць яшчэ адно нявырашанае пытанне, пра якое трэба гаварыць асобна. Даўно наспела патрэба ў выданні іншамоўна-беларускіх і беларуска-іншамоўных слоўнікаў. І гэтыя слоўнікі вельмі патрэбны нашым перакладчыкам, і не толькі, дарэчы, ім.

Васіль СЕМУХА:

— Я б хацеў сказаць вось пра што. Нашым маладым перакладчыкам, па сутнасці, няма дзе сур'ёзна вучыцца. Штогод беларуская творчая моладзь сустракаецца на семінары ў Каралішчавічах, але ж секцыі мастацкага перакладу там няма. Дый наш інстытут замежных моў мог бы праявіць больш ініцыятывы ў гэтай важнай для беларускай культуры справе. Думаю, што шмат хто з нашых перакладчыкаў быў бы гатовы яму ў гэтым дапамагчы.

Ці патрэбны нам двухмоўныя слоўнікі? Няма чаго і пытацца. Такія слоўнікі трэба выдаваць і перавыдаваць. Слоўнікі — гэта ці не ў першую чаргу паказчык культуры народа. Не кажу ўжо, што слоўнік — аснова вывучэння мовы.

Вядома, калі гаварыць пра праблему «слоўнік — пераклад», дык тут, на маю думку, усё не так элементарна проста. Пераклад — справа творчая, і не ўсё тут залежыць ад таго, ёсць у нас двухмоўныя слоўнікі ці не. Але ва ўсякім разе такія слоўнікі дапамагалі б вельмі добра ў працэсе вывучэння як замежнай, так і роднай мовы і спрыялі б абуджэнню ў моладзі цікавасці да справы мастацкага перакладу.

Аляксей ЗАРЫЦКІ:

— Цяжкасці развіцця беларускага мастацкага перакладу звязаны з многімі прычынамі, але асноўнымі, на маю думку, з'яўляюцца наступныя.

Па-першае, гэта — слабая прапаганда і заахвочванне таго, што ўжо зроблена ў гэтай галіне. Я пакуль штосьці амаль не сустрэў у нашым рэспубліканскім друку — і тым больш ва ўсесаюзным — грунтоўных выказванняў нашых вядучых пісьменнікаў і крытыкаў нават пра такія выдатныя з'явы, як таленавіты пераклад на беларускую мову гётэўскага «Фаўста», выкананы Васілём Сёмухам, альбо пераклад трагедыі Шэкспіра «Гамлет», зроблены Юркам Гаўруком...

Па-другое, перавыдаць пераклад, хай сабе выдатнага твора, у нас нялёгка; падобныя перавыданні на Беларусі — рэдкая з'ява. А мастацкі пераклад жыве паўнакроўным жыццём толькі тады, калі ён перавыдаецца. Некаторыя кажуць (гэта нават прабілася на старонкі «Литературной газеты»), што на беларускія пераклады замежнай літаратуры, маўляў, няма попыту. Няпраўда. Добры пераклад добрага твора заўсёды добра разыходзіцца. Разышоўся ж беларускі пераклад «Фаўста», выдадзены ў 1976 годзе, за некалькі дзён, і ўжо даўно наспела пытанне аб другім выданні. Тое самае можна сказаць і пра шмат якія іншыя нашы пераклады. Я ўпэўнены таксама, што чытач ахвотна купіць і прачытае па-беларуску не толькі творы сусветнай класікі, але і шмат якія іншыя кнігі замежных аўтараў, у тым ліку прыгодніцкую, дэтэктыўную літаратуру, навуковую фантастыку і г. д.

І, нарэшце, па-трэцяе. Адсутнасць патрэбных іншамоўна-беларускіх слоўнікаў — яўная і значная перашкода ў перакладчыцкай працы. Выданне такіх слоўнікаў ёсць справа неабходная і неадкладная.

Здаецца, нашы суразмоўнікі даволі выразна назвалі тое, што стрымлівае развіццё нашага мастацкага перакладу, і нешта істотнае дадаць тут сапраўды цяжка. Для паспяховага вырашэння гэтых праблем, відавочна, патрэбны сумесныя намаганні, зацікаўленасць не толькі творчых і выдавецкіх арганізацый, але і такіх кампетэнтных устаноў, як Міністэрства вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі рэспублікі і інш.

Адна з галоўных праблем, якія патрабуюць неадкладнага вырашэння, бачыцца ў тым, што ў нас дагэтуль не выдадзены неабходныя іншамоўна-беларускія і беларуска-іншамоўныя слоўнікі.

Сапраўды, калі не лічыць невялічкага англа-беларускага слоўніка І. Аналовіча, які выйшаў яшчэ ў 1913 годзе ў Вільні і мае цяпер чыста навуковае значэнне, беларускімі выдавецтвамі пасля вайны выпушчаны два выданні «Руска-беларускага слоўніка», «Беларуска-рускі слоўнік» і «Украінска-беларускі слоўнік». У 1962 годзе варшаўскае выдавецтва «Ведза паўшэхна» выдала «Падручны польска-беларускі слоўнік», які, дарэчы, ужо стаў бібліяграфічнай рэдкасцю. Можна ўспомніць яшчэ пра «Англа-беларускі слоўнік фразеалагізмаў параўнальнага тыпу», які сёлета выйшаў у выдавецтве «Вышэйшая школа» тыражом 500 экземпляраў і які таксама імгненна знік з паліц кнігарань.

Між тым, пытанне пра неабходнасць выдання беларускіх перакладных слоўнікаў узнімаецца і ў рэдакцыйнай пошце «ЛіМа». Чытачка Н. Шчуко з Мінска, прыкладам, прапануе, каб штотыднёвік выступіў ініцыятарам у яго вырашэнні, бо, на яе думку, «адсутнасць неабходных двухмоўных слоўнікаў — адна з галоўных прычын» цяжкасцей развіцця нашага мастацкага перакладу.

Таму мы вырашылі больш падрабязна і сур'ёзна спыніцца менавіта на гэтай праблеме, пашырыўшы, у прыватнасці, кола нашых сённяшніх суразмоўнікаў. Выказаць свае меркаванні пра неабходнасць выдання ў нас перакладных слоўнікаў мы папрасілі таксама галоўных рэдактараў нашых перакладных альманахаў «Братэрства» і «Далягляды» Рыгора Барадуліна і Анатоля Вярцінскага і аднаго з найбольш аўтарытэтных беларускіх перакладчыкаў Язэпа Семяжона.

Рыгор БАРАДУЛІН:

— Пытанне аб выданні слоўнікаў — гэта пытанне аб нашай культуры. І вырашаць яго трэба тэрмінова. Мне вядома, што існуе падрыхтаваны У. Марцінеўскім «Нямецка-беларускі слоўнік», але чамусьці выдаваць яго ніхто ў нас не бярэцца. Перакладных слоўнікаў даўно чакаюць нашы перакладчыкі, філолагі, выкладчыкі, студэнты... Без іх, а таксама без падручнікаў беларускай мовы, напрыклад, на аснове англійскай, вельмі цяжка вывучаць родную мову нашым суайчыннікам за мяжой: пра гэта мне не раз казалі яны самі, калі даводзілася бываць у замежных паездках.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ:

— Прыгадваю, якую добрую службу служаць тыя слоўнікі, што ў нас ёсць, у прыватнасці, падручны польска-беларускі. І па кантрасце з гэтым фактам асабліва адчуваю неабходнасць выдання аналагічных слоўнікаў: англа-, французска-, нямецка-, іспанска-беларускіх, балгарска-беларускага і г. д. І справа тут не толькі ў тым, што такія слоўнікі патрэбны як інструмент, як падручны сродак у справе мастацкага перакладу, хоць сапраўды тут без іх абыходзіцца цяжка: сам працэс далейшага развіцця нашай мовы, літаратуры, культуры ў цэлым лагічна вымагае стварэння і выдання іншамоўна-беларускіх і беларуска-іншамоўных слоўнікаў. Як выданне Беларускай Савецкай Энцыклапедыі ў свой час было зафіксавана ў ЮНЕСКО як адзін з паказчыкаў культурнага развіцця рэспублікі, гэтак і факт выдання беларускіх двухмоўных слоўнікаў будзе сведчыць яшчэ аб адным кроку нацыі наперад у кантэксце сусветнай культуры. Будзем тут, апрача ўсяго, памятаць, што рэспубліка наша з'яўляецца членам ААН і шэрагу яе спецыялізаваных устаноў накшталт ЮНЕСКО.

І яшчэ. Выданне беларускіх перакладных слоўнікаў рознага тыпу спрыяла б, безумоўна, прытоку маладых перакладчыцкіх сіл.

Язэп СЕМЯЖОН:

— Патрэба ў беларускіх перакладных слоўніках вельмі пільная. Без іх цяжка нашым перакладчыкам, а асабліва замежным перакладчыкам беларускай літаратуры. Пра гэта я ведаю з маіх асабістых кантактаў, напрыклад, з брытанскімі перакладчыкамі. Освальд Оззрс і шмат хто з ягоных калег не раз у гутарках са мною скардзіліся на тое, што не маюць беларуска-англійскага слоўніка, з-за гэтага цяжка перакладаць непасрэдна з беларускай мовы. А наколькі такія пераклады спрыяюць прапагандзе нашай нацыянальнай літаратуры і культуры за мяжой, і казаць не трэба.

Шмат гадоў я працаваў выкладчыкам у БДУ імя У. І. Леніна і, як памятаю, на занятках студэнты не раз ставілі пытанне, чаму ў нас няма, напрыклад, добрага англа-беларускага слоўніка.

Для перакладчыкаў, на маю думку, асабліва патрэбныя двухмоўныя фразеалагічныя слоўнікі, і нядаўна выдадзены «Англа-беларускі слоўнік фразеалагізмаў паралельнага тыпу» — гэта першы крок у патрэбным напрамку.

Не хачу сказаць, што адны двухмоўныя слоўнікі вырашаць усе праблемы развіцця нашага мастацкага перакладу, але паўтараю: гэткія слоўнікі нам вельмі патрэбныя.

Пра сваю патрэбу ў іншамоўна-беларускіх і беларуска-іншамоўных слоўніках у гутарках з намі гаварылі, дарэчы, самыя розныя людзі, прадстаўнікі розных відаў занятках. Вось урыўкі толькі з некаторых выказванняў.

П. САДОЎСКІ, мовазнаўца, кандыдат філалагічных навук:

— Двухмоўныя слоўнікі з беларускай часткай сталі б важнай з'явай у славянскай лексікаграфіі. Гэтыя слоўнікі патрэбны філолагам і выкладчыкам роднай і замежных моў. Надышоў час грунтоўна ўзяцца за падрыхтоўку такіх слоўнікаў.

В. ЕРМАЛОВІЧ, выкладчык нямецкай мовы Мінскага педінстытута замежных моў:

— Пад час занятка з нашымі студэнтамі мы, выкладчыкі, імкнёмся, дзе магчыма, праводзіць нямецка-беларускія моўныя (асабліва лексічныя) паралелі. Тут вельмі прыдаўся б нямецка-беларускі слоўнік. Шмат студэнтаў прыходзіць да нас пасля заканчэння вясковых школ, дзе асноўная мова навучання — беларуская, а атрымаўшы дыплом настаўніка, большасць з іх ідзе працаваць у такія самыя школы. Калі б у нас былі іншамоўна-беларускія (і адваротныя) слоўнікі, а таксама падручнікі замежных моў на базе беларускай, дык гэта б, несумненна, спрыяла лепшай падрыхтоўцы нашых студэнтаў.

Пабачым зараз, якое становішча з двухмоўнымі слоўнікамі ў нашых суседзяў. Пачнём з Украіны. Першы «Украінска-нямецкі слоўнік», складзены Е. Жаляхоўскім, выйшаў у Львове яшчэ ў 1886 годзе. Цяпер зазірнём у «Кніжны летапіс» апошніх 12 гадоў. Мы ўбачым, што толькі ў гэты перыяд выдаваліся і перавыдаваліся «Англа-ўкраінскі слоўнік» (на 65 тысяч слоў) М. Падвэзька і Н. Бала, аналагічны, але меншы аб'ёмам слоўнік пад рэдакцыяй Ю. Жлуктэнкі (два выданні, у 1978 і 1984 гг., агульным тыражом 150 тысяч экземпляраў), «Украінска-англійскі слоўнік» Ю. Жлуктэнкі і іншых (тыраж 155 тысяч экземпляраў), «Нямецка-ўкраінскі слоўнік» (укладальнікі Н. Басянец і інш., тыраж 100 тысяч экземпляраў), «Украінска-нямецкі слоўнік» Э. Лысенкі і інш., двухтомны «Нямецка-ўкраінскі фразеалагічны слоўнік», які склалі У. Гаўрысь і А. Прарочанка, «Французска-ўкраінскі слоўнік» Н. Бурбела і іншых...

У іншых саюзных рэспубліках за гэты перыяд выдадзены грунтоўныя (на 50 і болей тысяч лексічных адзінак) нямецка-літоўскі слоўнік, двухтомны французска-грузінскі слоўнік, англа-грузінскі, французска-літоўскі, французска-малдаўскі, нямецка-эстонскі, літоўска-англійскі і іншыя слоўнікі. Сярод меншых аб'ёмам слоўнікаў — англа-таджыкскі, нямецка-руска-кіргізскі, англа-армянскі, нямецка-казахскі, англа-ўзбекскі, нямецка-армянскі, італьянска-латышскі, шведска-эстонскі, іспанска-латышскі і г. д. Выдадзены таксама шматлікія размоўнікі, фразеалагічныя слоўнікі (напрыклад, англа-кабардзіна-рускі фразеалагічны слоўнік)... Але не будзем натамляць чытачоў пералікам, бо і без гэтага карціна ясная.

Ці ёсць перспектывы з'яўлення ў бліжэйшым часе падобных слоўнікаў у нашай рэспубліцы? З гэтым пытаннем мы звярнуліся да кампетэнтных асоб — дырэктара Інстытута мовазнаўства АН БССР А. Жураўскага і прарэктара Мінскага педінстытута замежных моў Г. Багуслаўскай. Вось якія адказы мы атрымалі.

А. ЖУРАЎСКІ:

— У нас у 1982 годзе быў выдадзены двухтомны «Руска-беларускі слоўнік», а ў сучасны момант завяршаецца падрыхтоўка таксама двухтомнага «Беларуска-рускага слоўніка». Якія-небудзь іншыя перакладныя слоўнікі ў інстытуце не рыхтуюцца, бо ў нас няма спецыяльных структурных падраздзяленняў па праблемах германістыкі ці раманістыкі.

Нам вядома, што выкладчыкі кафедры беларускай мовы Белдзяржуніверсітэта імя У. І. Леніна сумесна з выкладчыкамі Енскага універсітэта імя Ф. Шылера (ГДР) рыхтуюць перакладны «Беларуска-нямецкі слоўнік».

Г. БАГУСЛАЎСКАЯ:

— Калектыў выкладчыкаў нашага інстытута ўжо шмат гадоў працуе над складаннем перакладных слоўнікаў, у якія ўваходзяць беларуская мова, адна з заходнееўрапейскіх моў і ў некаторых выпадках руская мова. Падрыхтаваны «Нямецка-беларускі слоўнік» на 30 тысяч слоў, «Нямецка-беларуска-рускі слоўнік» на 5 тысяч слоў, вядзецца праца над англа-беларуска-рускім, іспанска-беларуска-рускім і іншымі слоўнікамі. Падрыхтавана таксама картатэка беларуска-руска-нямецкага слоўніка на 5 тысяч слоў.

Праца гэтая, аднак, была б болей эфектыўнай, болей прадуктыўнай, калі б вырашылася пытанне наконт выдання слоўнікаў. Спробы знайсці выдавецтва для іх публікацыі пакуль што не маюць вынікаў.

Такім чынам, ёсць у нас людзі, якія ўжо займаюцца падрыхтоўкай перакладных слоўнікаў, ёсць нават гатовыя слоўнікі, але чамусьці слоўнікаў гэтых на паліцах кнігарань мы пакуль што не бачым, і, відаць, у бліжэйшым часе не ўбачым. Гэтым пытаннем пакуль што не цікавяцца пэўныя нашы кампетэнтныя ўстановы. Гэтая, як і іншыя праблемы, што былі ўзняты ўдзельнікамі нашай размовы, мусіць, павінна быць вырашана як мага хутчэй.

Думаецца, тады мы істотна пабагацеем на перакладчыкаў і пераклады, а творы нашай літаратуры больш інтэнсіўна будуць перакладацца на мовы іншых народаў, выхадцы ж з Беларусі і іхнія дзеці і ўнукі атрымаюць большую магчымасць чытаць нашы казкі і вершы, раманы і апавяданні, спяваць нашы песні на мове сваіх продкаў.

Матэрыял падрыхтаваў
Лявон БАРШЧЭЎСКІ,
аспірант Мінскага педінстытута замежных моў.

З ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Генадзь ПАШКОЎ

Мой род— народ вялікі

Радаслоўную я
найвялікшую маю.
Я граніт у палях,
быццам кнігу, гартаю.

Мне высокі закон
для жыцця і сумлення
гартавала спакон
не адно пакаленне

на сіберных вятрах,
на крывавых разорах.
...Разлілася зара
па граніце,
па зорах,
бо за ўсё заплаціў
род суровай платай:
шчыравалі наўздзіў
разнамасныя каты!

Меней дбаў аб сабе
і па норах не ныкаў,
а ў цяжкой барацьбе
стаў
Народам Вялікім.

Зноў яго пазнаю.
Далучаюся смела.
Аб'яўляе вайну
бюракратам ссыцелым,
дэмагогам
і тым,
хто чыноўнай персонай
бачыць вузка,
сваім
інтарэсам
законы;

дзе шлагбаўмам рука:
«Маладым—а нікўды!»,
дзе няма свежака,
бо баяцца прастуды,
дзе пахмельнай гразёй
нейчы лёс блудзіць горкі,
дзе зацяты фразёр
затушоўвае болькі.

Драбнасей гучных слоў
хіба часу пасуе,
калі горача кроў
у аортах пульсуе,
калі нешта баліць
і прабелы у нечым,
і пытальнік вісіць
над жыццём чалавецтва?

Я спасцігнуў свой род.
Ганарыцца ёсць права.
...Хто такія?
Народ.
Хто такія?
Дзяржава...

Над глухатой, над мітуснёй, над страхам

Аліда,
Марыяна,
Антанела—
аглухлай плошчы
звонкая навела.

Аліда,
Марыяна,
Антанела...
На вуліцах абуджанага Рыма
жыццё няслося,
войкала,
грымела,
схаванае пад металёвым
грымам.
І толькі тут, на плошчы,
ля фантана,
ігралі тры скрыпачкі
апантана.

Як тры валошкі
ля сцяжыны жытняй,
былі яны
між сценаў старажытных—
Аліда,
Марыяна,
Антанела.

Сенаты засядалі атупела,
дзялілі свет,
на праўду клалі вета.
Была Мадоннай першаю
Ракета...

Зямля ад жаху
кожны дзень нямела.
Зямля абараніць сябе
не ўмела.

Над ёй цяпер,
нібы лятункаў зыбкі,
смяяліся і плакалі тры
скрыпкі.

На стромыя хрыбты
і на лагуны
ад скрыпак тых
прадоўжыліся струны.
Між лужынай
і грамавою хмарай,
між памяццю
напятыя
і марай.

Яны шумелі над прасцягам
мора,
напятыя
на заўтра і на ўчора.

На вуснах ваша песня
прамянела,
Аліда,
Марыяна,
Антанела.

Човен

Перуны,
абрываючы ў цемрадзі
чорнай
ланцугі агнявыя,
раскаціста ў ночы гырчаць.
Як дэльфін, узлятае на грэбені
ўспененым човен,
і—з размаху ў пясок,
толькі рэбрамі дошкі
тырчаць.

Ці сарвала з прычалу,
ці нехта надумаў украсці?
Можа, буру хацеў
летуценнік
які ўтаймаваць?..
Толькі ўсё ж мне здаецца —
аб бераг разбілася шчасце,
што пусцілася ў шлях
не умеючы вёслаў трымаць.

Мы абломкі збяром.
Паўздыхаем самотныя трошкі
пад рытмічную
хваляў
уздоўж узбярэжжа
хаду.
І распалім касцёр, ахвяруючы
чорныя дошкі,
і свой човен адпусцім
на бурную гэту ваду.

Белая просека слоў запаветных

Кладуцца волкія аблокі
на тэлеграфнай паласе,
на узбалотак недалёкі,
на чараты і на асокі,
на пні,
вядзьмярныя усе;
на гушчары,
на крык пярэсты,
на сон дрымотны,
баравы.
Стаю, прытомлены,
на ўзлеску,
у снезе з ног да галавы,
і чую толькі
гул сталёвы.
Тут, паяднаўшы гарады,
праз ветравую далеч
словы
нясуць тугія правады.
І, мабыць, нехта крыкнуў
прыкра,
балючым словам забасіў,
што асавелы воран
хрыпла
яловы змрок агаласіў.

То гул, то зумеры—скрозь
далеч,
скрозь ацяжэлае галлё,
і ўжо здаецца,
што гайдаюць
драты
з'інелае:
«Алё!..»

«Алё... Люблю...»—
падхопіць сойка
і панясе ў гушчар праз гаць,
а там ганчак узвые звонка,
пачне насіцца і брахаць.
А потым сціхне.
Як па жвіце,
ад ветру шум—праз халады.
Вы чалавеку памажыце,
хоць на хвілінку,
праўды.

Хай ледзянее нота злая.
Слязой гарачай акраплю
пралеску,
што тут распускае
на снезе
вечнае
«люблю...»

На гэтым полі неўміручым...

Мастаку і пісьменніку
А. ВАРАНОВІЧУ

Жывапіс асенняга пажару.
Снежаньская графіка лясоў.
Над выжарай—
жаўры,
а ў імшарах—
смутак жураўковых галасоў.

І ў тым свеце
між лясоў і гацяў—
колькі б ні адпушчана
пражыць—
не стамлюся бачыць
і здзіўляцца,
захапляцца,
слухаць
і любіць.

Адыду,
як лісце адыходзіць
пад крысо завейнае зімы.
Застануся толькі
у прыродзе
я пад імем вечным
Шар Зямны.

Першы ліст
і першая завея...
Я слязы гарачай не ўтаю,
як душа ад шчасця анямее,
і як заваражаны стаю.

І ў тым свеце
між лясоў і гацяў—
колькі б ні адпушчана
пражыць—
не стамлюся бачыць
і здзіўляцца,
захапляцца,
слухаць
і любіць.

●

Гушчарнікі і светлыя паляны,
наіўны ўладарац-чалавек,
табой не будуць, пэўна ж,
разгаданы
сваёй нягучнай мудрасцю
павек.

На хацішча ўзбіваешся
зняможаны,
калі дарэмна пушчу абхадзіў.
І ў траве,
пад елачкаю кожнай,
хтось мітуслівы,
бачыш,
наслядзіў.

Нарэшце разгавеешся,
лазовік,
старанны зборшчык
восеньскіх дароў.
...Грыбоў нясу дахаты
адмысловых,
аж рыжая
з каша сцякае
кроў.

Шчаслівую магчымасць глыбей пазнаёміцца з духоўным багаццем брацкага славенскага народа, з творчымі дасягненнямі яго музыкантаў, літаратараў, мастакоў, майстроў сцэны і экрана падораць нам Дні культуры Славеніі ў Беларускай ССР. Яны пройдуць з 5 па 10 снежня ў адпаведнасці з праграмай культурнага супрацоўніцтва, прынятай урадамі Савецкага Саюза і Сацыялістычнай Федэратыўнай Рэспублікі Югаславіі.

Сёння наш штотыднёвік друкуе творы славенскіх пісьменнікаў — удзельнікаў Дзён славенскай культуры ў Беларусі.

Тоне ПАЎЧЭК

Балада

Залатакудры, ён у свет
за сонцам выйшаў, па расе.

Ідзе на захад—сонцу ўслед
і сонейка ў руках нясе.

Яго вітаюць—што ні крок—
і куст, і квет, і матылёк,

і птах з гнязда, і гад з травы,
а ён—ідзе, як нежывы,

за сонцам крочыць ён адно,
што ў мора коціцца, на дно.

Бязважка, доўга так ідзе—
і ўсё: ні знаку на вадзе...

Назад павек не прыйдзе ён.
Устала хваля, і, як звон,

у вечнасць рэха паплыло.
Як бы нічога й не было.

Песня пра камень

Камень кінуты ляжа долу—
хоць да неба няхай дасягне.
Так і ты ўрэшце сыдзеш долу.

Толькі вецер рукі працягне,
каб пагрэць іх на папялішчы.
Нібы дар у руках працягне.

След ад босых ног на іржышчы
зноў спакусіць цябе блуканнем.
Будзе ў муках шлях: па іржышчы.

І як зоймешся ты шуканнем
свайго следу ў небе і долу,
між другіх, што жылі шуканнем,

можа, знойдзеш, што знойдзе камень
у палёце-падзенні долу,
і спазнаеш: шчаслівец—камень,
часам сцышчаны, верны долу.

Ты іх не бачыў

З нізкі «Славенскія песні»

Ты іх не бачыў, як яны прыйшлі,
нязграбна важныя, маўклівыя,
у цёмных апранахах,
з абветранымі тварамі ў маршчынах,
з вялікімі рукамі—як няўмела ў іх
яны трымалі краскі са сваіх лугоў!—
ты іх не бачыў,
папярэднікаў сваіх,
прадстаўнікоў зямлі, якіх
прывабіў твой апошні верш,
яны прыйшлі цябе павіншаваць,
паклон табе аддаць
у першы і апошні раз
як аднаму з сваіх,
як аднаму з-між іх.

Ты іх не чуў,
як цяжка запелі песню—
роду, пагоркам, зямлі,
пелі працяжна, тужліва,
пра непераможнае зло,
што нашы рукі складае;
яны развітацца прыйшлі
і пайшлі б за табой і з табой,
да продкаў, у неба,
калі б іх не звала зямля,
калі б іх не звала жывёла
і з покуці ў хаце забыты ўжо бог.

Цірыл ЗЛОБЕЦ

Хто я?

Раптам мне
усе мае імёны-званні
паказалі спіну.
Добрыя,
і мудрыя,
і слынныя—
пакінулі мяне.

Цяпер
з адрэзаным у горле словам,
з адной надзеяй
на голы чалавечы голас,
крычу штосілы вам
і праслухоўваюся,
а вас не чую.
Як камень,
пушчаны з цікаўнасцю
і страхам
дзіцячаю рукой,
ляціць і доўга падае
ў глухую бездань,
так я ва ўласным
немым
крыку
падаю да вас
без звання-імені.

Хто я?

Эпілог

Рука—на жаночых грудзях.
Бяспечны?
Або апякун?

Адно пакуль дзень не згасне.
Калі ж ён абернецца ў вечар—
другія,
якія цяжэй за ягоны цяжар,
за рукі мяне падвешваюць,
за ногі мяне падвешваюць,
з кожнай ноччу
усё цяжэйшыя,
рукі мне выцягваюць з рук,
ногі мне выцягваюць з ног,
усяго мяне выцягваюць з мяне
і кідаюць у бяздонне.

А там мерцвякі—жывыя!
Яны мяне зноў забіваюць,
хоць забіваць і не хочуць,
там іх, мёртвых, я зноў забіваю,
хоць іх забіваць не хачу.
І гэтак—штоночы.

Штоноч
рука—на грудзях жаночых.

Ноч

Ноч, цямнейшая за цемру,
ноч, святлейшая за святло,
ноч, што на парозе дому нам
перасякаеш жорстка шлях-дарогу,
каб мы не зналі з дому не дамоў,
ноч, што рассыпаеш перад намі

Уладзімір КАЎЧЫЧ

Пустата

Папаўдні свінцова-цяжкая і пагрозліва-змрочная хмара навісла над Калаўратам. З яе выблыталася змяіная галава і на даўжэзнай гнуткай шыі праляцела па-над далінаю. Пры гэтым так палала, быццам з усёй сілы напіналася, каб вывергнуць як найбольш агню. Аж хвост заматляўся. Потым гэтае страшыдла прыціхла, бо засталося адно на чыстым небе. Сонца таксама нібыта патанула і паблясквала толькі светлым кружочкам, нагадваючы савінае вока ў прыцемках. Надыходзячы вечар адсунуў іх абаіх на край небасхілу. І яны пагаслі.

Ноч павольна рассцілалася па даліне. Змоўк плач дзіцяці ў вёсцы ўнізе, сціхла рыканне скаціны, не адзываліся болей з пашы званочкі. Знямелі выганы, і вада вышумела, выгаманілася ў неба, якое зрабілася цёмным і халодным, без зорак...

Усё знікала з яго вачэй. Не толькі злавесны знак на небе, але і само гэтае неба, лугі і нівы, выселкі ў даліне і сядзібы, раскіданыя па цясніне, і нават зямля, на якой стаіць — усё тое, што было для яго жывое і блізкае...

Гэты дом, у якім ён нарадзіўся, правёў дзяцінства і вырас у мужчыну, дом, які сваімі рукамі з камянёў і абчасаных бярвенняў будаваў дзед, двор з хлявом і свірнам паасобку, сонечныя нівы, якія кармілі сям'ю... Усё беззваротна прападала. Цэлае жыццё сышлося ў застылае сёння, якое можна акінуць нават адным вокам. Горы, дрэвы, зямля пад нагамі — усё зрабілася прывіднае і няўстойлівае, гэтак жа, як і ён сам... Ён ведаў, што губляецца, гіне ў прасторы, і разам з тым разумеў, што не мае права даваць волю журбе.

З разбуранага вулея вохка запахла мёдам, ад свірна данёсся водар сасновай смалы і сухіх ружаў, якімі на каляды абкурваў сядзібу ад урокаў. Не на гэтыя, а яшчэ пазалеташнія, калі іхнія надзеі былі яшчэ вялікія, калі яшчэ верылася ў свае правы, а ўлада гэтай веры яшчэ не задушыла... Адтуль, дзе былі дзверы хлява, на яго разявілася пустата. Сёння апоўдні адабралі авечак. Валоў і кароў забралі раней...

З Кабылляй галавы наляцеў халодны начны вецер, здрыганулася цемра на двары, запаленая лучына высвеціла скляпеністыя дзверы, крыху святла дайшло і да бычка і спрацаванай канякыны, прывязаных каля плота. Раптам пачуўся нейкі шум на страсе, ды такі моцны, што, здалося, дах абвальваецца... Рука ўзнялася да лба, ён перахрысціўся, а потым сціснуў кулакі, ледзь стрымліваючыся ад праклёну. Ды голасу не падаў, толькі ў вачах адчуў такі боль, як быццам бог хацеў скараць яго слепатою.

Клункі з вопраткай і харчам ён навязаў на каня адвячоркам, а воліка нагрузіў яшчэ раней. Надышоў момант, ім самім прызначаны. Праўда, цемра была гусцейшая, як чакалася. Агонь у ачазе дагараў. Дзеці глядзелі на яго моўчкі, жончын твар з парога здаваўся яшчэ вузейшы і яшчэ болей абразовы. Маці драмала, прыхіліўшы галаву на складзеныя рукі, і з прысвістам пасапвала. Яна яшчэ жыла, хоць восем дзён таму яе ўжо былі саборавалі... З таго часу, як ён вярнуўся дадому, яна, здаецца, ужо нічога не разумела. Нават погляд рэдка калі набываў усвядомленасць, так што і па вачах немагчыма было здагадацца, чаго яна хоча... Яшчэ днём яе абвязалі ваўнянаю посцілкай, а тым не меней яна трэслася, дрыжала, нібыта вось-вось выпусціць дух. Ды іншае, відаць, было наканавана... Да гэтага, апошняга дня чакалі, хацелі зберагчы яе ад выгнання, спадзяваліся, што развітаюцца з ёю да таго, як пакідаць родны прытулак і гэты край.

Пад ногі прыпоўз сабака, цёмны, бы ноч. Ён гэта больш адчуў, як убачыў, бо сабака не падаваў голасу. У гэткай цішыні словы, з якімі ён звярнуўся да сваіх, прагучалі таямніча.

Маці была лёгкая, як падушка. Калі ўладкоўваў яе на кані, свісцячага сапення ўжо не чуваць было. І ён выйшаў на дарогу, ведучы каня на павадку абедзвюма рукамі. Жонка з сынам цягнулі за сабою бычка, дачка падганяла яго ззаду.

Удары капытоў па камяністай дарозе гулка аддаваліся. Рэха ляцела наперад у даліну і вярталася, як быццам хацела весці за сабою. Але гэта не кранала яго, не ўплывала на думкі, якія заблукалі па ўнутранай цішыні.

Назаўжды пакінуць гэты край—так патрабаваў указ, такі выйшаў лёс... Калі даведаўся пра гэта, не было так страшна, думалася нават, што лёгка абышоўся, не згніў у Горыцкай турме, не чвартаваны, як яго верны таварыш Мацця Падгорнік і іншыя... Ягонае ж цела скалечанае не выстаўлялі ў Панаўцы ці ў Солкане, сабакі не лізалі яго крыві, як лізалі кроў другіх таварышаў па няшчасці. Год прабыў у турме з сотняю іншых... Калі пасля гэтага зноў убачыў святло белага дня, сонца яго проста ашаламіла, ледзь на нагах утрымаўся. П'янеў ад свежага паветра, п'янеў ад таго, што ліха мінула. А цяпер вось зламаны перажытымі пакутамі і безнадзейнасцю таго, што чакае... Але гэтага нельга паказваць. Адразу ён суцяшаў сябе тым, што і ў іншых месцах людзі жывуць, што і там зямля, мо нават лепшая за іхнюю, а таксама і тым, што ёсць яшчэ сіла, каб паставіць новы дом.

Але тады ён не ведаў, як усё змянілася, як за гэты час састарэла жонка, як падраслі меншыя дзеці. Вядома, усе радаваліся, калі ён вярнуўся, гэта так. У іхніх вачах ён чытаў, што горшае ўжо ззаду. Усё скончана... Ды было ў іх нешта яшчэ, нешта іншае... Мабыць, дакор...

Ці ўсё ён правільна рабіў? Ці думаў пра іх, калі далучыўся да паўстанцаў? Ці ўлічваў усе цяжкасці, якія з гэтага вынікаюць? Ці напраўду верыў, што будзе так, як абяцалі самыя красамоўныя? Што паны саступяць і сяляне даб'юцца сваёй праўды... Хіба з самага пачатку не ведаў, што ўсё гэта кепска скончыцца? Хто даў яму права зацягваць у бяду не толькі сябе самога, а яшчэ і сям'ю... Такія вялікія былі надзеі. Гонар і запаветы дзядоў вялі іх да бунту. За справядлівасць... Святар грымеў з кафедры, што гэта ад гардыні і сквапнасці, аднак у душы быў на нашым баку. Ён проста хацеў іх засцерагчы ад горшага. Жонка таксама напаміла, што іхнія пакуты ад бога, а таму іх трэба прыняць і несці, як Хрыстос нёс свой крыж... «Божыя і людскія законы...», — падумаў ён, і перад ім расчыніліся цёмныя і слізкія сутарэнні Горыцкай турмы. Ён скалануўся і агледзеўся вакол сябе.

Маці памрэ ў дарозе. Мо нават і на першым прыпынку, калі зразумее, што на чужыне. Жончын схуднелы твар увесь час папракаў яго за тое, што гэтак выйшла, што ён зрабіў не інакш. Без слоў, вядома, бо і яна ведала, што стаяць убаку ён не мог. Некаторыя паспрабавалі, дык імі будзе пагарджаць не адно пакаленне.

Раптам схацелася, каб побач быў старэйшы сын Якоб. У іх аднолькавыя погляды... Разам адседзелі год у турме, ды Якоба гэта не зламала так, як яго... Але Якоб пайшоў яшчэ зранку наперад, каб разведаць. Вечар яго застаў на Масоры, у Атуш'і. Увесь час ён спяшаўся, каб, не трацячы часу, знайсці месца пад сонцам. На Масору ён прыходзіў ужо два тыдні таму. За такую вось ноч туды і назад... Адзін атушынец абяцаў яму, што папытаецца ў сваякоў у Црклянскім. Каб толькі гэта не было адгаворкай, звычайнай спробай без горкага слова пасланць кудынебудзь, абы тут не бачыць... У турме ён пакляўся, што пяройдзе за Талмінскую гару, калі выпусцяць на волю, перабяжыць на землі Венецыі і возьме другое імя... Аднак цяпер зрабіць гэтага не можа, не смее... Каб гэта была адна яго воля, а тут... Проста так не пакінеш матку з меншымі. Бадай што, без яго яны не перажывуць зімы.

Змрок у даліне час ад часу радзеў, але бачнасць ад гэтага не паляпшалася. Па схілах ткаліся туманы, холад пашчыпваў рукі і твар. Рэха ад крокаў стала карацейшае, і ўсё больш ствараласяўражанне, што яшчэ нехта ідзе побач. З кожным крокам рэха ўсё больш напаміала пра небяспеку. Тым не меней ён ні разу не азірнуўся. Мясціны былі знаёмыя, і не было па-

цёмны бляск намераў і агіднасцей,
каб мы да ранку бавіліся з імі,
ноч, што дорыш нам красу жанчыны
і сваім цёмным сонцам спеліш
семя ў нас
і ім жа раскрываеш кветкі
для найпрыгожшых на зямлі народзін,
ноч з найбольшым між усіх стварэнняў
сэрцам,
сёння, як пачнеш балоцістую вохкасць
мораку
мне зноў сцяліць пад ногі
і ў вочы мне пасвеціш, нібы следчы,
я ўсаджу табе ў сэрца нож,
усаджу ад зайздрасці,
ноч,
цямнейшая за цемру,
святлейшая за святло.

Мая кароткая вечнасць

Я ёсць, бо мяне не было ніколі,
я ёсць, бо ніколі мяне ўжо не будзе.
Я—імгненне, якое крычыць
са светлай душою
сваёй кароткай-кароценькай вечнасці.
Адвага маіх голых рук—
у грыве ягонай,
я шалею ажно
у сваім непазбежным падзенні,
каб яго перагнаць.

Знаю, што—самаабман,
а кроў мая ўсё-ткі верыць,
і ў веры яе
кожны міг—нескончоны
і ў ім мая вечнасць кароткая
доўжыцца.

І таму я павінен прызнаць:
я ёсць, бо я ўчора ўжо быў,
я ёсць, бо і заўтра таксама я буду,
божа, злітуйся нада мной!

Са славенскай пераклаў
Ніл ГІЛЕВІЧ.

трэбы асабліва напружваць вочы, каб не збіцца з выбранага накірунку. Галоўнае — трымацца каля рэчкі. А яе плынь, хоць і мянялася — была то бурлівая, то спакойная, запаволеная і амаль нячутная — нязменна нагадвала пра сябе, пакуль што не згубілася. У паветры тут было вельмі шмат вільгаці, халоднай расою пакрылася ўся яго спіна, ногі зацяжэлі ад стомы. Тут раптам ён падумаў, што пераацаніў сваю сілу, што не ўлічыў, як гэта будзе адолець такі шлях жонцы і дзецям. Родны кут сыходзіў усё далей, усё гусцей завешваўся імжою. Рабіўся прывідам, як мясціна са сноў. А ў ёй жа заставаліся цеплыня і святло згадак. Успомнілася, як калісьці дапамагаў бацьку збірацца на фэст, прыгадаўся пах грушак-гнілак.

На пустэльнай гэтай дарозе яго пагляд нязменна быў скіраваны ў сябе самога. Памяць зноў і зноў вяртала ў мінулае, далёка назад, яшчэ ў тыя гады, калі яго аднаго не пускалі пасвіць статак, а потым пасылалі прадаваць палатно. Пры бацьку ён быў пэўны, асаблівых цяжкасцей не ведаў, а пра будучае проста не думаў. Тады яму здавалася, што час не мае межаў. А ўсё мінула так хутка... Не паспеў апамятацца, як надышоў канец бесклапотнаму дзяцінству. З гэтай пары непрыемнымі здаюцца толькі дні, калі пастушком у навальніцу, пад грымотамі і бліскавіцамі, зганяў у зацішнае месца жывёлу, якая забіралася высока на скалы... Потым араў, касіў сена на стромах, сек дрэвы на самых цяжкадаступных дзялянках. Быў ужо хлопцам і пазглядаў на дзяўчат... Ад дзяцінства да старасці тры-чатыры межавыя камяні, а між імі нічога... Цяперашнія здранцвеласць, знямоганасць, адчуванне, што сіла неяк неўпрыкмет выпарылася, — гэта не толькі ад пакут, якія давялося зведаць, не толькі ад расчаравання, што задушана паўстанне, гэта яшчэ і ад гадоў... Пяцьдзесят два іх ужо за плячыма. Бацьку не намнога больш было, калі памёр. Ці ж праўда ўжо гэтак многа, і гэтак блізка да канца? Ён зноў аж сцепануўся. І зноў прыслухаўся да ночы.

Усе гукі былі на сваіх месцах. Значыць, з ім усе, хто павінен быць. Толькі матчынага сапення не чуваць. Нібыта заснула. Хоць гэта і мала верагодна. Без сну яна прабыла ўсе апошнія ночы. Калі ні прыслухаешся, яна

(Заканчэнне на стар. 10).

Тоне ПАРТЛІЧ

ВОЎК НА МАДРЫДСКІХ ВУЛІЦАХ

ВОЎК ляжаў у клетцы ў заалагічным садзе і ачуньваў. Быў ён увесь скалечаны, але раны ўжо папрыгойваліся, і ягоная воўчая памяць пачала паступова прыгадваць увесь шлях ад Сьера Гуадараме, з таго часу, як ён пакінуў сваю зграю. Справа ў тым, што ён быў дзівак, прываблены ззяннем, якое пагодлівымі начамі было відаць удалечыні, над горадам. І вось адной начы неяк яго ўзяло ды пацягнула да гэтага ззяння. Спатоліць смагу ён, хаваючыся ад людзей, поўзаў да ракі Ярамы. І рабіў гэта спрытна, як належыць сапраўднаму ваўку. Праўда, у глушы і адзіноце яму падчас станавілася тужліва, і ён не заўсёды мог утрываць, каб не зайсціся кароткімі парывістымі поклічамі. Тады ўспаміналіся сябры і танкалапая ваўчыха. Прабіраўся ён крадком, душыў якую авечку і бег далей, прагны не гэтулькі да крыві, як да ззяння горада.

І вось неяк на досвітку апынуўся перад горадам, перад Мадрыдам. Ззянне, праўда, стала бляднець, бо пачынала ўзыходзіць сонца, і воўк быў крыху расчараваны, што ўсё не зусім так, як бачылася здалёк. Аднак ён нават сабе самому не хацеў прызнавацца ў гэтым расчараванні, бо ззаду быў гэткі цяжкі і доўгі, ой доўгі, шлях. Ён састроіў на мордзе ўсмешку, каб падлашчыцца да людзей, якіх напаткае, і накіраваўся ў горад. Вуліцы ў гэты час былі амаль бязлюдныя, яшчэ толькі на ўскраіне дзе хто пачаў збірацца на свае прадпрыемствы, будоўлі, у майстэрні ды валакліся дадому нявыспаныя, стомленыя прастытуткі. Чыста падобныя на ваўка.

Якраз прастытутку першую і сустрэў воўк. Той начы яна была з двума прышчавымі, п'янымі і сентыментальнымі студэнтамі, якім хацелася выратаваць яе, Іспанію і ўвесь свет. І гэтыя двое з самага пачатку сапсавалі ёй настрой.

Потым у яе быў нейкі джэнтльменам апрануты поп. Пасля яго неміласэрна доўга цешыўся натурысты афіцэр. Ды ніводзін нават выпіць нічога не прапанаваў. Так што яна брыла стомленая, з няўтоленай смагай і крыўдаю.

Убачыўшы ваўка, яна, пэўна, падумала, што гэта сабака, таму падышла, пагладзіла і сказала: «Аднолькавыя мы з табою, жывёлінка». Воўк намагаўся што прыязней і спагадлівей усміхнуцца, але прастытутка гэтага не заўважыла, бо зайшла ў нейкія дзверы і патупала па ступеньках некуды ўгару. Тым не меней воўк адчуў сябе спакойна і ўпэўнена. Ён ужо амаль што пачаў любіць людзей, хоць і заўважыў сам сабе, што не варта гэтак адразу спяшацца з абагульненнямі. І меў рацыю.

Тым часам на ваўка звярнулі ўвагу прыбіральшчыкі вуліцы. Яны ўбачылі, што звер, унюхаўшы ваду, стомлена накіроўваецца да калонкі.

— Глядзіце, воўк! — сказаў адзін з іх.

— Ды не, напэўна, сабака.

— Ты што, не бачыш? Воўк! Акружайма!

Яны пахапалі — адзін шуфель, на які збіралі смецце, другі жалезныя граблі — і быццам бы спакойна, з годнасцю, хоць у саміх ад страху і напружання дух займала, пачалі акружаць звера. Яны чуліся, як паляўнічыя, баявыя разведчыкі, мсціўцы, што атрымалі заданне знішчыць нейкую надзвычай важную асобу, скажам, Гітлера. Падышоўшы зусім блізка, яны аднначасова ўдарылі. Спачатку воўк застыў ад неспадзяванасці — людзі ж падыходзілі нібыта без злых намераў, а потым адчайна скавытнуў і кінуўся наўцёкі. Але моцна дастаў шуфлем, які папаў па самай спіне, і небарака, выцягнуўшыся, аж застагнаў. Добра яшчэ, што граблі праляцелі міма, а то ж маглі прашыць да касцей. Ды прыбіральшчык, які прамазаў, усё роўна хацеў расправіцца з праклятым зверам, у якога з першага разу не папаў, і цяпер прымерваўся, каб улупіць па галаве, каб выбіць вочы і потым спакойна дабіць. Тады воўк вырашыў пераскочыць агароджу і схавацца ў садзе пад якім-небудзь кустом, каб хоць залізаць спіну, якая смылела і крывавіла, хоць хрыбет, як падказваў яму спрадвечны інстынкт, быў не зламаны. Гайсануў... і папаў на спіну нейкаму хлопцу, што сядзеў з дзеўкай. А дзеўка была цяжарная, ужо добра вызначылася. Хлопец, вазак катка з дарожнага прадпрыемства, імгненна ўсхапіўся, вылаяўся і заверашчаў: «Воўк!» Яго абурыла найперш тое, што воўк перашкодзіў яму, бо ён жа цэлую ноч дзеўку ўгаворваў, ды тая не давалася, бо была ўжо на пятым месяцы, а ён яе не браў замуж, як некалі абяцаў. Вось таму ён з асаблівай злосцю выцягнуў калок, да якога быў падвязаны куст квітнеючых ружаў, і пагнаўся за ваўком, які і сам страшэнна пералякаўся, аніяк не мог сцяміць, што ж рабіць далей. Хлопец зразумеў, што воўк не намераны кусацца, ён ад збянтэжанасці ашчэрыў зубы і бегае туды-сюды, таму проста шпурнуў калком па лапах. І папаў. Звер заскуголіў і паскакаў ужо на трох, сагнуўшы пярэднюю так, што яна нагадвала крывую касматую шабельку. Нечакана перад ім аказалася нейкая дзіра пад сцяной, ён, не раздумваючы, юркнуў туды. Але тым часам дзеўка (яна працавала ў мясніка), папраўляючы ўборы, сонным голасам спыталася:

— Што там?

— Воўк.

Тут дзеўка раптоўна змянілася. Яна хуценька знайшла парасон, які звечара мела пры сабе, падбегла да нары, у якую папаўся воўк, і давай тыркаць вострым канцом. І не спынілася нават, аж пакуль не адчула, што востры алюмініевы стрыжань скрозь шкуру ўлазіць у мяса. Ды яшчэ й прыгаворвала:

— Праклятыя ваўкі, ад вас паляўнічым няма жыцця, вы б людзей жэрлі, майму дзіцяці выжарлі б вантробы, каб да яго дабраліся! Вось за гэта, за гэта, за гэта!... На табе, воўча, на, спіцу табе вострую, на! Затаўку, задзяўбу, пракляты!.. Ты б хацеў людской крыві напіцца, а не выйдзе, ты б хацеў маё дзіця зжэрці, людаедзіна паскудная, дык во на табе, на!.. От няхай твая кроў пырскае, от табе ў пашчу, каб на цябе, дай божа...

Воўк на сваёй шкуры адчуваў страшэнныя, бязлітасныя ўколы. Адчуваў кроў і разумеў, што дзіра, у якую ён залез, аказалася пасткай. Выходзіла, што адзіная магчымасць вылезці з гэтай чортавай пасткі — гэта набрацца мужнасці і выскачыць зноў на вуліцу. Строіць прыязны выгляд і ўсмешкі людзям цяпер ужо не было ніякай патрэбы. Ён сабраў астатнюю сілу і кінуўся вонкі, паваліўшы пры гэтым дзеўку, а потым напружыў свае тры лапы і сігануў цераз агароджу назад на вуліцу. Спадзяваўся, што прыбіральшчыкі ўжо пераcталі думаць пра яго, таму адразу ж прысеў адпачыць, аддыхацца і супакоіць боль. Калі вылятаў з нары, ён быў настраміўся на алюмініевы стрыжань (парасона) і цягнуў парасон за сабою, пакуль той не вырваўся сам, зачапіўшыся за куст.

Дзеўка ляжала на спіне, і хлопец, кінуўшыся да яе, распытваў пра адчуванні.

— Ат, — сказала дзеўка, — малы ўсё роўна брыкаецца.

— А ты смелая, — заўважыў хлопец. — І праўда, мусіць, найлепш будзе, калі ажанюся з табою. Надта ж ты смелая. Ды і цяжарная ўжо даўно. І поп казаў, што мне трэба браць цябе.

— Любы, я ж табе заўсёды верыла, — прызналася дзеўка.

Воўк ляжаў па другі бок агароджы і не думаў пра шэрую танкалапую ваўчыху, з якой так шчыра і хораша кахаўся сярод лесу пад дрэвамі. Міма праходзілі рабочыя абутковай фабрыкі, якім трэба было падбіваць абцасы на чарговай лініі.

— Гляньце, сабака здыхае, — заўважыў нехта з іх, не спыняючыся. Але другі прыгледзеўся і сказаў, што гэта воўк. Усе ўзбударажыліся і пачалі шукаць, з чым бы гэта кінуцца на звера. А Педра, у якога было пяцёра дзяцей і нямала сілы, дастаў свой кішэнны нож, адапхнуў усіх і кінуў: «Глядзіце!»

Нож бліснануў, як у свае лепшыя часы, калі яго ўласніку за бойкі з панажоўшчынай тройчы даводзілася сядзець у турме. І ваўкова вока пацякло, нібыта вінаградзіна, калі яе счавяць няўклюднымі пальцамі.

Заскуголіў воўк і кінуўся ўцякаць на трох лапах. А рабочыя абступілі Педра, ляпалі яго па магутных плячах і абяцалі, што пасля работы паставяць літроўку малагі і кіло гарачай варанай каўбасы. І Педра быў задаволены, ён зноў ведаў, чаго жыве на свеце.

Потым на ваўка наляцелі яшчэ нейкія рабочыя, студэнты, што разносілі малако, жанчыны, што спяшаліся на рынак купляць і прадаваць — і ўсе яго таўклі, колькі здужалі.

Дзіўна, але паліцэйскі з'явіўся позна. Калі ён падышоў, воўк, прыпаўшы галавою да зямлі, спрабаваў знайсці хоць якую дзірку ў абручы людзей, якія білі яго парасонамі, кійкамі, сумкамі, кнігамі, торбамі... І не знаходзіў... Крыху ўбаку стаяў нейкі член таварыства па ахове жывёлы і лічыў удары, каб напісаць пратэстны ліст у рубрыку «Допісы» вячэрняй мадрыдскай газеты. А ў натоўпе крычалі:

— Ваўчыска паскудны, авечак сабраўся дзерці! Дзяцей хацеў падушыць, чалавечай крыві нахлябтацца!.. Свіння воўчая!.. Прылез у разведку, каб потым прывесці цэлую зграю і ўсіх нас перадушыць... Э не, не выйдзе! Хутчэй цябе заб'ём!..

Ніхто не ведаў, што гэта воўк-дзівак, што прыцягнула яго сюды святло ліхтароў Мадрыда, што ён пакінуў свой букавы лес на Сьера Гуадараме і падаўся да двух з паловаю мільёнаў людзей.

— Што тут такое? — спытаўся паліцэйскі.

— Воўк, — адказалі яму.

Ахоўнік парадку падумаў і прыгадаў тыя параграфы закона, што сцвярджаюць: небяспечным звярам забаронена свабодна хадзіць па мадрыдскіх вуліцах. Ён дастаў блакнот, загадаў людзям разыходзіцца і выпісаў ваўку штраф на пяцьсот песа.

Ваўку прамылі раны спіртам, замест страчанага вока ўваткнулі шклянае, і стаў ён, мабыць, адзіным прадстаўніком свайго віду са шкляным вокам. Час ад часу гэтае вока павінны былі чысціць, таму што з вочнай яміны, калі шкельца зварушвалася, цякла кроў, залівала шкляную зрэнку і на ёй згусала. Але гэта рабілася не так ужо і часта. А ён быў у заалагічным садзе унікальным экземплярам і таму, што прыйшоў сюды добраахвотна, і таму, што меў шкляное вока. Так пісалася ў праспекце.

Воўк спрабаваў думаць пра свой лёс, але думкі перакідваліся на людзей, якія, паводле яго воўчага розуму, сталі ягоным лёсам. Танкалапую сяброўку і букі бачыў ён толькі ў сне.

Са славенскай пераклаў
Іван ЧАРОТА.

ПУСТАТА

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

ў сваёй каморцы шэпча малітвы, штоночы па тры нізкі ружанца. Раней, да паўстання, гэтулькі не малілася... Каб упала з каня, заднія б заўважылі і яго паклікалі... Ён думае пра смерць, а тут яшчэ тая, што яго нарадзіла. Мо не варта думаць пра блізкі скон пры ёй? Калі ж і пра дзяцей думаць, дык ім ужо не надоўга патрэбны. Каб заставалася гэтак, як раней, Якоба можна было б ажаніць у Падмельцы. Цінчак бы застаўся на яго, бацькавай, гаспадарцы. А Рэзка яшчэ не мае куды спяшацца. Яе рукі маладому гаспадару былі б не лішнія. І маглі б трымацца. Аднак усё павярнулася на іншы лад... Ураджаю ніколі не было такога, як чакалася, а падаткі заўсёды большыя, чым абʼяўлялася першапачаткова. З году ў год песціў надзею на палёгку. Штовясны спадзяваўся, што верне, пакрые адабранае восенню... А чыноўнікі і зборшчыкі падаткаў усё ціснулі, і ціснулі, пакуль не ўскіпела... Тады здавалася, што болей трываць немагчыма... А што змянілася ў лепшы бок? Паны забралі ўсё, а іх прагналі, пусцілі па свеце, так што няма і галавы дзе прытуліць... Яшчэ калі іх загналі гніць у турму, больш як шэсцьдзесят семʼяў выгналі, адзінаццаць мужчын абезгаловілі і чвартавалі ў навуку астатнім на ўсе вечныя часы... Да паўстання яны не думалі, што можа быць яшчэ горш. А якраз так выйшла... Чалавек трывалейшы за жывёлу. Ніколі не губляе надзеі, яму ніколі не бывае так, каб не магло быць яшчэ горш. І тым не меней... Ніхто не шкадуе, што ўзнялі паўстанне. Гэтак павінны былі зрабіць, трэба было паказаць уладзе, што і яна прыступная. Што не ўсемагутная. Цяпер паны лютуюць, ды ўсё ж такі селяніна пачалі баяцца... За яго ж кошт жывуць, ад яго мазалёў... Дзяды высякалі лясы і выкарчоўвалі хмызнякі, жылі ў ямах і пячорах. У бацькі напачатку была толькі каза і адна дзялянка-высечка, а калі паміраў, ён пакінуў дом, чатыры каровы і гурт дробнай жывёлы. Каб гэта з маленства ведаць, што табе наканавана, трэба было б кожнае яго слова засячы сабе ў памяці. Але ж здавалася, што тое самае два разы не паўтараецца. Кожнае пакаленне павінна мець сваё паўстанне, пакуль не аслабее. Бадай, каб быў маладзейшы... Каб не гэтая задышка, каб ногі дужэйшыя, каб мець побач сапраўдных людзей, можна было б зноў паспрабаваць. Калі-небудзь удасца, паны будуць пабітыя, войска разагнанае.

Са стромы над дарогаю гучна і пранізліва заскавытала сава. Конь заржаў і спыніўся, баючыся ісці наперад. Сабака падбег і жаласна заскуголіў. Гэтыя прыметы не абяцалі нічога добрага. Недзе паблізу мо засеў драпежны звер. А мо чалавек, шпег ці разбойнік. Загадана было выбірацца з ранку, да паўдня пакінуць Талмінскае, а яны выйшлі ўвечары, каб хоць па дарозе іх не чапалі і не здзекаваліся. А яшчэ таму, што баяўся, каб у яго альбо ў Якоба зноў злосць не закіпела. Напэўна, якога-небудзь ціхапоўза паслалі ўслед, і цяпер той падцікоўвае з кустоў. Калі гэта разбойнікі, могуць забраць усё, што яшчэ засталося, дарэшты. Могуць пабіць і пагнаць голымі ў ноч.

Зусім пад вухам засоп бычок. Шморгнуў носам Цінчак. Усе, людзі і жывёла, збіліся ў кучу вакол яго... Сава больш не адазвалася, сабака таксама ўціхамірыўся. Але ў яго благое прадчуванне заставалася. Нешта сціснула, як быццам захлынуліся лёгкія, галава налілася цяжарам. Усё цела пакрылася халодным потам, вочы самі заплюшчваліся ад высілення. Але ён ведаў, што трэба рухацца далей, і дзякаваў богу, што ніхто не можа бачыць яго ў гэтую хвіліну слабасці.

Гэтак адной начы ў познюю восень 1714 года, праз паўтара года пасля Талмінскага паўстання, са сваёй сямʼёю адыходзіў у выгнанне Матэўж Плаціша, празваны Грогавец.

Са славенскай пераклаў
Іван ЧАРОТА.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

Да 70-годдзя з дня нараджэння Канстанціна СІМАНАВА

ТОЛЬКІ ДВА СЛОВЫ

З ПЕРШАГА дня Айчыннай вайны ў тылавым леспрамгасе мы адчувалі сябе мабілізаванымі і прызванымі: працавалі, не ведаючы выхадных і спачыну,— пілавалі артбаннік на гарматныя лафеты, часалі ружэйную балванку для аўтаматаў і вінтовак, валілі адборны бярэзнік на авіяцыйную фанеру, сасоннік і ельнік — на рудстойку, рэзалі і адгружалі дровы Маскве.

Калі ж выпадалі вольныя вечары, у чырвоным кутку па старонках «Праўды» рэпеціравалі гарачую, узрушаную пʼесу «Русские люди». Тады ўпершыню пачуў прозвішча — Канстанцін Сіманаў. Спектакль удаўся, і мы яго некалькі разоў паўтаралі на сцэне нашага клуба. Удзень у ім была сталоўка, а ўвечары рассоўваліся сталы, і прапахлая капустаю стадола ператваралася ў тэатральны партэр. На сцэну засяроджана глядзелі пачырванелыя ад ветру і марозу вочы лесарубаў і возчыкаў, уздыхалі, выціралі слёзы расчуленыя жанчыны.

Фронт ад нас быў далёка, але яго вогненная лінія праходзіла праз кожнае сэрца: недзе палалі нашы сёлы і гарады, гінулі родныя і блізкія. Мы рваліся ім на дапамогу, але не меней былі патрэбны тут: без моцнага тылу не абысціся фронту.

Пасля спектакля мяне запрасіў да сябе эвакуіраваны стары доктар Рафес і прачытаў выразаны з «Праўды» верш «Жди меня». На апошніх радках голас яго задрыжаў і пакаціліся слёзы па ўпалых шчоках і востранькай сівой бародцы. Сіманаў сказаў за сябе і за ўсіх, каго чакалі і хто чакаў. Потым рознымі шляхамі даходзілі да нас новыя вершы Сіманава: іх перасылалі ў лістах, перапісвалі адзін у аднаго, дэкламавалі на вечарах самадзейнасці, паўтаралі асобныя строфы па дарозе на лесасеку. Асаблівым болем разанулі па сэрцы радкі: «Ты помнишь, Алёша, избу под Борисовом, по мёртвому плачущий девичий крик, седая старуха в салопчике плисовом, весь в белом, как на смерть одетый, старик». Усё дакладна, знаёма, убачанае, адчутае і выпакутаванае на вайне сапраўдным паэтам. І разам з тым Сіманаў для мяне заставаўся загадкаю. Нешта лермантаўскае было ў яго вобліку і паэзіі. Да нас даходзілі чуткі, што ён заўсёды ў самым пекле баёў, што вандруе з фронту на фронт — піша нарысы і аператыўныя рэпартажы, а прачулай лірыкай саграе салдацкія душы.

Я натхнёна чытаў грузчыкам і лесарубам яго «Хозяйку дома». Колькі ў хвалюючых радках было суровай шчырасці і веры ў той дзень, калі «наступит мир, и вдруг к тебе домой, к двенадцати часам, шутя, смеясь, пророча, как в дни войны, придёт слуга покорный твой и все его друзья, кто будет жив к той ночи». Напісана гэта ў 1942 годзе. Да першага мірнага дня трэба было пражыць яшчэ аж тры грымотныя і крывавыя гады. Вера і прадбачлівасць паэта станавіліся нашаю вераю, вераю кожнага, хто прагнуў міру. Сіманаў увайшоў у маё жыццё як спавядальная неабходнасць, як голас даверлівай, непадкупнай, яшчэ не выказанай праўды.

Пасля вайны я чытаў яго лірыку сваім вучням-пераросткам ва Урэцкай школе на Случчыне. З першай старонкі невялічкай кніжачкі глядзеў прыгожы чарнявы падпалкоўнік з тонкімі вусікамі. Я чытаў усё, што выходзіла з-пад яго пяра, — вершы, прозу, пʼесы, публіцыстыку, артыкулы ў цэнтральных газетах.

У канцы пяцідзесятых гадоў упершыню ўбачыў Сіманава разам з Твардоўскім у двары Саюза пісьменнікаў СССР і адразу пазнаў па партрэтах. Твардоўскага помніў юнаком з мінскага паэтычнага пленума. Цяпер гэта быў запаволены, пацяжэлы жывы класік; Канстанцін Міхайлавіч побач з ім выглядаў маладым — чарнявы, статны, лёгкі ў хадзе, але з нейкаю затоенаю тугою ў вачах, відаць, не расставаўся з Сінцовым і Сярпіліным, Лапаціным і сябрамі, што не вярнуліся з-пад Барысава і з Буйніцкага поля пад Магілёвам.

У лютым 1974 года з Масквы мне пазваніў нястомны прапагандыст літаратуры Дзмітрый Яўхімавіч Ляшкевіч і прапанаваў прыняць удзел у Днях літаратуры ў Разанскай вобласці. Даўно хацелася пабыць у ясенінскіх мясцінах, а як даведаўся, што пісьменніцкую брыгаду ўзначальвае Канстанцін Сіманаў, згадзіўся без ваганняў.

З Масквы ў Разань выязджалі ранішняю электрычкай. З радасцю сустрэўся з даўнімі знаёмымі Рымай Казаковай, Яўгенам Далматоўскім, Дзмітром Паўлычкам, Барысам Ласкіным, Яўгенам Вараб'ёвым, цікавым растоўскім паэтам Мікалаем Скробавым.

На разанскім вакзале разам з кіраўнікамі вобласці нас сустракаў Канстанцін Сіманаў у цёмна-карычневым кажушку, у збітай на сярбрыстую скронь каракулевай шапцы. Ён прыехаў на некалькі дзён раней, каб распрацаваць дакладную праграму, падрыхтаваць усё неабходнае для сустрэч і знаёмства з вобласцю. Разам з ім была адкрытая, усмешлівая і надзвычай абаяльная жонка Ларыса Аляксееўна. Канстанцін Міхайлавіч радаваўся сустрэчы з даўнімі сябрамі, моцна абдымаў Далматоўскага, Ласкіна, Вараб'ёва, астатнім ветліва паціскаў рукі і дзякаваў, што прыехалі. Гляджу на яго і дзіўлюся, як ён рана ссівеў, схуднеў, хоць далікатна ўсміхаецца, а ў вачах затоены сум.

У гасцініцы Сіманаў трымаўся, як гаспадар: клапаціўся, каб кожнаму было зручна і добра, заходзіў у пакоі ўзгадніць, хто з кім хоча разам выступаць, што паглядзець, куды з'ездзіць.

Пасля гутаркі ў абкоме партыі і кароткага адпачынку ўсе разам пайшлі ў гарадскі тэатр на літаратурны вечар. Зала больш чым перапоўненая: мы разумелі, што ўсе імкнуліся сустрэцца ў першую чаргу з Сіманавым. Па-будзённаму нетаропка, у світэры і джынсавай куртачцы, ён выйшаў на сцэну. На несціханую авацыю коратка астрыжанай галавой кіўнуў на ўсе бакі, а каб хутчэй замоўкла зала, загаварыў вельмі ціха, і публіка супакоілася. Канстанцін Міхайлавіч гаварыў проста, без прамоўніцкіх інтанацый, нібы даўнім знаёмым; не шкадуючы эпітэтаў, прадстаўляў удзельнікаў вечара. Ён нагадаў імёны слаўных пісьменнікаў, якіх дала свету разанская зямля — Якава Палонскага, Сяргея Ясеніна, Аляксея Новікава-Прыбоя, Аляксандра Афінагенава, Паўла Радзімава, успомніў славутых спевакоў братоў Піраговых, мастакоў Галубкіну, Архіпава, Якаўлева, сусветна вядомых вучоных Цыялкоўскага, Паўлава, Мічурына, Чыплыгіна.

Нехта з залы дадаў: «Канстанціна Сіманава». Ён сумеўся, памаўчаў і ціха сказаў: «Я ні ў якай ступені не лічу сябе славутым. Да вашых выдатных землякоў нам далекавата, але ўдзячны разанскай зямлі і вашаму гораду за ласку і цеплыню ў маім маленстве і юнацтве. Я тут пачынаўся як чалавек, як асоба, вучыўся ў пятай сярэдняй школе і рабіў першыя літаратурныя крокі». Словы яго захліснуліся воплескамі.

Кожнага з нас Сіманаў прадстаўляў шчодра, з многімі гіпербалізаванымі эпітэтамі, а сам выступіў апошні. Пачаў вершам «Жди меня», чытаў «Хозяйку дома», «Открытое письмо», франтавую лірыку, закончыў выступленне цыклам в'етнамскіх вершаў. Ён быў узбуджаны і ўсхваляваны — загарэліся шчокі, заіскрыліся вочы, выглядаў шчаслівым, памаладзелым.

Пасля вечара ўсе разам ішлі ў гасцініцу. У высокім халодным небе з хмаркі ў хмарку пераплываў маладзік, кідаючы доўгія цені на снезе. Канстанцін Міхайлавіч пацепваўся ад холаду, засланяўся ад ветру пальчаткаю. У гасцініцы ўсю нашу групу запрасіў на вячэру.

Вячэралі мы разам неаднойчы. Кожная вячэра праходзіла так весела, з такім дасціпам, добразычлівымі жартамі, цеплынёй і шчырасцю, што болей нічога падобнага і не прыпомню. Звычайна пасля вячэры Сіманаў запрашаў на шпацыр па начной Разані. На вуліцы ён настаўляў каўнер, насоўваў шапку і часта кашляў.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

Вечар вядзе Яўген Міклашэўскі.

Час уносіць карэктывы ў ацэнку творчасці пэўных аўтараў. Паэзія В. Хлебнікава ў гэтым сэнсе не выключэнне. І хоць У. Маякоўскі ў свой час пісаў, што ўспрыманне яе чытачом магчыма толькі «...ва ўрыўках, якія найбольш вырашаюць паэтычную задачу», цікавасць да напісанага гэтым своеасаблівым аўтарам з кожным годам павялічваецца. *Па-новаму* прааналізаваць здзейсненае В. Хлебнікавым, вызначыць месца яго ў гісторыі савецкай паэзіі даюць магчымасць і мерапрыемствы, якія адбываюцца ў гэтыя дні ў сувязі са 100-годдзем з дня нараджэння паэта.

Урачысты вечар прайшоў і ў Доме літаратара.

Адкрыў вечар і вёў паэт, літаратурны кансультант СП БССР Я. Міклашэўскі. Думкамі пра творчасць В. Хлебнікава падзяліліся таксама С. Букчын, А. Разанаў, Б. Спрынчан. Б. Спрынчан, у прыватнасці, прачытаў свой верш, прысвечаны паэту і пазнаёміў з лістом М. Асеева, у якім той даваў ацэнку гэтаму твору, а таксама дзяліўся думкамі аб паэзіі В. Хлебнікава.

На вечары гучалі творы В. Хлебнікава ў арыгінале, а таксама ў перакладзе на беларускую мову.

Фота Ул. КРУКА.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

СПРАВАЗДАЧА КУПАЛАЎЦАЎ

Сцэна са спектакля «Радавыя».

«Брава! Дзякуй!» — гэтыя словы часта гучалі з залы, калі народныя артысты СССР Г. Макарава і В. Тарасаў, лаўрэаты Дзяржаўнай прэміі СССР А. Дзянісаў, В. Манаеў і В. Філатаў, а таксама іншыя акцёры выконвалі ўрыўкі са спектакляў «Вечар» і «Радавыя» па п'есах А. Дударава, «Даходнае месца» А. Астроўскага.

Гэта было на вечары Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, які прадоўжыў у Доме работнікаў мастацтваў творчую справаздачу тэатральных калектываў, прысвечаную XXVII з'езду КПСС.

Вядучыя вечара народная артыстка рэспублікі М. Захарэвіч і дырэктар тэатра І. Вашкевіч гаварылі аб творчым уздыме ў калектыве ў сувязі з партыйным форумам, адзначалі плённасць намаганняў па раскрыцці шматграннага вобліку нашага сучасніка на сцэне.

Галоўны рэжысёр тэатра В. Раеўскі расказаў аб планах на сёлетні сезон. Рэжысёр А. Андросік — аб тым, як вялася работа над спектаклем «Даходнае месца».

П. ГАРДЗІЕНКА.
Фота Ул. КРУКА.

Кветкі Анатолю Багатырову ад удзячных слухачоў.

Творчасць народнага артыста рэспублікі, лаўрэата Дзяржаўных прэмій СССР і БССР кампазітара Анатоля Багатырова не адно дзесяцігоддзе радуе аматараў музыкі. Яго творы — песні, кантаты, оперы, рамансы — сведчанне высокага мастакоўскага ўзлёту, умелага выкарыстання магчымасцей жанру. Дзякуючы А. Багатырову другое жыццё набыў і вядомы верш Янкі Купалы «Беларускім партызанам», у кантаце для саліста, хору і сімфанічнага аркестра.

З жыццёвым і творчым шляхам кампазітара змаглі пазнаёміцца аматары музыкі на творчым вечары А. Багатырова, які адбыўся ў аўторак у Доме літаратара. Слова пра майстра сказала музыказнавец, выкладчыца Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага В. Савіцкая.

А потым дзякуючы вядомым выканаўцам адбыліся ўваходзіны ў непаўторны свет музыкі А. Багатырова.

Тэкст і фота Ул. КРУКА.

МУЗЫКА

ЦУДОЎНА, ЖЫНОВІЧАЎЦЫ!

Кажуць, да ўсяго добрага хутка прывыкаеш. Мабыць, яно і так. А вось да цудоўнага прывыкнуць немагчыма, як нельга раўнадушна сузіраць прыгожы заход сонца або без хвалявання адчуваць свежасць майскай раніцы, без захаплення любавацца непаўторнымі фарбамі самабытнай прыроды сінявокай Беларусі. Слухаючы гучанне Дзяржаўнага народнага аркестра БССР імя І. Жыновіча пад кіраўніцтвам М. Казінца, не шукаючы ніякіх параўнанняў, можна ўсклікнуць: «Гэта цудоўна!» Для аматараў народна-інструментальнага мастацтва нядаўні канцэрт жыновічаўцаў быў і значнай падзеяй сезона, і сапраўдным святам.

Мы прывыклі да таго, што мастацкі калектыў, як правіла, адкрывае свае справаздачнае выступленне нейкім урачыста-парадным творам. На гэты ж раз канцэрт пачаўся з выканання вядомай сюіты В. Помазава «Батлейка», у якой аўтар па-тэатральнаму ярка ўвасобіў вобразы старадаўняга беларускага тэатра. Адметнасць гэтай сюіты ў тым, што тут выкарыстоўваюцца традыцыйныя формы народнага музіцыравання, у прыватнасці, традыцыі так званай траістай музыкі, якая суправаджала лялечныя сцэны «Батлейкі».

Траістая музыка — гэта ансамбль з трох музычных інструментаў. Часцей сустракаліся склады: цымбалы, скрыпка, бубен ці цымбалы, скрыпка, гармонік. Малады кампазітар, узяўшы за аснову такі інструментальны склад, стварыў для аркестра маляўнічыя музычныя абразкі. Увод скрыпічнай групы ў партытуру цымбальнага аркестра ўзбагаціў гучанне, надаў яму святочнасць. Усе пяць частак сюіты (Пралог. Бойка Аляксандра Македонскага з Порам індыйскім. Калыханка. Карчмар. Антон з казой і Антоніха) у інтэрпрэтацыі аркестра ўспрымаліся як жанравыя замалёўкі з народнага жыцця.

Салістка Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР Людміла Колас (у яе надзіва прыгожы, чысты, багаты рознымі адценнямі голас) з народным аркестрам выступіла ўпершыню. Яе дэбют у такой творчай садружнасці прынёс асалоду слухачам. Выкананыя артысткай песня Ю. Семянякі «Беларусі», беларуская народная песня «Янка» ў апрацоўцы Р. Пукста і папулярны раманс А. Аляб'ева «Салавей» падаліся завершанымі музычнымі карцінамі, у якіх раскрыліся сапраўдны мастацкі густ, вакальнае і сцэнічнае майстэрства артысткі. Тонкае і чуйнае суправаджэнне аркестра спрыяла гэтаму ўражанню. Хацелася б пажадаць, каб творчая садружнасць таленавітай спявачкі з адметным калектывам працягвалася.

Прэм'ера Варыяцый на тэму беларускага народнага танца «Лявоніха», напісаных кампазітарам-аматарам В. Малых, зрабіла добрае ўражанне: адчувальны народны дух, ярка паказана меладычнае зерне і багацце музычных фарбаў.

Слухачам вельмі спадабаўся новы твор Д. Смольскага «Родны спеў» для ансамбля скрыпачоў і ансамбля цымбалістаў. Кампазітар-меладыст, ён вельмі добра адчувае прыроду беларускага народнага меласу, арганічна сплаўляе яго з прафесійнымі прыёмамі музычнага пісьма і дасягае моцнага ўздзеяння на эмоцыі і інтэлект слухача. П'еса «Родны спеў», выкананая пранікнёна, была цёпла прынята залай.

У канцэрце ўдзельнічаў саліст Вялікага тэатра Саюза ССР, народны артыст СССР Аляксандр Вядзернікаў. У праграму была ўключана разнастайная руская музыка: арыя Мельніка з оперы «Русалка» А. Даргамыжскага, песня Варажскага госця з оперы «Садко» М. Рымскага-Корсакава, песня Яромкі з оперы «Варожая сіла» А. Сярова, раманс «Сумненне» М. Глінкі, песня Варлаама з оперы «Барыс Гадуноў» М. Мусаргскага, рускія народныя песні «Эй, ухнем», «Из-за острова на стрежень» і інш. Насычаная і рознастылявая праграма была выканана знакамітым спеваком з поўнай самааддачай, кожны твор быў пазначаны вакальным і сцэнічным майстэрствам, абаяльнасцю і шчырасцю, творчай індывідуальнасцю артыста.

Руская класічная музыка гучала і ў інструментальным выкананні. Спасціжэнне і перадача дырыжорам вобразаў музычнай карціны «Ноч на Лысай гары» М. Мусаргскага пераканала. Звычайна пры пералажэнні сімфанічных партытур для народных аркестраў бывае нямала выдаткаў. Пералажэнне ж, зробленае М. Казінцом, можна назваць інструментоўкай, бо ён пераасэнсаваў многія сродкі выразнасці, ды захаваў дух гэтага складанага і маштабнага сімфанічнага твора. Вобразы народнага быту і фантастычныя сцэны, увасобленыя ў музыцы М. Мусаргскага, набылі новую пераканаўчую інтэрпрэтацыю.

Вялікі і заслужаны поспех мела выступленне салісткі аркестра, баяністкі Святланы Лясун, якая выконвала «Рускую і трапак» А. Рубінштэйна. Высокая артыстычная культура і музычны густ, яснасць выканаўчых намераў, тонкая, дакладная апрацоўка дэталей вылучаюць ігру Святланы Лясун. Ярка, захапляюча прагучала Фантазія Я. Глебава ў дуэце баяністаў С. Лясун і В. Пляшэвіча.

Канцэрт завяршыла выкананне апрацоўкі рускай народнай песні «Карабейнікі». Аркестр паказаў усю багатую гаму тэмбравых фарбаў, невычэрпны арсенал выканаўчых магчымасцей. П'еса была сыграна са святочным уздымам.

Кожны ўдзельнік праграмы, калектыў у цэлым унеслі ў поспех канцэрта сваю лепту. І ўсё-такі хацелася б вылучыць мастацкага кіраўніка, галоўнага дырыжора аркестра Міхася Казінца. Ён, як гаворыцца, з племені «няўрымслівых», «апантаных». Сваю задачу ён бачыць не толькі ў тым, каб аркестр добра іграў, але і ў тым, каб адкрываць новыя гарызонты ў народна-інструментальным мастацтве, выхоўваць густы слухачоў; ён не толькі прадаўжае лепшыя традыцыі, пачатыя І. Жыновічам, але і развівае іх. Запрашэнне выдатных спевакоў, выхаванне перспектыўных маладых выканаўцаў з асяроддзя свайго творчага калектыву, умацаванне творчых кантактаў з кампазітарамі, пашырэнне і пастаяннае абнаўленне рэпертуару — усе гэтыя творчыя праблемы пастаянна ў полі зроку мастацкага кіраўніка.

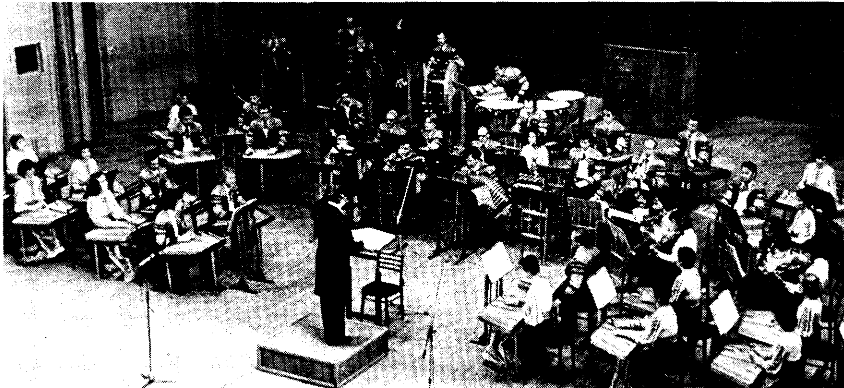

Дзяржаўны народны аркестр БССР імя І. Жыновіча пад кіраўніцтвам заслужанага дзеяча мастацтваў Беларускай ССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі рэспублікі М. Казінца.

Вось што расказвае М. Казінец пра дзейнасць свайго калектыву:

— Мы заўсёды імкнуліся і імкнёмся выйсці за рамкі звыклых уяўленняў пра рэпертуар народных аркестраў. Руская класіка заўсёды была і застаецца для нас той вяршыняй, якая заўсёды вабіць да сябе хараством, магутнасцю, недасягальнасцю. Добра вядома: у мастацтве няма абсалютных вышыняў. Дасканаласць межаў не мае. Нягледзячы на тое, што наш калектыў робіць пэўныя поспехі, мы далёкія ад пачуцця заспакоенасці, таму што з кожнай заваяванай творчай вяршыняй адкрываюцца новыя, яшчэ больш маштабныя мастацкія гарызонты. Пакарэнню новых вышыняў садзейнічае пастаянная творчая сувязь са спевакамі, сапраўднымі майстрамі сваёй справы, з кампазітарамі, якія ствараюць сачыненні для нашага аркестра. Гэта цудоўны стымул для прафесійнага росту нашага мастацкага калектыву, гэта спрыяе больш цесным кантактам аркестра са слухачамі. Нашы лепшыя пачуцці і думкі, усе свае мастацкія дасягненні мы прысвячаем гістарычнай падзеі — XXVII з'езду нашай роднай Камуністычнай партыі.

...Пасля канцэрта старэйшы беларускі кампазітар Анатоль Багатыроў сказаў, віншуючы дырыжора: «Гэты канцэрт — сапраўднае свята народна-інструментальнага мастацтва!».

Міхаіл СОЛАПАЎ.
Фота Ул. КРУКА.

ТЭАТР У ПРАПАНАВАНЫХ АБСТАВІНАХ

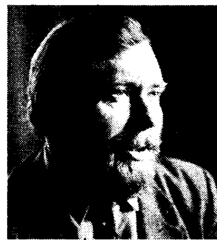

Кіраўнікі Дзяржаўнага рускага тэатра БССР імя М. Горкага — дырэктар Э. І. ГЕРАСІМОВІЧ і галоўны рэжысёр В. В. МАСЛЮК — гутараць у прысутнасці карэспандэнта «Літаратуры і мастацтва».

В. Маслюк. Тэатр існуе ў пэўна вызначаных, дакладна акрэсленых рамках. Гэта — **вытворча-фінансавы план.** Сярод яго пазіцый ёсць, напрыклад, такая — «колькасць пастановак». Колькасць, а не якасць. Крытэрый «мастацкасці» ў плане адсутнічае.

Э. Герасімовіч. Ну не зусім так. Нельга сказаць, што вытворчыя параметры цалкам пярэчаць паказчыкам, так бы мовіць, якасным.

В. М. Але ж у плане іх няма.

Э. Г. Няма. Ды толькі, трэба думаць, гэта таксама маецца на ўвазе...

Стоп, спыняю магнітафон.

Гаворка сёння пойдзе пра тэатр, «Кафедру», «люстэрка», «павелічальнае шкло»...

Пры чым тут фінансы, план, вытворчасць?

У. І. Неміровіч-Данчанка называў прафесійны тэатр «мастацкім прадпрыемствам», ядначы такім чынам высокае служэнне Мельпамене з прозай бухгалтарскіх рахункаў. Але і такі кампраміс падаецца празмерным, калі знаёмішся з нарматыўнымі дакументамі, што тычацца тэатральнай справы. Паводле іх, тэатр — гэта «відовішчнае прадпрыемства», да таго ж «планава-выдаткозае»...

Пры чым тут мастацтва?

Хацеў сёе-тое растлумачыць, атрымалася — заблытаў. Што зробіш, тэатр — гэта складана. Да таго ж, не варта без дай прычыны лезці за кулісы. Вось і сённяшняй гутаркі таксама магло і не быць, калі б не...

Але — мяркуйце самі.

Э. Г. Давайце дамовімся так — па ўсіх пытаннях, што будуць тут закрануты, мы маем **сваю** думку. Магчыма, спрэчную. Але заснавана яна на практыцы... Дык вось, мы сцвярджаем, што цэлы шэраг пазіцый вытворча-фінансавага плана, іншых нарматыўных актаў састарэлі. І даўно. Прыблізна ў канцы 60-ых, на пачатку 70-ых гадоў узнікла неабходнасць рашучых зменаў.

В. М. Калі змяніліся ўмовы, у якіх працуе тэатр, і спатрэбіліся новыя формы кантакту з гледачом. Канкурэнцыя з боку іншых відаў мастацтва ўзрасла. Нам трэба больш актыўна ўплываць на аўдыторыю, а дзеля гэтага — быць больш мабільнымі.

Э. Г. Разумееце, тэатр сам дакладна ведае, колькі трэба за год выпусціць новых спектакляў — два, адзін, пяць ці восем. Калі мы бачым, што, напрыклад, 70 працэнтаў рэпертуару адыграна, дык мы — самі! — кроўна зацікаўлены ў як мага больш хуткім яго абнаўленні.

В. М. І адпаведна — у больш хуткім выяўленні свайго мастацкага аблічча.

Э. Г. Так... Што ж адбываецца на справе? Сродкі, якія выдаткоўваюцца нам на год, строга рэгламентаваныя. Самастойна змяніць нешта мы не можам, трэба прасіць дазволу. А нашы ўзаемаадносіны з плануючымі інстанцыямі вельмі і вельмі недасканалыя. Нягнуткія. Тыя ці іншыя змены ў план мы можам уносіць толькі за 45 сутак да пачатку новага квартала.

В. М. За гэты час можна паставіць спектакль альбо адмовіцца ад яго і выпусціць іншы.

Э. Г. Яшчэ адзін момант. Тэатр рыхтуе планавую пастаноўку... Ідуць рэпетыцыі, працуюць акцёры, пастановачная частка — усё скіравана на тое, каб да гледача выйшаў паўнацэнны мастацкі твор. Паверце, ніхто не зацікаўлены ў дрэнным спектаклі. Натуральна, мне, як дырэктару, хочацца стымуляваць творчы працэс. Але я не магу сказаць: «Таварышы, вы добра папрацавалі, па выніках квартала вас чакае прэмія». Здача нас чакае ў канцы квартала — мастацкі савет і Міністэрства культуры прымуць альбо не прымуць спектакль. Такім чынам, прэмія залежыць ад таго, ці паспее тэатр завяршыць працу ў тэрмін, вызначаны, па сутнасці, збоку. У тэрмін, які не ўлічвае ні характару новай пастаноўкі, ні мастацкай задумы, ні магчымасцей для паспяховага яе ажыццяўлення.

В. М. Замест таго, каб рыхтавацца да ўрачыстага моманту, калі на прэм'еру прыйдзе глядач, адчыніцца заслона і павінна адбыцца свята, мы вымушаны ледзь не ў першую чаргу думаць пра тэрмін. Пра лічбу, зноў жа.

— Карацей, выпускаецца «сыры» спектакль...

В. М. Так, і мы запэўніваем камісію, што будзем спектакль «даводзіць». Працягваем працаваць над ім, спектакль паступова вырастае. Але ж прэм'ерны глядач бачыць недасканалы твор.

Э. Г. Цяперашняя сітуацыя часам правакуе на кампраміс. З сваім сумленнем, з творчымі прынцыпамі. Чаму б не пагадзіцца на тым, што тэрмін выпуску спектакля будзе выключна нашым клопатам? Мы зацвярджаем рэпертуар у міністэрстве (гэта — яго прэрагатыва) і пачынаем спакойна, без мітусні працаваць над пастаноўкамі. Мастацкі савет тэатра ў стане, запэўніваю вас, беспамылкова вызначыць меру гатоўнасці твора, заўважыць хібы і дабіцца іх выпраўлення. А пасля — прадставіць спектакль на разгляд дзяржаўнай камісіі. Тэрмін яго выпуску не павінен уплываць на выкананне вытворча-фінансавага плана...

Мяне па-ранейшаму хвалюе «этычнае» пытанне. Кіраўнікі тэатра вядуць адкрытую і дзелавую гутарку, ды ўсё можа быць абвернута прыблізна такой фразай: «Выбачайце, але якая нам справа да схаванага —і нездарма — ад вачэй, калі галоўнае — сам спектакль!»

Так, спектакль. Некалькі гадзін нашага суіснавання з акцёрамі, якія дзейнічаюць у абставінах, прапанаваных драматургам і рэжысёрам... Вопытны глядач іх адразу заўважае, гэта — пункт адліку і рамкі аднačасова. Яны шмат у чым зызначаюць акцёрскі поспех ці няўдачу.

Умовы, у якіх існуе тэатр, таксама можна назваць «прапанаванымі абставінамі». У сувязі з гэтым узнікае шэраг прынцыповых пытанняў. Ці адпавядаюць гэтыя «абставіны» патрабаванням сённяшняга дня? Ці даюць творчым калектывам пэўную самастойнасць у вырашэнні сваіх праблем? Ці пакідаюць прастору для «імправізацыі»? Ці ў поўнай меры спрыяюць выкананню пачэснай і адказнай місіі тэатральнага мастацтва ў сучасным грамадстве?

Рускі тэатр БССР імя М. Горкага па выніках першага паўгоддзя 1985 года ўзнагароджаны пераходным Чырвоным сцягам Міністэрства культуры СССР за перамогу ва Усесаюзным сацыялістычным спаборніцтве. Высокая ўзнагарода «перайшла» горкаўцам ад знакамітага Малога тэатра Саюза ССР. Як бачым, мінская руская драма паспяхова спраўляецца з планавымі заданнямі...

А дырэктар і галоўны рэжысёр настроены крытычна. Чаму?

В. М. Сёння вытворчы план — надзвычай зручныя ўмовы для існавання пасрэднасцей. Пасрэднага дырэктара, пасрэднага галоўнага рэжысёра, пасрэдных акцёраў. Пад гэтым, магчыма, крыўдным словам я разумею пэўны сярэдні ўзровень — досыць трывалы, але ні кроплі звыш таго. Выконвай усё своечасова — і ніхто не зачэпіць, заўжды з прэміяй будзеш... Я з ліку рэжысёраў, якія з павагай ставяцца да дырэктарскай працы...

Э. Г. Факт.

В. М. ...і шчыра спачуваю Эдуарду Іванавічу ў канцы месяца, квартала, года. Колькі намаганняў, каб выканаць усе інструкцыі, захаваць усе фармальнасці і «выдаць» лічбу!

Э. Г. На мой погляд, у вытворча-фінансавым плане павінна быць толькі дзве пазіцыі. Колькасць гледачоў і прыбытак. Нават і прыбытак можа адсутнічаць, бо ёсць глядач — білеты прададзены. Але пакінем прыбытак, таму што сама па сабе колькасць гледачоў мала пра што сведчыць. Сорак сапраўдных тэатралаў зробяць у горадзе для спектакля больш карыснага, чым 600 выпадковых, «арганізаваных» наведвальнікаў... Такім чынам, прыбытак і глядач. На добры лад, кіруючым інстанцыям трэба ўрэгуляваць прыбытак ад наведвання тэатра з дзяржаўнай датацыяй, збалансаваць дзве гэтыя лічбы і цвёрда патрабаваць ад нас прытрымлівацца разумнай прапорцыі паміж імі. Вось і ўсё! Астатняе — шляхі выканання плана — наша справа.

В. М. Хіба не натуральнае жаданне — самастойна размяркоўваць свае сілы? Нам даверана права кіраваць тэатральным калектывам, лічыцца, што мы ў стане вырашаць складаныя творчыя задачы і цалкам усведамляем адказнасць мастака перад сваім часам... Навошта ж залішняя апека? Нормы, правілы, інструкцыі, загады, прадпісанні... Мы літаральна патанаем у паперах, але за гэтымі лічбамі, пунктамі не відаць, як наша мастацтва ўздзейнічае на гледача. Не відаць галоўнага, дзеля чаго мы працуем. Часам дзіўныя сітуацыі ўзнікаюць... Вось, напрыклад, дакумент — «прапанаваныя абставіны», якія нам дыктуе Упраўленне пажарнай аховы МУС БССР. Катэгарычна забараняецца знаходжанне любых элементаў мастацкага афармлення за лініяй пажарнай заслоны. Што гэта значыць? Голая авансцэна. Лішнія «пустыя» метры паміж гледачамі і выканаўцамі.

Э. Г. Пажарная бяспека — справа надзвычай важная, ніхто з гэтым не спрачаецца. Але чаму б спецыялістам не пашукаць іншага выйсця? Чаму абавязкова за кошт спектакля?

В. М. Трэба яшчэ запытаць Эдуарда Іванавіча пра матэрыяльна-тэхнічнае забеспячэнне і аснашчэнне тэатра.

— Раскажыце, калі ласка...

Э. Г. О, праблем тут — з галавой... Хоць бы такі прыклад, для пачатку. Паводле загада Міністэрства фінансаў СССР мы маем права ў рознічным гандлі за адзін раз купляць толькі па пяць назваў аднаго артыкула. Калі гэта тканіна, дык толькі пяць метраў. А на касцюм актрысе трэба дзевяць...

В. М. Адной актрысе.

Э. Г. І што вы мне загадаеце рабіць? Даводзіцца сёння купляць пяць метраў, назаўтра яшчэ раз пасылаць чалавека, выпісваць дакументы, і толькі пасля завяршэння цэлага цыкла аперацый, дакупіўшы чатыры метры, можна прывезці тканіну ў тэатр... Ды яшчэ трэба ўпрасіць, каб далі цэлым кавалкам, а не рэзалі на часткі — сшывай тады... Фантастыка! Працуюць — усе, а галоўная справа стаіць на месцы. Улічваючы тэрмін выпуску спектакля, гэта — тормаз для дзейнасці ўсёй мастацка-пастановачнай часткі... А праблему ж можна вырашыць проста — даць магчымасць тэатральна-відовішчным прадпрыемствам мець пастановачную чэкавую кніжку, па аналогіі з кніжкай для разлікаў з транспартам і сувяззю, якая дзейнічае на ўсёй тэрыторыі краіны. Чэкавая форма аплаты надзвычай зручная і ўкараняецца цяпер паўсюль, дзе мы хочам пазбегнуць залішніх фармальнасцей і нават валакіты ў фінансавых пытаннях. Не трэба пералічэнняў, не трэба адкрываць рахунак... Чэк! З яго дапамогай можна было б у любы момант разлічыцца і з гандлем, і з рэмпрамснабам — арганізацыяй, якая забяспечвае нас неабходнымі матэрыяламі. Цяпер парадак такі. У маі бягучага года мы павінны прадставіць у рэмпрамснаб Міністэрства культуры БССР заяўкі на будучы год. Натуральна, што ў маі нават назваў будучых спектакляў няма, не кажучы пра макеты ці элементы мастацкага афармлення. Затое пасля, калі спектакль рыхтуецца да пастаноўкі і ўжо вядома, што для яго неабходны, напрыклад, трубы, мне даводзіцца іх прасіць. Пра-сіць! А я не хачу, мне гэта перашкаджае. Я хачу прыйсці ў адпаведны час, узяць, што мне трэба, і разлічыцца чэкам. Вядома, у межах той пастановачнай сумы, якая вызначана тэатру на год.

В. М. Эдуард Іванавіч прапусціў адну акалічнасць. Справа ў тым, што ў маі мы ўсё роўна заказваем матэрыялы. Безадносна да спектакляў, але бяром і метал, і дошкі — усё тое і столькі, што і колькі даюць. Мы вымушаны быць запаслівымі, ствараць звышнарматывы... І выбіраць жа, трэба сказаць, няма з чаго. Мне шкада актрысу, якая выходзіць на сцэну ў сукенцы, пашытай з тых самых пяці метраў, у туфлях, мода на якія мінула дзесяць гадоў назад. А што рабіць? Здавалася б, рэжысёру няма да гэтага справы, дастаньце, дзе хочаце. Але дзе дырэктар возьме? Вось і з'яўляюцца ў спектаклі «Усё ў садзе» чатыры гран-дамы ва ўбраннях рознага колеру, ды аднаго гатунку тканіны. Таму што ў той момант, калі трэба было апранаць выканаўцаў, не знайшлося нічога іншага.

— А ў «Фізіках» абіўка крэслаў — з «Гамлета»...

Э. Г. Ну дык што, самі ж крэслы — з «Усё ў садзе»...

В. М. Нічога, мы робім выгляд, быццам не ведаем, што такія самыя крэслы стаяць ля кафэ «Вясна». Добра ставіць спектакль «На дне» — назбіраў рознай старызны, лахманоў, і ніякіх праблем з мастацкім афармленнем... Жарты жартамі, але ж усё гэта адбіваецца на змесце твора, на яго ідэі. І ўвогуле, на культуры тэатра. Хто вінаваты? Канечне, мы. У прапанаваных абставінах... Шматлікія абмежаванні і састарэлыя правілы проста перашкаджаюць працаваць. Нормы акцёрскай занятасці... Пра якую «занятасць» сёння можна казаць? Ёсць дзве катэгорыі акцёраў — таленавітыя і неталенавітыя. Не будзем спыняцца на праблеме «рэжысёр не бачыць». Я імкнуся «бачыць» усіх — мабыць, таму і маю права на пэўныя высновы... Дзеля таго, каб дасягнуць высакаякаснага выніку і атрымаць задавальненне ад сваёй працы, мне, натуральна, патрэбны самыя яркія фарбы, таленавітыя акцёры. Не чапляйцеся за словы, акцёр, вядома, — не фарба... Але таленавітыя—больш ярка, больш цікава мысляць, разам з імі лягчэй адкрыць нешта новае. Ці вольны я ў выбары? Не! Ад мяне патрабуюць выдатнага твора, але пры ўмове, што я туды і шэрасці намяшаю, і акцёрскай неспрактыкаванасці... Па сутнасці, я пазбаўлены сёння магчымасці і камплектаваць трупу. Гэта, напрыклад, малады спецыяліст, а тое, што ён тры гады не прынясе тэатру карысці, — нікога не цікавіць...

Э. Г. Валерый Васільевіч, але ж вы можаце не запрашаць неталенавітага маладога спецыяліста ў тэатр.

В. М. Я толькі два гады працую ў гэтым тэатры.

— Істотнае ўдакладненне... Галоўныя рэжысёры ў тэатральных калектывах рэспублікі мяняюцца, мякка кажучы, крыху часцей, чым хацелася б. Ці не пашукаць тут прычыну, чаму не адбыўся той ці іншы акцёрскі лёс?

В. М. Катэгарычна не згодзен. Таленавіты акцёр — заўсёды таленавіты. Такая мая пазіцыя... Колькі галоўных змянілася ў Рускім тэатры, ды Аляксандра Клімава, Расціслаў Янкоўскі ўсё роўна сталі народнымі артыстамі СССР, прызнанымі майстрамі. У Аляксандра Ткачонка — я трэці, як мінімум, галоўны рэжысёр. А ён — заслужаны артыст рэспублікі... Доўжыць можна прыклады... Мабыць, не рэжысёрскія індывідуальнасць і суб'ектыўнасць вызначаюць акцёрскі талент, а яго... наяўнасць?

Э. Г. Нядаўна на партыйным сходзе тэатра мы аднадушна пагадзіліся на такой вось думцы... Чаму б не паспрабаваць, спачатку ў шэрагу ці ў адным тэатры, перавесці частку трупы на дагаворную сістэму з магчымасцю для кіраўніцтва пераглядаць дагавор штогод на працягу трох гадоў?

В. М. Гэта тычылася б акцёраў да рангу заслужанага артыста — крыху больш, чым трэцяй часткі творчага складу.

Э. Г. Трэба даказаць сваё права насіць акцёрскую годнасць. Тры гады — дастатковы тэрмін, каб высветліць, ці можа чалавек па творчых і асабістых якасцях працаваць у тэатры. Дагаворная сістэма закранула б не толькі маладых спецыялістаў, але і тых, хто працуе ў тэатры і дзесяць, і пятнаццаць гадоў. У нас з'явілася б магчымасць гарманічна камплектаваць трупу. Сёння тэатру не хапае выканаўцаў узроставых роляў, заўтра сітуацыя зменіцца. Аператыўна рэагаваць на змены мы не можам. Сістэма перавыбрання творчага складу, якая дзейнічае цяпер на правах эксперыменту, сябе не апраўдала. Пагаворым, пагаворым на мастацкім савеце, а як галасаваць — усе мы людзі,— дык чорны шар і не пусцім, перавыберам акцёра яшчэ на пяцігодку.

В. М. Падорым яму яшчэ пяць гадоў спакойнага жыцця. І зноў—трупа ўкамплектаваная. Змяніць нешта ў штатным раскладзе самастойна мы не маем права. Напрыклад, тэатру патрэбны сацыёлаг. Хто ведае, можа, сёння менавіта гэтага звяна не хапае паміж тэатрам і гледачом? Знайсці сацыёлага мы можам, залічыць у штат — не. А якім чынам запрасіць спецыяліста па сцэнічнай мове?

Э. Г. Альбо для пастаноўкі тэхнічна складанага спектакля — электроншчыка? У штатным раскладзе такіх спецыялістаў няма. Дык і не трэба ўводзіць іх «навечна» — той жа сацыёлаг, магчыма, патрэбны нам гады на два, а электроншчык і зусім на адзін спектакль. На жаль, нельга. «Прапанаваныя абставіны» не дазваляюць. Цесныя рамкі, што і казаць... Усё, літаральна ўсё, трэба ўзгадняць, каб нешта змяніць.

— А можа, трэба больш дакладна планаваць заўтрашні дзень? Напрыклад, рэпертуар... Цікава, куды знікаюць запланаваныя пастаноўкі? Рускі тэатр БССР абяцаў нам у гэтым годзе «Матухну Кураж» Б. Брэхта, «Балалайкіна і К°» М. Салтыкова-Шчадрына і «Містэрыю-буф» У. Маякоўскага. Ніводнай з гэтых назваў мы на афішы не ўбачым. У бліжэйшы час, ва ўсялякім выпадку. Замест іх — «На дне» М. Горкага і іншыя спектаклі. Чаму?

Э. Г. Таму што рэпертуар плануецца прыблізна гэтаксама, як і матэрыяльна-тэхнічнае забеспячэнне. У прызначаны час мы прадстаўляем у Міністэрства культуры назвы спектакляў будучага года... Рэпертуарная палітыка — надзвычай важны, калі не галоўны, бок нашай справы. Без перспектыўнага планавання нельга працаваць. Але ж складаць план па **назвах** — на год ці на больш доўгі тэрмін — гэта... Якое б слова знайсці? ..

(Галоўны рэжысёр пацiснуў плячыма.)

Э. Г. Не зусім рэальна, скажам так. Можна і неабходна планаваць асноўныя напрамкі пошукаў, тэматычную накіраванасць, а не назвы.

В. М. Возьмем канкрэтны выпадак... «Містэрыя-буф». Было такое жаданне, я і цяпер хачу ставіць гэты спектакль. Вызначыў яго як «музычную феерыю», а кампазітара-саўтара, на жаль, не знайшоў. Што рабіць? Выпускаць «Містэрыю» толькі таму, што гэтая назва пазначана ў зацверджаным плане? Даруйце, не магу. Не буду.

Э. Г. Вось чаму мы сядытады просім міністэрства памяняць нам назву спектакля.

В. М. Зноў — просім. Пішам паперы. Выслухоўваем дакоры... А ў чым віна? Чаму гэта не наша ўнутрытэатральная справа? Думаецца, трэба даць магчымасць галоўнаму рэжысёру самастойна выбраць з ліку апублікаваных п'ес твор, які найбольш адпавядае сённяшняму дню, інтарэсам і запатрабаванням гледачоў. Выбраў — паставіў. Калі ласка, прыходзьце, ацэньвайце вынік маёй працы. Вынік! Прымайце альбо не прымайце, толькі мяркуйце на падставе таго, што атрымалася... Цяпер жа спрэчкі, як ні дзіўна, адбываюцца на стадыі зацвярджэння рэпертуару. Чамусьці даводзіцца «прабіваць» ужо апублікаваныя творы. У рэпертуарна-рэдакцыйнай калегіі разглядаюць літаратурныя вартасці п'ес з пазіцыі чытача. Даруйце, але рэжысёраў там няма. Рэжысёры працуюць у тэатры. І яны бачаць не проста літаратурны твор, а спектакль у цэлым — з акцёрамі, музыкай, святлом, касцюмамі. Дык чаму не даць тэатру права самастойна арыентавацца ў дыялогу з гледачом? Гарантую, што мы не пачнём штампаваць танныя шлягеры. Затое вызваляцца ад неабходнасці ставіць рэпертуарныя «птушачкі» — «пра вёску», «пра вытворчасць». Увогуле, як можна дзяліць такім чынам мастацкія творы, што найперш даследуюць духоўны свет чалавека, дзе б ён ні жыў? Тым не менш, мы ўсё яшчэ дзелім... Напрыклад, я з задавальненнем працаваў бы над Шукшыным. Вясковая тэма? Так. Агульначалавечая? Безумоўна. Але прадбачу пярэчанні, бо ў Шукшына няма «спецыфічных» адзнак. Затое безліч п'ес сёння пішацца «з адзнакамі», накшталт такой рэмаркі: «Тырчаць палі, відаць пярэдняя частка трактара».

Э. Г. Гэта — «пра вёску». Можна ставіць, ніхто не запярэчыць...

В. М. «Прапанаваныя абставіны» для драматургаў, між іншым... Але самае прыкрае, што дзеля «птушачкі» ў тэматычным плане тэатры часам вымушаны браць такія п'есы да пастановак. План зацверджаны, «нумар адбыты»... І раптам з'яўляецца сапраўдны твор — смелы, свежы і на тую ж тэму. Трэба неадкладна ставіць, бо я ведаю, адчуваю — заўтра на п'есу накінуцца ўсе тэатры. Ды такое будзе магчыма толькі ў выпадку нашай самастойнасці. Сёння ж рэпертуарная палітыка надзвычай нягнуткая. Гэтаксама як і іншыя часткі тэатральнага механізму, пра якія мы ўжо казалі. І вельмі хочацца, каб наша гутарка была карыснай. Разумееце, тэатр — прадпрыемства унікальнае. Кампанія людзей апантаных. Усё падпарадкавана адзінай мэце — стварэць мастацтва, патрэбнае сёння. Мы хочам, каб прыходзіў да нас глядач, каб пытаў «лішні білецік», каб чакаў адкрыцця і ўзрушэння. Хочам усе — ад рабочага сцэны да дырэктара. У першую чаргу гэта, канечне ж, залежыць ад таленту — акцёрскага, рэжысёрскага, пісьменніцкага. Але наспела таксама і вострая неабходнасць якасна новых «прапанаваных абставін» — умоў, у якіх існуе тэатр.

— Дзякуй вам, Эдуард Іванавіч і Валерый Васільевіч, за цікавую, змястоўную і шчырую гутарку!

●

Колькі слоў на заканчэнне.

Змены, якія адбываюцца ў нашым грамадстве, вымагаюць усебаковага асэнсавання сродкамі сцэнічнага мастацтва. Мы хочам бачыць наш тэатр на стрыжнявых напрамках сучаснасці. Вось чаму надзвычай надзённа паўстаюць сёння пытанні рашучай перабудовы тэатральнай справы як у творчых адносінах, так і ў напрамку ўдасканалення арганізацыйнай структуры.

Думкі, меркаванні і канкрэтныя прапановы, якімі падзяліліся дырэктар і галоўны рэжысёр Дзяржаўнага рускага тэатра БССР імя М. Горкага, у пэўнай ступені спрэчныя і нават палемічна завостраныя. Але яны безумоўна заслугоўваюць самай зацікаўленай увагі практыкаў сцэны, спецыялістаў у галіне кіраўніцтва тэатральна-відовішчнымі прадпрыемствамі, шырокага кола тэатральнай грамадскасці.

Андрэй ГАНЧАРОЎ.

СТАРОНКА КУЛЬТАСВЕТРАБОТНІКА

Роля клубных устаноў як аднаго з сацыяльных інстытутаў, якія пашыраюць культурна-тэхнічны кругагляд працоўных, як папулярызатара навуковых ведаў, дасягненняў навукі і тэхнікі, вопыту перадавікоў і наватараў вытворчасці, пастаянна ўзрастае. Яскравае пацвярджэнне таму — стварэнне, пачынаючы з красавіка 1978 года, новага, сучаснага тыпу клубнай установы — палацаў або дамоў культуры і тэхнікі. Цяпер у краіне функцыяніруе каля паўтары сотні ДКіТ, у Беларусі — чатыры: у Мінску, Гомелі, Магілёве і Баранавічах.

АЎКЦЫЁН НАЗЫВАЕ ПЕРАМОЖЦАЎ

У чым жа асаблівасці работы гэтых культсветустаноў? Калі сцісла, то галоўнай вызначальнай рысай можна назваць рэальную магчымасць арганізаваць планамерную, сістэматычную прапаганду эканамічнай і навукова-тэхнічнай палітыкі КПСС, магчымасць актыўна спрыяць развіццю сацыялістычнага спаборніцтва, узаемадзейнічаць з пярвічнымі арганізацыямі таварыства «Веды», НТА, УАВР і аддзеламі навукова-тэхнічнай інфармацыі, праяўляць клопат аб самадзейнай тэхнічнай творчасці працоўных. З гэтай мэтай пры ДКіТ створаны спецыялізаваныя аддзелы навукова-тэхнічнай прапаганды, якія маюць адпаведныя штаты спецыялістаў і матэрыяльную базу.

Творчы пошук прывёў культасветработнікаў да новых клубных форм навукова-інфармацыйнай дзейнасці. У шэрагу клубных устаноў пачалі праводзіцца цыклавыя мерапрыемствы, прысвечаныя вырашэнню важных вытворчых пытанняў. Добрым прыкладам тут з'яўляецца вопыт ДКіТ Першаўральскага наватрубнага завода, які на працягу некалькіх гадоў аказвае істотную дапамогу вытворчасці ў рэканструкцыі буйнейшых у краіне трубапракатных агрэгатаў. Горкаўскі ДКіТ чыгуначнікаў практыкуе правядзенне прэс-канферэнцый, тэмамі якіх становяцца актуальныя вытворчыя пытанні. Ускрываюцца прычыны недавыканання планавых заданняў, зрыву паставак, дрэннай каардынацыі падраздзяленняў прадпрыемства.

У апошні час работа клубных устаноў па навукова-тэхнічнай прапагандзе ўзбагацілася.

Скажам, тэхнічныя аўкцыёны ўсё смялей і часцей сталі заваёўваць сцэны клубных устаноў нашай рэспублікі. Пабываем на адным з іх.

Вялікая, на 1050 месцаў глядзельная зала Палаца культуры і тэхнікі Магілёўскага вытворчага аб'яднання «Хімвалакно» імя У. І. Леніна была перапоўнена. Сюды прыйшлі рацыяналізатары і вынаходнікі (іх у аб'яднанні каля шасці з палавінай тысяч — кожны дзесяты работнік), перадавікі і наватары вытворчасці, аматары тэхнічнай творчасці, усе, хто дбае пра развіццё навукі і тэхнікі.

Гучаць пазыўныя «Аўкцыён-85».

На сцэне з'яўляецца Бакалаўр з асістэнтамі, які зачытвае сімвалічны ўказ аб зацвярджэнні штогадовага свята навукі і ведаў пад назвай «Аўкцыён».

Сваё месца займае кампетэнтнае журы з прадстаўнікоў камітэта прафсаюза, Савета УАВР, галоўных спецыялістаў на чале з галоўным інжынерам аб'яднання В. Буткіным.

— Тэхнічны аўкцыён, — сказаў Вячаслаў Цімафеевіч, — праводзіцца з мэтай далейшага развіцця навукова-тэхнічнай творчасці працоўных аб'яднання, павышэння тэхнічнай актыўнасці ў галіне рацыяналізацыі і вынаходніцтва.

Далей — конкурс, які праводзіўся ў захапляючай, ігравой форме ў тры туры. Пытанні першага тура звязаны з гісторыяй стварэння і развіцця аб'яднання. У другім туры пытанні мелі выразную вытворчую накіраванасць і былі звязаны з канкрэтнымі ўмовамі работы аб'яднання. І нарэшце, трэці тур — асноўны. Калі пытанні двух першых тураў не патрабавалі папярэдняй падрыхтоўкі, то пытанні трэцяга тура былі загадзя апублікаваны ў шматтыражнай газеце аб'яднання «Трудовая слава». Пры гэтым меркавалася прадставіць дакладныя тэхнічныя распрацоўкі або раскрыць прынцып вырашэння праблемы, указвалася мяркуемая эканомія ў грашовым вымярэнні або іншы станоўчы эфект у выпадку паспяховай абароны (куплі) ідэі на аўкцыёне і ўкаранення яе ў вытворчасць.

Аўкцыён назваў пераможцаў. Яны атрымалі дыпломы і каштоўныя падарункі. Эканамічны эфект ад рацыяналізатарскіх прапаноў, «закупленых» на аўкцыёне, па папярэдніх падліках складае каля 60 тысяч рублёў. Але, відаць, нават не гэтая ўнушальная лічба — галоўны вынік клубнай акцыі. Думаецца, галоўны эфект — выхаваўчы, прапагандысцкі: працаўнікі аб'яднання «Хімвалакно», якія пабывалі ў той вечар у Доме культуры і тэхнікі, пашырылі свой кругагляд.

«Аўкцыён-85» у Доме культуры і тэхнікі Магілёўскага вытворчага аб'яднання «Хімвалакно».

Вядома, цудаў не бывае. І адно клубнае мерапрыемства, якое б яно ні было цікавае, змястоўнае і захапляючае, не ў стане вырашыць сур'ёзныя вытворчыя задачы. Гаворка ідзе пра сістэму, планамерную і мэтанакіраваную. І такая сістэма навукова-прапагандысцкай дзейнасці ў Доме культуры і тэхнікі Магілёўскага вытворчага аб'яднання «Хімвалакно» складаецца. У Палацы сумесна з саветам УАВР арганізавана 6 школ маладога рацыяналізатара, працуе народны універсітэт тэхніка-эканамічных ведаў, праводзяцца Дні наватара.

Асаблівы клопат аддзела навукова-тэхнічнай прапаганды Палаца — арганізацыя працы на вытворчасці. Цікава праходзіць цыкл тэматычных вечароў пад рубрыкай «Як жывеш, брыгада?», на якіх абмяркоўваюцца пытанні ўплыву брыгаднай формы працы на псіхалагічны клімат калектыву, удзелу членаў брыгады ў тэхнічнай творчасці, адносіны да брыгаднай формы аплаты працы і г. д. Асабліва ўдалым аказаўся вечар сустрэчы з брыгадай завода запасных частак, якой кіруе Зінаіда Мікалаеўна Мамохіна.

Вядома, было б няправільным сцвярджаць, што ўвесь гэты вялікі, цяжкі для аналізу аб'ём мерапрыемстваў навукова-тэхнічнай накіраванасці выконвае толькі Палац культуры і тэхнікі. Клубныя прапагандысты працуюць у цесным кантакце з аддзеламі навукова-тэхнічнай інфармацыі аб'яднання, новай тэхнікі, НТА, таварыства «Веды», тэхнічнай бібліятэкай.

— І такі шлях, — лічыць намеснік дырэктара Палаца па навукова-тэхнічнай прапагандзе Людміла Аляксандраўна Пастушанка, — найбольш перспектыўны і аптымальны. — І працягвае: — Толькі ў цесным узаемадзеянні з названымі таварыствамі і арганізацыямі клубная ўстанова можа сказаць сваё слова ў навукова-тэхнічнай прапагандзе.

А. САКАЛОЎ,
старшы выкладчык Мінскага інстытута культуры, кандыдат педагагічных навук.

НА ХВАЛЯХ ЭФІРУ

НОВАЕ нараджэнне „МАРЫНКІ“

Ці не ператвараемся мы ў іванаў, якія не помняць сваяцтва? Такое пытанне задаеш, калі задумваешся над гісторыяй беларускай музыкі. Было ж у ёй нямала опер, араторый, кантат, сімфоній, якія па праву лічацца цяпер класікай нашай нацыянальнай музыкі. Усе яны ў свой час ставіліся на тэатральнай сцэне, гучалі ў сімфанічных канцэртах і былі добра вядомы шматлікім слухачам. Але цяпер прозвішчы іх аўтараў рэдка ўспамінаюцца, таксама як і іх творы. Ці можна пачуць у нашы дні «ў жывым выкананні» хоць адну з дзесяці сімфоній старэйшага беларускага кампазітара М. Аладава, з шасці — Я. Цікоцкага і столькі ж Р. Пукста? А між тым на гэтых творах вучылася не адно пакаленне беларускіх кампазітараў.

Ці не тое самае сталася з операмі і балетамі. Яшчэ ў 1940 годзе, у дні першай дэкады беларускай літаратуры і мастацтва ў Маскве, у Вялікім тэатры СССР былі паказаны чатыры спектаклі: оперы «Міхась Падгорны» Я. Цікоцкага, «У пушчах Палесся» А. Багатырова, «Кветка шчасця» А. Туранкова і балет «Салавей» М. Крошнера. Усе яны былі надзвычай цёпла сустрэты слухачамі, атрымалі самыя станоўчыя водгукі ў цэнтральным друку, а іх аўтары былі адзначаны ганаровымі званнямі. Дарэчы, у 1941 годзе за стварэнне оперы «У пушчах Палесся» А. Багатыроў быў удастоены Дзяржаўнай прэміі СССР.

Першая опера на тэму ўсенароднай партызанскай барацьбы з фашысцкімі захопнікамі ў Беларусі — «Алеся» Я. Цікоцкага была пастаўлена на тэатральнай сцэне ў снежні 1944 года. У далейшым кампазітар неаднаразова звяртаўся да свайго твора, зрабіў пяць новых рэдакцый оперы, апошняя з якіх у 1968 годзе была ўдастоена Дзяржаўнай прэміі БССР. Прыгадаю оперу «Кастусь Каліноўскі» Д. Лукаса, «Яснае світанне» А. Туранкова, «Надзежда Дурава» А. Багатырова, балет «Князь-возера» В. Залатарова (удастоены ў 1950 годзе Дзяржаўнай прэміі СССР). Цяпер можна пачуць хіба толькі ўрыўкі з іх па радыё і то ў нямкасных запісах.

Таму можна вітаць работу Беларускага тэлебачання па ўзнаўленні оперных спектакляў. Так, яшчэ ў 1967 годзе была паказана першая беларуская тэлевізійная опера Г. Вагнера «Ранак» па паэме А. Куляшова «Песня аб слаўным паходзе». Добрым падарункам тэлегледачам была пастаўленая па клавіры першая беларуская камічная опера М. Аладава на лібрэта Ю. Дрэйзіна «Тарас на Парнасе», якая ўпершыню прагучала па рэспубліканскім радыё яшчэ ў 1930 годзе. Варта ўспомніць і новую рэдакцыю оперы А. Багатырова «У пушчах Палесся», яна не так даўно прагучала па тэлебачанні. Пры гэтым трэба мець на ўвазе, што глядзелі і слухалі гэтыя творы ў тысячу разоў болей слухачоў, чым можа змясціць любы оперны тэатр.

А ў гэтым годзе з'явілася яшчэ адна прэм'ера — першая беларуская опера для дзяцей «Марынка» Р. Пукста, якая ў 1955 годзе ставілася ў нашым оперным тэатры.

Помніцца, што тэатральная пастаноўка выклікала ў свой час нямала станоўчых водгукаў у адрас кампазітара і паэтэсы Э. Агняцвет, якая напісала лібрэта на аснове сваёй паэмы «Песня пра піянерскі сцяг». Гэта была першая спроба ў беларускай музычнай драматургіі расказаць дзецям аб гераізме піянераў у гады Вялікай Айчыннай вайны. У аснову лібрэта быў пакладзены сапраўдны факт захавання вучнямі на працягу ўсёй вайны сцяга піянерскага атрада. І вельмі слушнай была задума ўзнавіць яе да свята саракагоддзя Вялікай Перамогі.

Шасцікласніца Света Сідарэнка і студэнт Мінскага інстытута культуры Яўген Піўненка — выканаўцы роляў Марынкі і Саўкі ў тэлевізійнай оперы «Марынка».

Эдзі Агняцвет, удакладніўшы з рэжысёрам-пастаноўшчыкам А. Малчанавым абрысы новага тэлеспектакля, перарабіла лібрэта, значна скараціўшы яго. Такім чынам удалося пазбегнуць недахопаў, на якія звярталі ўвагу рэцэнзенты тэатральнай пастаноўкі «Марынкі».

Дырыжор - пастаноўшчык оперы заслужаны артыст БССР Б. Райскі здолеў захаваць у музыцы Р. Пукста ўсё самае каштоўнае і важнае, асцярожна і клапатліва, не парушаючы кампазітарскай задумы, выкрасліць сёе-тое з партытуры ці, параіўшыся з рэжысёрам, захаваць у якасці музычнага фону пад які-небудзь тэлевізійны эпізод. Такі падыход дырыжора зрабіў музыку пастаноўкі драматургічна цэласнай.

А яна, па задуме аўтара, пабудавана на супрацьпастаўленні вобразаў. Станоўчыя героі надзелены песеннымі характарыстыкамі, а адмоўныя — намаляваны рэчытатывамі, пабудаванымі на дысаніруючых інтанацыях з падкрэслена вострым рытмам і складанымі гармоніямі. Кампазітар шырока выкарыстаў вакальныя формы — арыёза, арыі, дуэты, ансамблі і хоры. Але асновай музычнага стылю спектакля і галоўным сродкам музычнай характарыстыкі яго герояў стала песенная форма.

Хоць у тэлевізійнай пастаноўцы оперы выкарыстаны толькі дзве беларускія народныя мелодыі — жартоўная дзіцячая песня «Саўка ды Грышка ладзілі дуду» і танец «Юрачка», уся яе музыка прасякнута інтанацыямі беларускага фальклору. Гэта надало ёй асаблівую прывабнасць. Кожны персанаж оперы характарызуе свая тэма. Для галоўнай гераіні лейтматывам служыць шырокая лірычная напеўная мелодыя. У рэчытатывах і дыялогах ёй спадарожнічае рухавая, трывожная тэма, што ўдала раскрывае душэўнае хваляванне піянеркі. Саўка ахарактарызаваны парывістай, двухтактавай тэмай. Музычная тэма вобраза маці Марынкі — Ганны народнапесеннага складу. Спакойныя, велічныя інтанацыі чуваць у валявой тэме Якуба.

Рэжысёр - пастаноўшчык А. Малчанаў паказаў сябе вынаходлівым майстрам, амаль адмовіўшыся ад павільённых здымак і перанёсшы іх на прыроду. Таму з цікавасцю глядзяцца сцэны ў піянерскім лагеры (ранішняя зарадка, паход, нарыхтоўка сена, урачыстая лінейка), пакладзеныя на музыку оперы. Удалая знаходка рэжысёра — ідэя ўставіць у спектакль кадры кінахронікі ваенных гадоў, прывязаўшы гэтым падзеі да пэўных гістарычных абставін. З цікавасцю ўспрымалася сцэна ў лесе на фоне гучання ўверцюры да оперы.

Сімфанічны аркестр Беларускага тэлебачання і радыё пад кіраўніцтвам Б. Райскага ўважліва прачытаў партытуру оперы, яе выкананне вылучалася чысцінёй інтанацый, роўным гучаннем усіх груп і тонкай нюансіроўкай.

Добра гучаў хор Беларускага тэлебачання і радыё пад кіраўніцтвам народнага артыста БССР, прафесара В. Роўды і дзіцячы хор радыё пад кіраўніцтвам В. Лашук.

У партыі Марынкі выступіла заслужаная артыстка БССР Л. Каспорская. Яна надзвычай удала праспявала свае арыі, дуэты з Саўкам і Маці і асабліва добра цудоўную «Песню пра вожыка». Сапраўднай знаходкай у спектаклі была Света Сідарэнка, вучаніца 62-й школы Мінска, якую здымалі пад фанаграму ў ролі Марынкі. Яе роля была выканана не толькі з сапраўдным артыстызмам, але і з недзіцячым майстэрствам.

Па-мастацку пераканаўча праспяваў партыю Саўкі артыст А. Купчанка. Ён добра праявіў свае вакальныя дадзеныя ў рэчытатыўных сцэнах, ансамблях і арыях. Найбольш выразнай атрымалася арыя «Праз вокны вылецеў бы птушкай». Нядрэнна справіўся са сцэнічнай роляй Саўкі студэнт інстытута культуры Я. Піўненка.

Змястоўныя і цікавыя сцэнічныя вобразы стварылі заслужаныя артысты БССР А. Сухін (камандзір партызанскага атрада Якуб) і В. Кучынскі (фашысцкі афіцэр). На добрым вакальным і артыстычным узроўні выступіла артыстка Т. Пячынская ў партыі маці Марынкі Ганны.

Нельга не ўспомніць пры гэтым і аператара тэлебачання Д. Юрэвіча. Яго работа вылучаецца добрым густам, назіральнасцю, дынамізмам.

Новая праца беларускага тэлебачання робіць прыемнае ўражанне. Яна дае падставы спадзявацца, што работнікі тэлебачання будуць працягваць такія патрэбныя пошукі і ў далейшым.

Д. ЖУРАЎЛЕЎ,
музыказнавец, заслужаны дзеяч культуры БССР.

з 2 па 8 снежня

2 снежня, 19.50
Лаўрэаты рэспубліканскага тэлевізійнага конкурсу «ЗЯМЛЯ МАЯ».

4 снежня, 18.40
ФЕСТЫВАЛЬ МАСТАЦТВАЎ «БЕЛАРУСКАЯ МУЗЫЧНАЯ ВОСЕНЬ».
Выступленне Дзяржаўнага аркестра казахскіх народных інструментаў.

4 снежня, 19.50 і 21.35
ДНІ СЛАВЕНСКАЙ КУЛЬТУРЫ У БЕЛАРУСКАЙ ССР.
Вечар тэлебачання Любляны.

5 снежня, 19.50
ДНІ СЛАВЕНСКАЙ КУЛЬТУРЫ У БЕЛАРУСКАЙ ССР.
Паказвае тэлебачанне Любляны. Славенія. Тэлепадарожжа. Малюючы птушку. Тэленарыс.

5 снежня, 22.00
ДНІ СЛАВЕНСКАЙ КУЛЬТУРЫ У БЕЛАРУСКАЙ ССР.
Рэпартаж аб урачыстым адкрыцці.

6 снежня, 19.50
ДНІ СЛАВЕНСКАЙ КУЛЬТУРЫ У БЕЛАРУСКАЙ ССР.
Паказвае тэлебачанне Любляны. Выступае паэт Тоне Паўчэк. Тэленарыс «Сівы воўк».

7 снежня, 11.15
«У ЖЫВАПІСЕ ГРАФІЦЫ, СКУЛЬПТУРЫ».
Вы пабываеце на выстаўцы мастацтва Эфіопіі.

7 снежня, 11.45
«СПАДЧЫНА».
Пра гераічнае мінулае Ушаччыны расказваюць былыя партызаны.

7 снежня, 13.05
«ПІСЬМЕННІК І СУЧАСНАСЦЬ».
Пра справы і клопаты працаўнікоў калгаса «Рассвет» імя К. П. Арлоўскага расказвае А. Казловіч.

7 снежня, 15.10
«ТВОРЧЫЯ ПАРТРЭТЫ».
Кампазітар Ю. Семяняка.

7 снежня, 18.40
«ПА ВАШЫХ ПРОСЬБАХ».
Музычная праграма для аматараў класічнай музыкі.

7 снежня, 19.55
ДНІ СЛАВЕНСКАЙ КУЛЬТУРЫ У БЕЛАРУСКАЙ ССР.
Паказвае тэлебачанне Любляны. «1555 дзён Ігара». Тэленарыс. Балет «Курэнт».

7 снежня, 22.35
«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ».

8 снежня, 13.05
«У СЯМ'І АДЗІНАЙ».
Перадача расказвае пра літаратурныя сувязі Беларусі з Кабардзіна-Балкарыяй і Паўночнай Асеціяй.

8 снежня, 13.45
Канцэрт хору Беларускага тэлебачання і радыё. У праграме творы А. Багатырова.

8 снежня, 15.40
«ТВОРЧЫЯ ПАРТРЭТЫ».
Перадача пра народнага мастака БССР І. В. Ахрэмчыка.

8 снежня, 17.05
Заключны канцэрт фестывалю мастацтваў «Беларуская музычная восень».

АБ'ЯВЫ

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 04534 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарава, 19.
ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра і выяўленчага мастацтва — 33-21-53, аддзела музыкі і кіно — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апавяданні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэрв'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машынцы ў двух экземплярах.
Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.